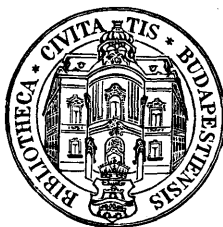

AKTUÁLIS KÉRDÉSEK IRODALMA

53.

A VILÁGVÁLSÁG

SZERKESZTETTE:
HAMVAS BÉLA

LITERATUR VON ZEITFRAGEN

53.

DIE WELTKRISE

REDIGIERT VON
BÉLA HAMVAS

Előszó.

Sorokin Pitirim háromkötetes szociológiájában, miután az emberiség művészi formáinak, filozófiai, jogi és tudományos rendszereinek és társadalmi alakulatainak történeti áttekintését nyújtotta, a XX. századhoz érve a következőket írja :

»... az utóbbi két évtized alatt végtelen sokasága [volt] szüntelen kisebb válságoknak, amelyek rajtunk keresztül ömlöttek, mint az óceán hullámai. Ma emilyen formában, holnap amolyanban. Most itt, máskor amott. Politikai, mezőgazdasági, kereskedelmi és ipari válságok. A termelés és fogyasztás válsága. Morális, jogi, vallásos, tudományos és művészeti válság. A tulajdon, az állam, a család, az ipari vállalkozás, a köztársaság és monarchia, az autokrácia és demokrácia, a diktatura és önkormányzat, a kapitalizmus és szocializmus, a fasizmus és kommunizmus, a nacionalizmus és internacionalizmus, a pacifizmus és militarizmus, a konzervativizmus és radikalizmus válsága. Az igaz, a szép, az igazság és az igazságosság válsága. Kultúránk egész értékrendszerének válsága. Mindegyik a formák gazdag változatosságában és az erő különböző fokain, de vég nélkül ömlik, dühöngése minden nap ujságjában visszhangzik. E krízisek mindegyike megrázza kultúránk és társadalmunk legmélyebb alapjait és mindegyike a legyőzöttek és a romok légióját hagyja maga mögött. És, jaj, a végét még senki sem látja. E válságok mindegyike olyan volt, mint egy felzendülő, nagy, borzasztó szimfónia és oly mély és oly intenzív, hogy egyet sem lehet elfelejteni. E mozzanatok mindegyikét a legutóbbi három évtized alatt hallatlan emberi zenekar játszotta, milliókból álló karok, statisztikák és szereplők ... és a legyőzöttek és áldozatok hegye évről-évre nagyobb és nagyobb.«¹⁾

Bár e kép szokatlan elevenséggel és teljességgel tárja fel a világválságot a maga általánosságában, távolról sem kell hinni, hogy ez az egyedüli hasonló leírás, sem azt, hogy álláspontjában szélsőséget képvisel. Filozófusok, irodalmárok, tudósok, szociológusok, nemzetgazdászok, politikusok műveiben lépten-nyomon

¹⁾ Sorokin, Pitirim : Social and cultural dynamics. London : Allen & Unwin 1937. Vol. III. Fluctuation of social relationships, war and revolution. p. 532—533.

található hasonló kép és hang, esetleg még erősebb és sötétebb. Éppen ezért a válság kérdése a világháború utáni idő középponti egzisztenciális problémája, más szóval: a válság az, ami egy későbbi kornak a mai időről azt fogja elmondani, ami benne a leglényegesebb.

A tárgyat magát természetesen a bibliográfia mondja el. E bevezetésnek feladata csak az lehet, hogy az alapvető útbaigazításokat megadja. Ezt a rövid mondani-valót a témában levő magától értetődő részek spontán szabják meg. Mindenekelőtt magáról a válságról mint jelenségről kell beszélni. E pont vázlatosan a válságot, mint világjelenséget kívánja leírni. Másodsorban a válságról szóló tan, a krizeológia történetéről kell szólni: megjelölni a válság irodalmának kiindulópontját, fejlődési vonalát s az egyes irodalmi ágak szerepét és jelentőségét. A harmadik pont útbaigazítást ad a bibliográfia használatára vonatkozólag. Megjelöli a válogatás szempontjait, a csoportosítás szerkezetét, az érték-szemponctot, amely szerint az egyes művek elbíraltattak.

A krízis, mint jelenség. A krízis az ember társadalmi, szellemi életének zavarossá, illetve problematikussá vált strukturája, illetve egész struktúra-rendje. Tárgyi oldalról a megoldhatatlansági jelleg, alanyi oldalról a krízis-tudat jellemző lényegesen. Krízis-tudat: a válság jelenségének megoldhatatlansága egzisztenciális, a totális emberi létet érintő, súlyának élménye, amelyet a bizonytalanság és a végzetesség érzése kísér. A krízis-jelenség magában rejtheti a normális állapothoz való fordulat előfeltételét.

I. A megoldhatatlanság a világ sajátos, eddig figyelemre nem méltatott strukturája. Figyelemre azért nem méltatták, mert nem ismerték. Nem ismerhették, mert a mi időnk vetette fel. E struktúra egyrészt a problémáknak olyan módon való összefűzöttsége, hogy azok szét nem szedhetők és meg nem oldhatók, másrészt a problémáknak végső határhelyzete.

1. Friedrich Nietzsche a meg nem oldható problémastruktúra jelzésére a »kérdésszerű« (fragwürdig) kifejezést használta.¹⁾ Trentin az egyedüli modern szerző, aki a krízis-jelenségnek ezt a meg nem oldhatóságát észreveszi és a jog kérdéseire vonatkozóan ineluctabilité-nek (elkerülhetetlenség) nevezi.²⁾ E megjelölések azt kívánják mondani, hogy ha a válság valamely területen feltűnik, bizonyos idő múlva látszólag szem elől elvész, de tulajdonképpen csak vagy más területre csap át, vagy, mint rejtett potencia, jobban mondva, mint burkolt depotenciáló erő működik tovább. Ezt a tünetet az imént idézett Sorokin-hely egészen pontosan megjelöli, amikor azt mondja, hogy: hol itt, hol ott mutatkozik, ma ilyen, holnap olyan formában. Az egyik évben Amerikában, mint a dollár válsága tűnik fel, de ez kiterjed Angliára, sőt egyéb államokra és azokat magával sodorja. A pénzválság azonban megoldhatatlan, mert közben kitűnik, hogy a válság tulajdonképpen az aranyat fenyegeti. Az aranyválság is megoldhatatlan, mert ezalatt felismerik, hogy csak részlet és a mezőgazdaság, illetve az ipar, esetleg a kereskedelem a válság által fenyegetett probléma-komplexus. Így már az egész gazdaság exponálódik. Nincsenek többé részjelenségek. De a gazdaság sokszorosan összefűzött a szociális és politikai helyzettel. Ha az ember a krízis-problémát vizsgálja, úgy látja, hogy a megoldhatóságot az emberiség mindenáron ki akarja erőszakolni, a kérdés azonban kezéből kiugrik és minduntalan valósággal megszökik. Ha meg akarják fogni a pénzkérdésben, átugrik a mezőgazdaságba, onnan a kereskedelemben, onnan a társadalmi kérdésbe és így tovább. Ime: a válság sokfejűsége. Feltűnik

¹⁾ Nietzsche, Friedrich: Wille zur Macht. Lpzg: Kröner [1919.] Werke Bd 9—11.

²⁾ Trentin, Silvio: La crise du droit et de l'état. Paris: Alcan 1935. p. 463—473.

és anélkül, hogy megoldható lenne, újra elmerül, de a mélységben nem veszi el erejét, hanem tovább hat, most már úgy, hogy nem is látható. Közben mindig fenyegetőbb, kihívóbb és elkerülhetetlenebb, »kérdésszerűbb« helyzetek egész tömegét idézi fel.

Ennek az ineluctabilité-nek fogalommeghatározása rendkívül nehéz. Ha az ember a tárgyat csak vázlatosan kívánja is érinteni, két szempontot kell figyelembe vennie. Az egyik szempont az, hogy a meg nem oldhatóság ilyen módon, mint ma, a történet folyamán még egyáltalában nem jelentkezett. Minden időben, ahogy ezt a válság-művek szerzői csaknem mind kiemelik, csak részleges válságról volt szó. Ilyen részválságok a különböző háborúk, forradalmak és az utánuk következő politikai vagy társadalmi nehézségek voltak, amelyeknek morális és egyéb kihatásai is lehettek. Gyakrabban volt és jelentkezett pénzügyi, agrár és kereskedelmi, vagy ipari válság s ez ritkán járt szellemi vagy vallásos megrázkódtatás nélkül. Éppen ezért helytelenül jár el az, aki egy XVIII. vagy XIX. századbeli vagy más korabeli szellemi, tudományos, művészeti, társadalmi nehézséget válságnak nevez el. Ezek mindegyike vagy izolált volt, vagy csak kicsiny körben terjedt el. Éppen ezért megoldható volt s mindössze csak závar. Kritikus csak az olyan idő, amelyben a válság egyetemlegesen, az emberi élet egész területén, mint az összes dolgok, viszonyok, szándékok megoldhatatlansága, mint a megrázkódtatások elkerülhetetlensége jelentkezik.

A jelenségek összefüzttségét a leginkább az ismeretszociológiának ama megállapítása tárja fel, amely az emberi közösségben levő elemek között az úgynevezett parallelkoordináció törvényét kifejti.¹⁾ Az államforma, művészeti irány, filozófia, tudományos szellem, gazdaság, osztálytagozódás, jogi, erkölcsi és egyéb értékrendszer egyetlen organizmusban él: bizonyos osztályrendszernek bizonyos határozott ízlés, termelési rend, érték-hierarchia felel meg. Scheler, Sorokin, Mannheim és mások, e diszciplína alapvetői és kifejtői rámutattak arra, hogy a mai válságnak a parallelkoordináció törvénye alapján szükségképpen az egyetemes emberélet minden területén kell jelentkeznie. Így tehát, amíg más történeti, társadalmi, gazdasági zavarok és megrázkódtatások (nem válságok) csak egyes szervi megbetegedésekhez hasonlíthatók, a mai krízis (ténylegesen: a válság) az egész emberiség szervezetének generális megbetegedése.

2. Ugyanakkor azonban még egy másik körülményre kell felfigyelni. A válság egyrészt: megoldhatatlan problémastruktúra, de mint az előbb is volt róla szó: végső határhelyzet is, hogy pontos és exakt kifejezéssel jelölődjék meg, a mai krízis: eschaton. Ezen a helyen és ezzel a kérdéssel kapcsolatban igen fontos megállapítást kell tenni. A válságba jutott emberi világ végső határhelyzetre eszmélt fel. Ez a helyzet azonban úgy tűnik, egyáltalában nem kivételes és nem a mai történeti idő jellege. Más szóval: az, ahogy az emberi világ határhelyzetbe ért el és eschaton-szituációban találja magát, nem e kor kiváltsága. A gondolkozóknak az a része, amely ezzel a kérdéssel foglalkozik, úgy veszi észre, hogy az ember ma tulajdonképpen csak feleszmél arra a mindenkori eschatológiai helyzetre, amiben mindig volt. A válság végül is nem egyéb, mint az a világmegrendülés,

¹⁾ E helyen a következő fontosabb művekre lehet hivatkozni: *Scheler, Max*: Die Formen des Wissens und die Bildung. Bonn: Cohen 1925. U. a.: Versuche zu einer Soziologie des Wissens. München: Duncker und Humblot 1924. U. a.: Die Wissensformen und die Gesellschaft. Lpzg: Der neue Geist. Verl. 1926. *Mannheim, Karl*: Das Problem einer Soziologie des Wissens. Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik. Bd 52. 1924. U. a.: Wissenssoziologie. Handwörterbuch der Soziologie. Hg. A, Vierkandt. Stuttg.: Enke. U. a.: Mensch und Gesellschaft im Zeitalter des Umbaus. Leiden: Sijthoff 1935. *Sorokin, Pitirim*: Social and cultural dynamics. London: Allen & Unwin 1937. Vol. II. Fluctuation of systems of truth, ethics, and law.

amely az embert végső és határhelyzetének felismerésére kényszeríti. A válságban levő világ számára tehát az ember örök és eredendő »emberi« szituációja nyilatkozik meg. Ez nagyjából az egzisztenciafilozófia, a protestáns dialektikus teológia és a vallásfilozófiailag orientált katolikus teológia álláspontja.¹⁾

Ebben az esetben természetesen arról van szó, hogy a mai eschaton nem következik a krízisből. A humanum világa mindig is ebben a helyzetben volt. Mindig válság volt, csak az emberiség elrejtőzött előle és nem vett róla tudomást. Ma ezt a helyzetet csak felismerjük. E felfogással szemben azonban a következőket nem lehet elhallgatni. A magyarázatban két elem húzódik meg. Az egyik: a válság határvonalát elmossa s így a válság jelenségét az emberiség egész élettörténetére ki akarja terjeszteni. Emögött azonban a másik: azáltal, hogy a válságot nem specialísa a ma történeti jelenségének, hanem egyetemes emberi történetre kiterjedtetten fogja fel, burkolt módon a válságot úgy akarja megoldani, hogy előle kitér, más szóval úgy, hogy annak valóságos élet a mindenkori emberiségre hárítja át.

A disztinkció, amit meg kell tenni, a következő: feltéve, hogy az előbb említett gondolkozóknak igazuk van és az emberiség helyzete ma nem lényegesen más, mint minden időben volt, csak az ember ma örök helyzetét kezdi megérteni, akkor is szükségképpen kell, hogy legyen valamely körülmény, amely erre a megértésre és felismerésre kényszeríti. Mi ez a körülmény? Kétségkívül maga a válság. Ebben az esetben azonban az ember már megjelölte azt is, hogy e felismerésnek rendkívüli körülmények között kellett megtörténnie. A felismerés bármely tetszés szerinti időben nem következhetett volna el. Ha pedig a felismerés körülményei és feltételei rendkívüliek, ebből önként következik, hogy a helyzet, amelyből a felismerés történik, maga is rendkívüli: legalább is alapvető módon különbözik attól a helyzettől, amit a múlt században, vagy a felvilágosodás idején, vagy egyébkor vett fel.

Az a megállapítás tehát, hogy a krízis nem egyéb, mint az örök emberi eschaton megnyilatkozása (apokalypsis, revelatio, Enthüllung, Offenbarung, kinyilatkoztatás),²⁾ természetzerűen visszautal ama felfogásra, hogy eme örök helyzet felismerését valamely körülménynek ma, mikor ez a felismerés megtörtént, fel kellett idéznie. Mi az, ami felidézte? Az egyetemes emberiség helyzetének radikális válsága.

Így jut az ember vissza a megoldhatatlansági jelleghez, amely nem egyéb, mint az eschaton másik oldala. Ez a két ismertető vonás egymást kiegészíti és a kettő együtt a válság objektív főjellemvonását mondja ki.

¹⁾ Az idevágó jelentényebb művekből néhány: *Berdjajew*, Nikolaj: Cinq méditations sur l'existence. trad. du russe par Irene Vilde-Lot. Paris: Aubier 1936. U. a.: Die Philosophie des freien Geistes. Problematik und Apologie des Christentums. Deutsch v. Reinhold v. Walther. Tübingen: Mohr 1930. *Barth*, Karl: Die christliche Dogmatik im Entwurf. München: Kaiser 1927. Bd. 1. Die Lehre vom Worte Gottes. U. a.: Der Römerbrief. [1918] 6. Aufl. München: Kaiser 1929. *Gogarten*, Friedrich: Glaube und Wirklichkeit. Jena: Diederichs 1928. *Brunner*, D. Emil: Der Mensch im Widerspruch. Die christliche Lehre vom wahren und vom wirklichen Menschen. Berlin: Furcht Verl. 1937. *Bultmann*, Rudolf: Glauben und Verstehen. Aufsätze. Tübingen: Mohr 1933. A dialektikus teológiára vonatkozólag: *Eklund*, Harald: Theologie der Entscheidung. Uppsala: Lundequistska Bokhandeln 1937. *Siegfried*, Theodor: Das Wort und die Existenz. Eine Auseinandersetzung mit der dialektischen Theologie. Bd. 1—3. Gotha: Klotz. 1930—1933. *Przywara*, Erich: Christliche Existenz. Lpzg: Hegner 1934. *Haecker*, Theodor: Der Christ und die Geschichte. Lpzg: Hegner 1935. U. a.: Was ist der Mensch? Lpzg: Hegner 1933. *Heidegger*, Martin: Sein und Zeit. [1926] 2. Aufl. Bd. 1. Halle: Niemeyer 1929. *Jaspers*, Karl: Philosophie. Bd. 1—3. Berlin: Springer 1932. Ezekben a műveken kívül még a filozófiai anthropológia számos idevágó könyve.

²⁾ *Balthasar*, Hans Urs von: Apokalypse der deutschen Seele. Studien zu einer Lehre von letzten Haltungen. Bd. 1. Der deutsche Idealismus. Salzburg: Pustet 1937.

II. A krízis-jelenség alanyi ismertetőjele : a válság-tudat. E válság-tudaton az emberi tudatnak azt a sajátos helyzetét kell érteni, amely a jelenségeket válságosnak látja, fogja fel és tudja és nem képes azokat másképpen felfogni. A megoldhatatlansági jelleg minden esetben a tárgyi világban jelentkezik, a válság-tudat szellemi-pszichológiai jelleg. Így az embernek az a beállítottsága jelölődik meg, amely tulajdonképpen nem egyéb, mint a megoldhatatlansági jelleg vetülete a szellemi-lelki szférában. E tudatnak magától értetődően szintén két oldala van s ez megfelel a megoldhatatlanság két oldalának. Az egyik : a bizonytalanság, a második : a végzetesség.

1. A válság-tudat első ismertetőjele az, hogy az ember, aki válság-tudattal él, alapvető módon bizonytalanságban tudja magát. A világ körülményeit, tényeit, valóságát, eseményeit nem képes többé meg nem ingathatóan biztosnak, abszolút szilárdnak felfogni. A valóság valamiképpen feloldódik, meghígul, megfoghatatlan, bizonytalan lesz. Már nem alap és támasz-többé. Az ember nem áll megbízható talajon. A földet alóla elrántották és kiszolgáltatva, ismeretlen erőknél elárulva e bizonytalanság mellett mindig megjelennek a válság-tudat jellegzetes kísérő érzelmei : a félelem, az ijedtség, az aggodalom és a veszély.¹⁾

Az alapvető bizonytalansági érzet a megoldhatatlansági problema-strukturából következik és annak az emberi tudatban való jelentkezése. Két formája van : az egyiket először Sören Kierkegaard fedte fel döntő jelentőségű könyvében, amelyet az aggodalomról írt.²⁾ A másikat Friedrich Nietzsche hirdette s ennek végső eredménye abban foglalható össze, hogy fensőbbrendű emberi követelménnyé tette a »veszélyesen élni« elvét.³⁾ A Kierkegaard-féle aggodalomból fejlődött a jelen század keresztény apokalyptikus magatartása ; Nietzsche követelménye alapja lett egy új pogány héroisztikus magatartásnak. A két gondolat ott találkozik, hogy az emberi tudat bizonytalanságát részben fölfedi, részben követeli. Mind a kettőnek megvan az a válság-vonatkozása is, hogy e tudatot jellegzetesen a történeti jelen produktumának tartja. Kierkegaard és Nietzsche szerint is az aggodalomra, illetve a veszélyek között való életre meg kell érni s ez az érettség ma következett el.⁴⁾

¹⁾ Ilyen mű pl. *Reissner*, Erwin : Die Geschichte als Sündenfall und Weg zum Gericht. München : Oldenbourg 1929.

²⁾ *Kierkegaard*, Sören : Begriff der Angst. Problem der Erbsünde von Vigilius Haufniensis. [1844] A. d. norv. übers. v. Chr. Schrempf. Jena : Diederichs. 1912.

³⁾ *Nietzsche* második alkotói periódusától kezdve használja, leginkább főművében.

⁴⁾ A felmérhetetlen irodalom, amely Kierkegaard és Nietzsche műveivel foglalkozik, nem tartozik a szoros értelemben vett krizeológiába, mert eljárása a dolog természeténél fogva interpretatív. A megoldhatatlansági jelleg és a válság-tudat itt csak közvetve jelentkezik és nem irányul egyenesen a krízis-problematikára. Az indirekt művek jelentősége azonban a válság szellemiségének kialakulására rendkívül nagy s ezért ezen a helyen legalább néhányat meg kell említeni. *Broch*, Werner : Nietzsches Idee der Kultur. Bonn : Cohen 1930. *Fischer*, Hugo : Nietzsche Apostata oder die Philosophie des Aergernisses. Erfurt : Steiger 1931. *Jaspers*, Karl : Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Philosophierens. Berlin : Gruyter 1936. *Klages*, Ludwig : Die psychologischen Errungenschaften Nietzsches. Lpzg : Barth 1926. *Löwith*, Karl : Nietzsches Philosophie der ewigen Wiederkunft des Gleichen. Berlin : Verl. Die Runde. 1935. *Mess*, Friedrich : Nietzsche der Gesetzgeber. Lpzg : Meiner 1930. *Diem*, Hermann : Philosophie und Christentum bei Sören Kierkegaard. München : Kaiser 1929. *Geismar*, Eduard : Sören Kierkegaard. Seine Lebensentwicklung und seine Wirksamkeit als Schriftsteller. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 1929. *Haecker*, Theodor : Sören Kierkegaard und die Philosophie der Innerlichkeit. Innsbruck : Brenner Verl. 1913. *Przywara*, Erich : Das Geheimnis Kierkegaards. München : Oldenbourg 1929. Kierkegaard és Nietzsche komparatív tárgyalására : *Balthasar*, Hans Urs von : i. m. p. 695—734. *Jaspers*, Karl : Vernunft und Existenz. Fünf Vorlesungen. Groningen : Wolters 1935. *Löwith*, Karl : Kierkegaard und Nietzsche oder philosophische und theologische Überwindung des Nihilismus. Frankfurt a. M. : Klostermann 1933.

A bizonytalanság a mai élet minden területén jelentkezik. A filozófiában fölfedik azokat az elveket, leleplezik azokat a tételeket, amelyek, mint mondják, eddig a biztosság illuzióját keltették. Most e biztosság eltűnt s az ember kivétve, »elvetéltségben« él. A pszichológiában sorra tárják fel azokat az »áttatásokat«, amelyek eddig az ember elől alapvető bizonytalanságát elrejtették. Egyik tünete az, hogy a tudomány eddig bizonyosnak látszó törvényei és axiomái feloldódnak, relativizálódnak. Más tünete, hogy a politikában felmerül az úgynevezett biztossági kérdés. A bel- és külpolitikában új szövetségek, új alkotmányok, új rendelkezések és törekvések valamilyen új és szilárd alapot kívánnak teremteni, mivel a régebbi feloszlott és eltűnt. A gazdaságban helyre akarják állítani az úgynevezett bizalmat, amelynek megsemmisüléséről panaszkodnak. Egyik fontos ága e gazdasági biztosság helyreállításának: a fedezet-probléma. A fedezet ugyanis az a titkos erőtartalék, amely a gazdasági életnek a biztosságot megadja. De a fedezet mindenütt megingott, vagy teljesen el is tűnt. A kulturális területen éppen úgy, mint a társadalomban a bizonytalanság ezer arcával minden kérdésből előtűnik.

A bizonytalanság nem tárgyi tünet, hanem az alkotó, cselekvő, működő embernek le nem vethető sajátsága. A tárgyi tünet: a megoldhatatlanság, a kérdés-szerűség. A realitás ma éppen olyan bizonyos, mint minden időben volt. Csak a tudat az, amely a realitást maga alól elrántva érzi s úgy tapasztalja, hogy legyőzhetetlen erőknél kiszolgáltatva él.

A válság irodalmában e bizonytalansággal szemben kétféle álláspont lehetséges és mind a kettő megtalálható. Az egyik álláspont azt vallja, hogy e bizonytalanság az elsődleges mozzanat s ebből keletkezett a válság. A második azt tartja, hogy a primer momentum a válság s ennek eredménye az, hogy az emberi tudatnak fel kellett vennie a bizonytalansági magatartást. E két álláspont a gazdasági, társadalmi, kulturális, történeti, tudományos művekben ritkán jelentkezik együtt. Holott valószínűnek látszik, hogy sem válság bizonytalanságtudat nélkül, sem pedig bizonytalanságtudat válság nélkül nincs. Annak a kérdésnek felvetése, hogy melyik az elsődleges és melyik keletkezett a másiktól, nem korrekt. A válság realitásának alanyi és tárgyi oldala van s egyik a másikat nem előzi és nem előzheti meg. A bizonytalanság és a krízis úgy függ össze, mint alany és tárgy: egymás nélkül nincs.

2. A válság-tudat második ismertetőjele, hogy az ember, aki válság-tudattal él, sajátságos végzetességben tudja magát. Pontosan kifejezve: az ember úgy él, mintha állandóan a végzet fenyegetné.¹⁾ Ez a végzetesség-érzet nem egyéb, mint az eschaton-szituáció szubjektív oldala. A végzetesség mint az emberi tudat állandó nyugtalansága, felajzottsága, feszültsége észlelhető. Ez a nyugtalanság, kapkodás és »idegesség« az egyetemes emberi élet minden területén tapasztalható. Érthetővé azonban csak akkor lesz, ha az ember tudja, hogy alapjában a végzetében megfenyegetett emberi lét van. A válság-tudat e sajátsága kivétel nélkül minden válság-műben, mint abszolút konkrét tény és érzékelhető valóság azonnal tapasztalható és ez a tünet az, amiről a modern válság-művet legelső sorban fel lehet ismerni. Már maga az a tény, ahogy egy szerző tárgyat megérinti, megnézi, felbontja, megszerkeszti, az a hang, amelyen megszólal, mondanivalóját kifejti, utal erre a végzetében megfenyegetett egzisztenciára. Legyen a mű államjogi, vagy ismeretelméleti, szociálpolitikai, vagy pénzügyi, társadalomtudományi, vagy történeti, a nyugtalanság, a feszültség azonnal érezhető. Egészen természetes,

¹⁾ A mai gondolkozás egyik legfontosabb problémája a tragikum és a tragikus életérzés. L. erre vonatkozólag: *Unamuno*, Miguel: *Das tragische Lebensgefühl*. Übers. v. Robert Friese. München: Meyer & Jessen 1925.

hiszen az ember ezekben a kérdésekben ténylegesen és mélyen meg van fenyegetve. Kockán forog egy nagy és bonyolult, finom és magasrendű kultúra; meg-ingott egy világtörténetben eddig páratlanul álló gazdasági prosperitás; meg van fenyegetve az eddigi gazdálkodás minden elve és egész szerkezete; felfordulással fenyeget a társadalmi rend, az állam, mint életforma, morál, szokás, törvény, igazság. Valamilyen hatalom súlya alatt az egész emberi lét oly határra kényszerült, amelyen, ha még egyet lép, úgy látszik, elkerülhetetlenül elveszett. Megszakadnak biztosnak látszó és bevált kereskedelmi kapcsolatok; csődöt mondanak meg nem ingathatóknak látszó termelési rendszerek. A biztosság eltűnt s eleinte ezt a biztosságot az átmenetiség helyettesítette. De az átmenetiségről kitűnt, hogy ez átmenetiség még nagyobb zavarba és felbomlásba. Ezért az emberi tudat megrendülve érzi, hogy nem részleteiben: talán csak gazdaságában, egyedül társadalmában, izolálva tudásában van megfenyegetve, hanem egész létének teljes egészében és pedig: végzetesen.

A végzetességet két tényező határozza meg: az emberi egzisztencia mélysége és a leküzdhetetlen kényszer. Más szóval, az a magatartás, amit a végzetében megfenyegetett ember tudatának a válságban okvetlenül fel kell vennie először: tisztában van azzal, hogy egzisztenciájának legmélyére irányul, másodsor: elháríthatatlanul szükségzerű. Ha csak felület, részlet, járulék, csak tulajdonság volna megfenyegetve, a kapkodás és feszültség és idegesség teljességgel érthetetlen lenne, vagy beteges hisztériának kellene tartani. És ebből a szempontból úgy tűnik, hogy a válságban élő ember tulajdonképpen kultúrájában, államában, politikájában, gazdaságában, tudományában nem e szellemi síkon jelentkező alkotásokat és életformákat félti, hanem az azokon belül levő elrejtett vitális és egzisztenciális létért aggódik. De ez az aggodalom nem volt komoly, ha nem volna elkerülhetetlen, vagyis nem volna leküzdhetetlen szükségyszerűség és lebírhatatlan kényszer, amit semmiféle módon és intézkedéssel nem lehet elhárítani.

Végül még egyetlen olyan körülményre kell rámutatni, amely nélkül a kép még vázlatosságban sem lehet teljes. A válság-tudattal, mint a bizonytalanság és végzetesség együttes komplexusával az ember egészen ritkán azonosítja magát egészen. Azt az esetet, amikor a válság-tudat az emberen egyeduralkodóvá lesz és a valóság megítélésében centrális helyet foglal el, csak nagyon kevés mű fejezi ki. Ezeket a műveket bátran végítélet-hangulatú műveknek lehet hívni. Ez a válság-tudattal való teljes azonosulás az úgynevezett abszolút pozitív krízis-tudat. Ez a végítélet-hangulat amilyen gyakran jelentkezik részletekben, vagy színekben, éppen olyan ritka, mint az egész mű elgondolásán következetesen keresztülvitt szempont. Abban, hogy a mai idő nem egyéb, mint az utolsó ítélet kezdete, senki sem tud egzisztenciális komolysággal hinni.

A válság-tudattal szemben tehát a legtöbben bizonyos távlatban vannak. Az előbbi pozitív válság-tudattal szemben ezt negatívnak lehet nevezni. A negatív válság-tudat a distancia következtében, amelyet fölvelt, annyira enyhül, hogy néha már csak mint elégedetlenség jelentkezik. Az elégedetlenség szintén lehet pozitív és negatív. A pozitív elégedetlenségben jelentkezik: a lázadás szelleme. Ez a lázadás a válság irodalmában a legáltalánosabb jelenség s még a leghiggadtabb mű sem ment tőle teljesen. Amikor az elégedetlenséggel szemben az ember negatív helyzetet vesz fel, azt át akarja hidalni, ki akarja küszöbölni és rendszabályokhoz nyúl, hogy elégedetlenségének okát megszüntesse, fellép: az utopizmus. A lázadás nagyrészt a szellemtudományilag tájékozott szerzők művében jelentkezik. Az utopizmus főként a politikai, társadalmi és gazdasági művekben. Mind a két álláspont primer és konkrét, csak az előbbiben az ember magatartását az alanyi megrendülés, az utóbbiban a kibontakozás ösztöne határozza meg.

A krizeológia története. A fentebb tett éles megkülönböztetés nélkül az embernek a válság irodalmában okvetlenül el kellene tévednie. Minden általánosító, tágító meghatározásnak oda kellene vezetnie, hogy végül is a kutató ne tudja megállapítani melyik válságmű, melyik nem és a válság irodalma mikor és milyen műben jelentkezik először. Rendelkezünk művekkel, amelyek a mult század harmincas, huszas, sőt az előbbi éveiből valók és rendkívüli módon csábítanak arra, hogy az ember a mai válság-szellem csiráit bennük meglássa. A XVIII. század tele van ilyen művekkel és vannak periódusok a XVII. sőt a reformáció, a renaissance, sőt a középkor, a római császárság, sőt még az azelőtt való időkből, amelyekben a maihoz hasonló válság-állapot jelentkezett.¹⁾ A válság-jelenség azonban olyan értelemben, ahogy ez az imént körülhatárolódott, jellegzetesen mai és modern.

I. A modern világválság tényleges megjelenése előtt keletkezett műveket bibliográfiánk prófétikus krizeológiáknak nevezte el. A művek főjellemonása, hogy bennük a válság-tudat már megtalálható, a világban levő objektív vonások azonban még csak mint fenyegető lehetőségek lappanganak. A társadalmi, morális, gazdasági megítélések, leírások ezekben a művekben pontosan olyanok, mint azokban, amelyek ma íródtak. Mintha a szerző a mult században, vagy a háború előtt e viszonyokat előre meglátta volna. Ezért prófétikusak. A külső körülmények azonban még nincsenek válságban. A válság-tudat megelőzi a tényleges krízist. Ez a történetben egyáltalában nem ritkaság. Magas szellemiségű gondolkozó rendszerint jóval előbb látja az események elkövetkezését.

Az első prófétikus szerzőként Sören Kierkegaard-ot kellett felvenni, akinél a mai válságtudat legelőször jelentkezett minden jellemvonásával. A második szerző Friedrich Nietzsche, akinek főműve (»Wille zur Macht«), bár az 1880-as években íródott, máig is a legtökéletesebb krizeológia. E műben található meg a válság alanyi és tárgyi ismertetőjelei a legtisztábban. A XX. század elején több prófétikus mű jelzi a válságproblémák fokozatos kibontakozását.

A prófétikus krizeológiák utolsója, egyszersmind a tényleges válságirodalom legelsőbbje Oswald Spengler műve: »Der Untergang des Abendlandes«. Spengler volt az első, akinél a történetben előre vetített válságtudattal a valóságos, tárgyi világban jelentkező krízis találkozott. Az előbbi szerzőknél a válság még csak lappangott és csak, mint latens lehetőség, vagy, mint részlet tűnt fel. Amikor Spengler műve megjelent, a világválság tényleges valóság lett. Ez az idő: 1918, a világháború vége.

II. Amit a válság-tudat előrelátott, bekövetkezett s amit a mult század és a századelő látókai, mint a rejtőző felbomlás és katasztrófa csiráit leírtak, aktuális valóság lett: a politikai szétesés, elszegényedés, gazdasági leromlás, társadalmi felbomlás, morális, értelmi, művészi, tudományos válság. Egyelőre azonban, saját-ságosképen, ezt a válságot még mindig nem ismerték fel valódi jelentőségében. És itt egy saját-ságos ellentmondásnak látszó körülményre okvetlenül rá kell mutatni. Amíg a szellemileg tájékozott gondolkozók, történészek, tudósok már tíz, sőt húsz évvel azelőtt beszéltek válságról, azt a realitások között élők még mindig nem voltak hajlandók észrevenni. Így támadt aztán az a groteszk helyzet, hogy, akiket általában irreálisnak és elvontnak szoktak nevezni, már régen látták betörni a válságot egész félelmetességével; azok pedig, akiket szeretnek a tények emberinek nevezni, a krízist csak akkor vették észre, mikor az már a fejükre zuhant.

¹⁾ E kérdésre vonatkozólag I. Hamvas Béla: Modern apokalipszis. (A világkrízis irodalma) Társadalomtudomány. 1935. p. 113—127. U. a.: A jövő árnyéka. Protestáns Szemle. 1936. p. 206—212. U. a.: Huizinga kríziskönyve. Társadalomtudomány. 1936. p. 165—173. E tanulmányokban az a kérdés van kutatás tárgyává téve, hogy a válság milyen módon jelentkezett minden történeti korszakban.

Ez a körülmény magyarázza meg azt, hogy, amikor a gazdasági válság egész valóságában megjelent, a gyakorlati embert készületlenül találta és meghökkentette. A gondolkozó pedig csak annyit volt kénytelen tenni, hogy megállapította: íme, amit mondott, elkövetkezett. A huszas évek alatt igen sokféle válságművel lehet találkozni, de alig van közöttük olyan, amelyik a társadalom, vagy az állam, vagy a gazdaság konkrét kérdésével foglalkozna. Csak amikor 1929-ben Newyorkban a gazdasági csőd első jele feltűnt, akkor vették észre, hogy a világ időközben hová jutott. Különös és a helyzetre abszolút jellemző, hogy még akkor is hajlandók voltak a jelenséget kizárólag vagy pénz-, vagy termelési, vagy fedezet-, vagy egyéb gazdasági természetű válságnak tartani és nagyon kevesen vették észre a távolabbi vonatkozásokat. A legmesszebb az ment, aki a gazdaságon túl legfeljebb a politikai vagy szociális tényezőket vette észre. Innen származik aztán az, hogy a remediumok használata csaknem kivétel nélkül minden esetben kudarcot vallott. Lokális gyógyításokat alkalmaztak, holott akkor a betegség már az egész szervezetre kiterjedt.

Ezeket a tényeket figyelembe véve, a következő megállapítást kell tenni: a válság kérdésében azok a művek, amelyek a legrealisabbaknak és legkonkrétebbeknek látszanak, tulajdonképpen irreálisan le vannak szűkítve és a kérdést a maga egész terjedelmében nem is látják. Az igazi távlatot ezért a válságra nem ezek a részletművek, hanem az általánosak adják meg s ezek közül is a legáltalánosabbak. Egy a szociális kérdéssel, a gazdasági bizalom megrendülésével, a kapitalizmussal foglalkozó mű kielégítetlenül kell hogy hagyjon, mert részt lát egésznek. A válság kérdésében a hiteles az, amely egységes összképet tud adni. Ezeknél azonban egyáltalán nem elég, hogy széles körben mozogjanak. Ez általánosság mellett a másik elengedhetetlen követelmény: a mélység.

Olyan mű, amely elég általános és elég mély ahhoz, hogy a világválságot a maga realitásában és hűségében fölfedje, a krízisirodalom beláthatatlan nagyságához képest igen kevés van. Ezeket a műveket bibliográfiánk megjelölte azzal, hogy jelentőségüket kiemelte. S ezek a művek nagyon kevés kivétellel az 1920-as években íródtak. A világháború befejezésétől a newyorki tőzsde összeomlásáig (1929) tartott a válságirodalom klasszikus korszaka. Ami ezután jelent meg, nagyobbára csak részlet, vagy egy-egy probléma kiszélesítése.

A krizeológia eddigi története így önként három részre tagolódik: az első a profétikus krízisművek kora a világháború végéig; a második a világháború végétől, Spengler könyvétől, az amerikai pénzválság kitöréséig; a harmadik korszakot a szekularizálódás korának lehet elnevezni, mert ekkor a világsajtót elárasztották a legkülönbözőbb művek, amelyek a válság okát hol itt, hol ott keresték, nagyobbára tüneteiben írták le és részleteit tárták fel. Az első korszakban a művek uralkodó hangja filozófikus; a második korszakban a válság kulturális és történeti szempontból íródik le; a harmadik kor válságműveinek magatartása főként politikai, társadalmi és gazdasági.

A válság bibliográfiájának szerkezete. A válságjelenség leírásában és a krizeológia történetében megjelölt vonások a válogatás szempontjait természetesen szabták meg. Mielőtt azonban a szerkezet bemutatásra kerülne, röviden ki kell térni arra, hogy melyek azok a művek, amelyeknek látszólag a bibliográfiában volna a helyük, még sem vétettek fel. A bibliográfia nem vette fel azokat a műveket:

1. amelyek a világválságot, mint a világháború politikai következményét fogják fel. Ezek a művek ugyanis egyoldalúan történeti alapon látják a krízist és a válságjelenség valódi lényegéről nem szereznek tudomást;

2. amelyek a XX. század természettudományának fordulatával foglalkoznak. A mai korban lejátszódó természettudományos forradalom okai és indító tényezői nem a válságban vannak, hanem magában a természettudományban. A fizika, csillagászati, élettani stb. új műveit krízis nélkül is el lehet gondolni. Éppen ezért ezeknek a műveknek és azoknak, amelyek velük foglalkoznak, a válság irodalmában helyük nincs ;

3. amelyek a társadalmi mozgalmakat :

- a) a történeti materializmus,
- b) a fasiszmus,
- c) a nemzeti szocializmus

szemszögéből mutatják be és írják le. A kommunista, fasiszta és nemzeti szocialista társadalmi elméletek gyökere teljesen a válságon kívül fekszik, ezek az elméletek krizeológiai reflexiók nélkül is megérthetők ;

4. amelyek a válság kérdésével a mai szellemiség síkján kívül fekvő (általában »okkult«) szemszögéből foglalkoznak ;

5. amelyek a krízis problémáit szépirodalmi formában jelenítik meg. E bellet-risztikai művek felvétele bármilyen hálásnak mutatkozik is, bibliográfiánkat rendkívüli módon kiszélesítette volna.

A bibliográfia tehát a következő szakaszokra oszlik :

1. profétikus válságművek ;
 2. a szellemi válság körébe tartozó művek. E címszó alatt az általános szellemi, világnézeti és vallásos válság művei szerepelnek. Ide kellett felvenni általában a humanum-válsággal foglalkozó műveket is ;
 3. a történeti válság. E művek szerzői a krízist, mint a világtörténet mozzanatát fogják fel ;
 4. a kulturális válság. E művek a krízist, mint a régi kultúra összeomlását és egy új kultúra keletkezését magyarázzák ;
 5. a tudomány válsága. A fentebb említett művek kivételével itt azok a könyvek szerepelnek, amelyekben a megoldhatatlanság és a krízistudat ismertetőjelei megtalálhatók ;
 6. a művészet válsága. Szintén olyan művek, amelyekben a válságjelenség fellelhető ;
 7. a politikai válság. Mint az előbb előrebocsátottuk, itt olyan művek kerülnek felsorolásra, amelyek a politikai zavarok okát a válság tényében látják, nem pedig pl. a világháborúban ;
 8. a társadalmi válság. Kivéve azokat a műveket, amelyek az osztályharc, kommunizmus, fasiszmus, nemzeti szocializmus ideológiájából indultak ki ;
 9. a gazdasági válság. A válogatás itt kizárólag a művek mondanivalójából, súlyából és jelentőségéből indulhatott ki s csak olyan műveket hagyott el, amelyek vagy nem mondtak újat, vagy egyéb módon látszottak jelentéktelenebbnek.
- Minden fejezet két részre oszlik. Az első rész a monográfiákat sorolja fel, a második rész a folyóiratcikkek repertóriumát tartalmazza. Természetesen válogatva.

A bibliográfia teljességre nem tarthat igényt : a teljes gyűjtemény ma még meg sem volna valósítható. Az a tény azonban valószínűnek látszik, hogy a világválságról szóló legfontosabb műveket megnevezte.

Vorwort.

(Auszug.)

Pitirim Sorokin sagt in seiner Soziologie, nach einem Überblick der künstlerischen Formen, der philosophischen, juristischen, wissenschaftlichen und gesellschaftlichen Systeme der Menschheit folgendes :

»...in den letzten zwei Jahrzehnten [kam] eine unzählbare Vielheit der kleineren Krisen, welche über uns strömten, wie die Wellen eines Ozeans. Heute so, Morgen anders. Jetzt hier, bald dort. Krisen der Politik, der Volkswirtschaft, des Handels und der Gewerbe. Krise der Produktion und der Konsumtion. Krise der Moral, der Jurisprudenz, der Religion, der Wissenschaft, der Kunst. Krise des Eigentums, des Staats, der Familie, des Unternehmens, der Republik und der Monarchie, der Autokratie und der Demokratie, der Diktatur und der Selbstverwaltung, des Kapitalismus und des Sozialismus, des Faschismus und des Kommunismus, des Nationalismus und des Internationalismus, des Pazifismus und des Militarismus, des Konservativismus und des Radikalismus. Krise des Wahren, des Schönen, der Wahrheit und der Gerechtigkeit. Die gesamte Krise des ganzen Wertsystems unserer Kultur.«

Das Bild von der Krise, das der amerikanische Soziologie hier malt, ist nicht das einzige. Bei Philosophen, Gelehrten, Soziologen, Historikern, Politikern, findet man eine Unzahl von Schilderungen, die noch düsterer sind. Die Frage der Krise ist gewiss das zentrale existenzielle Problem im Zeitalter nach dem Weltkrieg. Mit anderen Worten : die Krise wird für die Menschheit der Zukunft bei der Beurteilung unserer geschichtlichen Phase dasjenige bedeuten, was heute das wesentlichste ist.

Den Stoff bildet, natürlich die Bibliographie. Die Aufgabe unseres Vorwortes kann nur die folgende sein : sie muss womöglich korrekt die Erscheinung der Krise beschreiben ; sie muss in grossen Zügen über die Geschichte der Krisenliteratur orientieren ; endlich muss sie die Grundgedanken unserer Bibliographischen Zusammenstellung kundgeben.

Das Krisen-Phänomen. Die Krise ist die Verwirrung, — resp. die problematisch gewordene Struktur (besser, die ganze Strukturordnung) — des gesellschaftlichen und geistigen Lebens der Menschheit. Sie Manifestiert sich wesentlich vom objektiven Standpunkte als eine unauflösbare Zusammengeflochtenheit der Probleme, vom subjektiven Standpunkte als das Krisenbewusstsein. Das Krisenbewusstsein ist das Bewusstsein der Unlösbarkeit der Krisenerscheinungen, das Erlebnis der Last des totalen menschlichen Daseins, welches von dem Gefühl der Unsicherheit und des Verhängnisvollen begleitet ist. Die Erscheinung der Krise kann in sich auch die Vorbedingungen der Rückkehr zu dem normalen Zustande verbergen.

I. Die Unlösbarkeit ist eine, bisher noch nicht näher gekennzeichnete Struktur der Welt. Diese Struktur ist bisher noch nicht beschrieben worden, Sie ist die spezielle Erscheinung unseres geschichtlichen Zeitalters. Diese Struktur hat zwei Seiten, die eine zeigt uns die Probleme in einer unlösbaren Zusammengeflochtenheit, die andere zeigt dieselben einer Endsituation.

Zur Bezeichnung der Probleme einer unlösbaren Zusammengeflochtenheit gebrauchte Nietzsche den Ausdruck : »fragwürdig«. Trentin ist der einzige moderne

Autor, der diese Fragwürdigkeit erschliesst und im Kreise der juristischen Probleme mit dem Worte «inéluctabilité» benennt. Die Krise hat nämlich eine merkwürdige Eigenschaft: eine Krise taucht z. B. in Amerika als Dollarkrise auf; alsbald verbreitet sie sich über England und über andere Länder. Sie ist aber bereits keine Dollarkrise mehr, sondern überhaupt Geldkrise. Diese Geldkrise ist wiederum unlösbar, weil sie sich als Goldkrise erweist. Die Goldkrise ist aber auch unlösbar, weil sie sich alsbald als eine Teilkrise entpuppt. Und es stellt sich weiterhin heraus, dass der von der Krise gefährdete Problem-Komplex das Gewerbe, der Handel oder die Landwirtschaft ist. In diesem Stadium kann man schon schwerlich Teile unterscheiden. Denn die Wirtschaft, als Ganzheit ist vielfach mit der sozialen und politischen Lage verknüpft. Die Menschheit will die Lösung erzwingen, das Problem entspringt aber sozusagen ihren Händen. Wenn wir die Krise zu lokalisieren versuchen z. B. in der Geldfrage, springt sie hinüber in die Bankfrage, von da in die Landwirtschaft, in den Handel, in die soziale Frage usw. Das ist die Vielköpfigkeit der Krise. Sie taucht auf und verschwindet, ohne dass sie gelöst werden könnte, taucht wieder hinunter und wirkt weiter in der Tiefe als eine geborgene Potenz, besser, als eine geborgene depotenzierende Energie.

Die Zusammengeflochtenheit der Krisenerscheinungen erhellt die Wissenssoziologie mit Hilfe einer wissenschaftlichen Methode, die diese Eigenartigkeit als Parallelkoordination bezeichnet. Der Begriff der Parallelkoordination deutet die Zusammengeknüpftheit sämtlicher gesellschaftlichen Prozesse. Von diesem Standpunkte aus gesehen, muss man folgendes behaupten: die gegenwärtige Weltkrise ist im Gegensatz zu den bisherigen Krisen (im XVI., XVIII., XIX. Jahrhundert), die nur politische, wirtschaftliche, religiöse usw. Störungen oder lokale Verwirrungen waren, die universelle, d. h. die eigentliche Krise.

Die Krise ist einerseits die unlösbare Problemzusammengeflochtenheit, andererseits aber ist sie eine Endsituation, mit einem exakten Ausdruck: ein Eschaton. Diese Eschatonphysiognomie der Krise ist in der heutigen Zeit allgemein bewusst. Die Existenzphilosophie, die dialektische Theologie und die religionsphilosophisch orientierte katholische Theologie bezeichnet aber die Endsituation nicht als ein Erwerb der heutigen Zeit. Diese Disziplinen behaupten, dass der Mensch in der Krise die Enthüllung der ewigen menschlichen Situation erlebt.

Dieser Auffassung gegenüber kann man sich nicht schweigend verhalten. Man muss hier eine höchst wichtige Feststellung hervorheben: nämlich, dass wenn diese Endsituation ein ewig menschlicher Eschaton wäre, dann müsste in der Weltgeschichte immer eine Krise, erhellt oder geborgen (als geschichtliche Wirklichkeit in der Tiefe) gegeben sein. Diese Feststellung ist aber ganz und evident unhaltbar. Die Endsituation ist (im allgemeinen) keine ewig menschliche, sondern eine par excellence krisenhafte Situation. Es gibt etwas, was diese Haltung fordert. Das ist die geschichtliche Zeit d. h. die universelle Krise der Menschheit.

II. Die Eigenart der subjektiven Seite der Krise ist das Krisenbewusstsein. Als Krisenbewusstsein bezeichnen wir eine spezielle Einstellung des menschlichen Bewusstseins, in welchen der Mensch die Erscheinungen krisenmässig erlebt. Das Krisenbewusstsein hat zwei »Seiten«, die eine ist: die Unsicherheit, die andere: das Verhängnisvolle.

Der Mensch der in der Krise lebt, fühlt sich in einer Unsicherheit. Die Tatsachen, die Geschehnisse kann er nicht mehr als konstant, sicher, unwandelbar erleben. Die Wirklichkeit wird seltsam dünn, flüchtig, ungreifbar, unsicher. Der Mensch steht nicht auf einer soliden und standhaften Base. Er fühlt sich verraten,

ausgeliefert, an unsichtbare und unbekannte Mächte und in dieser Unsicherheit erscheinen die charakteristische Merkmale des Krisenbewusstseins: die Angst, die Bestürzung, der Schreck und das Gefühl der Gefahr.

Die Unsicherheit ist eine Folge der Bewusstseins der Unlösbarkeit der Krisenerscheinungen. Diese Unsicherheit hat zwei Grundformen: die erste erschien zum ersten Male bei Sören Kierkegaard, in seinem Werke: »Der Begriff der Angst«; die zweite bezeichnete Nietzsche als er die Norm des »gefährlichen Lebens« proklamierte als eine übermenschliche Forderung. Bei Kierkegaard und bei Nietzsche muss der Mensch für diese Angst, für diese Gefahr reif sein und die Reife kam im Zeitalter des modernen Menschen.

Die Unsicherheit ist die Erscheinung des heutigen Lebens in ihrem ganzen Bereiche. In der Philosophie enthüllt man die Prinzipien, die bisher mit dem Anschein der Sicherheit fungierten. In der Psychologie entlarvt man die seelisch-geistige Selbsttäuschungen. Ein Symptom dieser Erscheinung ist die moralische-, wissenschaftliche- und Wert-Relativität. Ein anderes Anzeichen z. B. in der Politik ist die auftauchende Frage der Sicherheit. In der Wirtschaft will man das sog. Vertrauen wiederherstellen. Ein Zweig dieser Herstellungsbestrebung ist das Währungsproblem.

Die zweite Seite des Krisenbewusstseins ist das Verhängnisvolle. Der Mensch in der Krise, lebt im Gefühl einer bevorstehenden Gefahr, in einer Bedrohung des Verhängnisvollen. Das Verhängnisvolle ist die subjektive Seite der Eschaton-situation: es ist die ständige Unruhe und Gespanntheit. Diese »Nervosität« spürt man im ganzen Raume des menschlichen Lebens. Begreifbar wird sie nur in dem Falle, wenn man bedenkt, dass es sich hier eigentlich um die in ihrem Schicksale bedrohte menschliche Existenz handelt. Diese Seite des Krisenbewusstseins kommt ausnahmslos in jeder Kriseologie, zum Ausdruck. Betrachten wir staatsphilosophische, erkenntnistheoretische, sozialpolitische, finanzielle, soziologische oder historische Werke, die Unruhe, Gespanntheit, Nervosität fällt einem jeden im ersten Moment auf. Es ist aber auch selbstverständlich: denn die Menschheit fühlt sich in diesen Problemen tief bedroht. Was aufs Spiel gesetzt ist, ist eine hochstehende und differenzierte Kultur; eine in der Weltgeschichte beispiellos dastehende wirtschaftliche Prosperität; eine gesellschaftliche Ordnung, der Staat als Lebensform, Moral, Sitte, wissenschaftliche Wahrheit und Gesetz. Unter der Last unbekannter Mächte ist das menschliche Dasein in eine Endsituation gezwungen worden. Die Sicherheit entschwand und wir sind in ein Übergangsstadium gelangt, aber dieser Übergang entpuppte sich alsbald als ein Übergang in eine viel grössere und tiefere Unordnung und Verwirrung.

Das Verhängnisvolle ist durch zwei Faktoren bestimmt: erstens, durch die Tiefe der menschlichen Existenz, zweitens durch die unüberwindbare Not. Mit anderen Worten: Die Krise als subjektive Erscheinung richtet sich auf die tiefste Schicht des menschlichen Daseins, zweitens: sie erscheint als die unüberwindbare Notwendigkeit. Denn, wenn die Drohung nur gegen eine Seite, oder Oberfläche gerichtet wäre, wäre die Gespanntheit, die Unruhe, die Nervosität entweder unbegründet, oder man müsste sie als eine Art Hysterie bezeichnen.

Endlich muss noch eine Tatsache festgestellt werden. Mit dem Krisenbewusstsein, als mit dem Komplex des Unsicherheitsgefühls und des Verhängnisvollen, ist eine Bewusstseinserscheinung verbunden, die wir als das allgemeinste Merkmal der Kriseologien bezeichnen müssen, das ist der Geist der Empörung. Kein Werk, noch das Bescheidenste, weder das Überlegenste und das Besonnenste, ist von diesem Merkmal vollkommen frei.

Die Geschichte der Kriseologie. Bei der Behandlung der Geschichte der Kriseologie sind wir nach folgenden Gesichtspunkten vorgegangen:

Die prophetischen Kriseologien sind diejenige Werke, die vor dem Ausbruch der eigentlichen Weltkrise erschienen sind. Das Hauptmerkmal dieser Werke ist, dass in denselben die subjektive Erscheinungswelt (das Krisenbewusstsein) bereits vorhanden ist, die objektive Erscheinungen aber noch geborgen, nur für einige geniale Denker bemerkbar und erfahrbar sind. Die Denker besitzen eine prophetische Vorsehung: sie beschreiben, trotzdem sie vor dem Weltkriege lebten, schon die Krisenwelt. Das Krisenbewusstsein ging der tatsächlichen Krise weit voraus.

Als den ersten Autor dieser Gattung mussten wir Sören Kierkegaard, als den ersten Beschreiber des modernen Krisenbewusstseins, in die Bibliographie aufnehmen. Der zweite Autor musste Friedrich Nietzsche sein, dessen Werk »Der Wille zur Macht« noch bis heute die vollständigste und überwältigendste Kriseologie ist. Das letzte der prophetischen Kriseologien ist Oswald Spenglers Werk: »Der Untergang des Abendlandes«. Bei Spengler treffen sich das prophetische Krisenbewusstsein und in der Dingwelt erscheinende objektive Krise zusammen. Dieser Zeitpunkt ist das Ende des Weltkrieges. Was des Krisenbewusstsein bereits vor zwanzig, oder noch mehr Jahren mit prophetischen Blick erschaut, wurde tatsächliche Wirklichkeit.

Wenn wir den Wirkungsraum der Krise in der Dingwelt betreten, müssen wir folgendes feststellen: in der Wirklichkeit brach die Krise gegen das Ende des Weltkrieges los. Krise in allen Formen: politische, wirtschaftliche, gesellschaftliche, moralische, geistige, religiöse Krise. Bisweilen aber wurde diese Krise nicht in ihrer ganzen Form wahrgenommen und gewürdigt. Es ist eine merkwürdige und paradoxe Erscheinung, dass einige Philosophen, Historiker, vorwiegend geisteswissenschaftlich orientierte Denker, von einer allgemeinen Krise sprachen. Die Politiker und wirtschaftlich orientierte Denker dagegen waren der Meinung, dass die Krise nur eine Übergangserscheinung sei, vielleicht eine Folge des Weltkrieges, eine Depression. So entstand die eigenartige Situation, dass die Theoretiker, die Lage in ihrer ganzen und vollen Wirklichkeit richtig beurteilten, die Praktiker aber hingegen sich als völlig kurzsichtig erwiesen haben. In diesem Falle war der sog. irrealer Denker der reale und umgekehrt, der reale Wirklichkeitsmensch wurde irreal, der die Krise erst dann bemerkte, als diese schon — im Jahre 1929 — vor der Türe stand. Und noch in dieser Zeit beurteilten die Praktiker die Situation als eine pure Wirtschafts-, oder höchstens als eine Gesellschafts-Krise.

Wir müssen die Reihenfolge der bisher erschienenen Kriseologien von diesem Gesichtspunkte aus betrachten. Von 1919 bis 1929 sprach man im allgemeinen von einer historischen, religiösen, moralischen Krise. Diese ist die klassische Zeit der allgemeinen Kriseologien. Von 1929, nachdem in NewYork die Dollarkrise ausgebrochen war, kam die dritte Periode der Krisenwerke. Es sind überwiegend wirtschaftliche, gesellschaftliche Werke. Diese Kriseologien befassen sich meistens mit Teilproblemen.

Einteilung der Bibliographie. In unserer Bibliographie wurden folgende Werke nicht berücksichtigt:

1. Die die Krise als die Folge des Weltkrieges behandeln und einseitig, als Wirkung der politischen und historischen Geschehnisse auffassen;
2. die sich mit dem Umbruch der Naturwissenschaften im XX. Jahrhundert befassen. Die Ursachen des Umbruches sind auch rein wissenschaftshistorisch greifbar;

3. die die gesellschaftliche Störungen und Veränderungen vom Standpunkte des historischen Materialismus, des Faschismus, oder des Nationalsozialismus behandeln. Diese gesellschaftlichen Theorien sind nämlich auch ohne krisenologische Reflexionen begreifbar ;

4. die sich mit der Krise unter einem okkulten Blickpunkt befassen ;

5. die belletristischen Werke.

Unsere Bibliographie zeigt somit folgende Einteilung :

1. die prophetischen Kriseologien ;

2. die geistige Krise (im allgemeinen geistige, weltanschauliche, religiöse, diejenige Werke, die sich mit der Krise des Humanen befassen) ;

3. die historische Krise ;

4. die kulturelle Krise ;

5. die Krise der Wissenschaften ;

6. die Krise der Künste ;

7. die politische Krise ;

8. die gesellschaftliche Krise ;

9. die wirtschaftliche Krise.

Ein jedes Kapitel zerfällt in zwei Teile. Der erste umfasst die monographischen Werke, der zweite die in Zeitschriften erschienenen Artikel resp. Abhandlungen.

Unsere Bibliographie will nicht als vollständige gelten. Wir hoffen aber, dass wir die wichtigsten Werke aufgenommen haben.

Tartalom — Inhalt

	Oldal
I. Profetikus krizeológiák — Prophetische Kriseologien	19
II. Szellemi válság — Die geistige Krise	20
Általában — Im allgemeinen	20
Vallásos válság — Religiöse Krise	22
Világnézeti válság — Krise der Weltanschauungen	24
Az emberi eszme és a válság — Die Krise der Idee des Humanen	25
III. A válság mint történeti kérdés — Die historische Krise	27
IV. Kulturális válság — Die kulturelle Krise	28
Általában — Im allgemeinen	28
Egyes népeknél — Bei den einzelnen Völker	31
Amerika — Amerika	31
Németország — Deutschland	31
Franciaország — Frankreich	32
Oroszország — Russland	32
Magyarország — Ungarn	33
Spanyolország — Spanien	33
Anglia — England	33
V. Válság a tudományban — Die Krise in den Wissenschaften	33
Filozófia — Philosophie	33
Pszichológia — Psychologie	34
Természettudományok — Naturwissenschaften	35
Szellemtudományok — Geisteswissenschaften	35
Pedagógia — Pädagogie	36
Szociológia — Soziologie	36
Jog — Rechtswissenschaft	37
VI. Válság a művészetben és az irodalomban — Die Krise in der Kunst und in der Literatur	38
Általában — Im allgemeinen	38
Irodalom — Literatur	38
Színház — Theater	39
Film — Film	39
Képzőművészetek — Die bildende Künste	40
Zene — Musik	40
Sport — Sport	40
VII. Politikai válság — Die politische Krise	40
Európa — Europa	41
Népek egymásközi viszonya — Das Verhältnis der Völker zueinander	42
Az állam válsága — Die Krise des Staates	43
Belpolitika — Innenpolitik	45
Németország — Deutschland	45
Magyarország — Ungarn	45
Spanyolország — Spanien	45
Egyéb államok — Sonstige Staaten	46
VIII. Társadalmi válság — Die gesellschaftliche Krise	46
Általában — Im allgemeinen	46
Polgárság — Das Bürgertum	48
Szociális kérdés — Die soziale Frage	50
Szociálpolitika — Sozialpolitik	51
Házasság — Ehe	52
Technika — Technik	52
Indusztrializmus — Industrialismus	53
Morális válság — Die moralische Krise	53
IX. Gazdasági válság — Die wirtschaftliche Krise	54
Általában — Im allgemeinen	54
Világgazdaság — Die Weltwirtschaft	56
Európa — Europe	59
Anglia — England	59
Németország — Deutschland	59
Franciaország — Frankreich	60
Dunai államok — Donauländer	60
Amerika — Amerika	61
Egyéb országok — Sonstige Länder	62
Kapitalizmus — Kapitalismus	63
Pénz — Das Geld	64
Ipar és kereskedelem — Gewerbe und Handel	66
Mezőgazdaság — Volkswirtschaft	67
Termelés — Produktion	69

I.

Profetikus krizeológiák. — Prophetische Kriseologien.

Cohn, Jonas. Der Sinn der gegenwärtigen Kultur. Ein philosophischer Versuch. Lpzg: Meiner 1914. XI, 297 p. **34572**

A jelenkor vizsgálata, mint filozófiai feladat. I. az egyéni én vizsgálata: a felszabadulás, ennek nyomán a szétteredés, a szabad én felépítése újból: a tudatos személy. II.: az ember a közösségben. A személyiség, mint szociológiai jelenség. A három stádium itt: az érzelmi közösség, a célközösség és az életközösség. Az ember helyzete a világban. Az ember és az istenség.

Kierkegaard, Sören. Kritik der Gegenwart. Aus d. Dän. [1846.] Übers. u. mit Nachw. vers. v. Thdr. Haacker. Innsbruck: Brenner 1914. 87 p. **41609**

Az első modern krizistudattal írt tanulmány. Szembeállítja: a reflexiós és a szenvedélyes embert. A szenvedélyes ember a teremtő. A reflexiós a modern típus, akinél a helyzetek valósága ellanyhul és az egész lét kétértelművé válik. A reflektált idő jellegzetes tünete: az irigység (ressentiment) s ebből következik az általános nivellálás, amely minden kiemelkedőt elnyom és megfojt. A reflexió ellentéte a szellemnek s a belőle folyó nivellálás »ma megfelel annak, ami az ókorban a sors volt«. A modern korban így merül fel a szétesés, a formátlanlás, a tartalomtalan beszéd (fecsegés, közvélemény, közösség problémája), a felületesség és a lázadás mentálitása.

Jennings, H. J. The coming economic crisis. London: Hutchinson 1918. 136 p. **39082**

A háború következményeképpen a prosperitás elorradója megszűnik és sohasem fog visszatérni. A szabad kereskedelmet megkötik s egy szigorú tarifapolitika lép életbe. A háború finánciális könnyelműsége sokszorosan megbosszulódnak.

Lessing, Theodor. Europa und Asien. (Unterang der Erde am Geist.) [1914] 5. neu gearb. Aufl. Lpzg: Meiner 1930. VI, I, 360 p. **72429**

Történefilozófiai és kritikai mű, amely Európát, a szellem világát szembeállítja Ázsiával, a lélek világával. A lélek az organikus, egyben kozmikus ember tulajdonsága s ez valósult meg az ázsiai kultúrákban. A szellem a szerzőnél egyenlő a démonikus intelligenciával és hatalmi ösztönnel, amely technikájával az életet a földről kiűrtja.

Mereschkovski, Dimitri. Der Anmarsch des Pöbels. Übers. v. Harald Hoerschelmann. München: Piper 1907. VII, 130 p. **A 47.32/39**

A csőcselék felkelésében vallásos jelenséget lát. A tömeg az atheista, materialista, szépségromboló és formafelbontó elem, amely most a világba betört. Ez a nyugati kultúra teljes pusztulásához vezet s romjain egy új kereszténység éled.

Mereschkowski, Dimitri. Auf dem Wege nach Emmaus. Übers. v. Alexander Eliasberg. München: Piper 1919. 254 p. 1 t. **64331**

Egy sorozat tanulmány, amelyek legtöbbször alapgondolata a válságba jutott ember: vallási, irodalmi, morális, társadalmi stb. oldalról. Különösen jelentős: »A polgárság virágai«, »Vallás és nacionalizmus.«

Nietzsche, Friedrich. Werke. Bd. 1—11. Lpzg: Kröner [1919] Bd. 9—10. Der Wille zur Macht. **57945**

Az »Európai nihilizmus« c. fejezet a modern krizisirodalom első és teljességben el nem ért alapvetése. Az ok nincs pontosan megjelölve. Moralitás, vallás, demokratizálódás, mint történeti, szellemi, biológiai ú. n. décadence-folyamat eredménye, hogy Európa oly pontra ért, ahol egész múltját, le kell vetnie. Leszámolás a társasélet, államiság, tudomány, erkölcs, vallás minden értékeivel. (Az eddigi legmagasabb értékek bírálata). A dekadencia folyamata a kereszténységben csúcsosodott ki, mint a vallásos morális értékek életrendje uralkodott a világon. N. animális, pogány, vitális értékekre helyezi az emberiséget (Umwertung der Werte). Az új értékelés a görög és az elsődleges germán életelemelek felújítása. Részleteiben, ítéleteiben, megfogalmazásaiban és szemléleteiben kimeríthetetlen mű, amelyre minden válságról szóló műnek önkéntelenül vissza kell térnie. A legalapvetőbb könyv.

Palágyi Melchior. La crise de l'idée européenne. Lausanne: La Revue politique internationale 1916. **R 301.3**

Az európai szellemi, politikai, társadalmi válság előzményeinek szemlélete.

Pannwitz, Rudolf. Die Krisis der Europaischen Kultur. Nürnberg: Carl 1917. [8.] 261 p. (Rudolf Pannwitz Werke 2. Bd.) **73080**

Nietzsche alapján álló mű. Alapgondolatában rokon Spenglerrel és csaknem azonos Evolával. A kiindulási pont Napoleon, aki Európát az európai tradíció humanum-gondolatára akarta egy birodalomba egyesíteni. Szembeszállt vele Anglia, amely ezt a törekvést megakadályozta. Ezóta az angol befolyás alatt élő Európában: szellemisége érvényesül. Az angol szenzualista racionalis pragmatizmus felemészette Európa teremtőerjét. Szembenáll az antik hagyományon álló Voltaire, Goethe Nietzsche szelleme. A radikális kritika a gondolkozás, a moralitás, társadalmi jelenségvilág egész területére kiterjed.

Rathenau, Walter. Von kommenden Dingen. Gesammelte Schriften. Bd. 3. Berlin: Fischer 1925. 367 p. **64480/3**

Az elkövetkező idő jellemvonásai. A mai túlnépesség, ennek következtében a gépiesség exakt tudomány, elvont gondolkozás, technika. Ezzel szemben az ember kívánsága: a szabadság. A morális célt azonban az út határozza meg s ez: a gazdaság. A gazdaság problémái. Ezt kiegészíti a morális megújulás és az emberi akarat megnövekedése.

Rathenau, Walter. Zur Kritik der Zeit. Gesammelte Schriften. Bd. 1. Berlin: Fischer 1925. 306 p. 1 t. **64480/1**

A XIX. század közepéről keltezi a kultúrfordulót. A megkísérelt megoldások. A történeti folyamat: a felső osztályok felőrődése. Az új idő betörése. A világ mechanizálódása: organizációban, termelésben, társadalomban, magánéletben. Az ember helyzete az elgépített és elgermanizált világban.

Russel, Bertrand. Grundlagen zur eine soziale Umgestaltung. [Principles of social reconstruction 1916.] Übers. v. Margarete Hethey. München: Drei Masken Verl. 1921. 49306

A háború alatt készült könyv előre látja a huszas és harmincas évek társadalmi kaoszt. Részletesen ki tér a gondolkodás, a nevelés, a népeledés, a gazdaság kérdéseire.

Spengler, Oswald. Der Untergang des Abendlandes. Umriss e. Morphologie d. Weltgeschichte [1919.] 10. Aufl. München: Beck 1920. Bd I—11. 44492

Nietzsche és Evola könyvén kívül a válság egész jelenségvilágát a legteljesebben foglalja össze. Kiterjed a kulturális, politikai, társadalmi, szellemi és gazdasági jelenségekre. Főszempontja történeti. Felfogása szerint a kultúrák organikus képződmények, amelyeknek élettartama kb. ezer év. Behatóan vizsgálja a görög, középkori, az arab

kultúrát s az ott nyert eredményeket alkalmazza a nyugati (fausti) kultúra. Megrajzolja a kultúra világnépet, zenéjét, plasztikáját, életerését és filozófiáját. A mai válságot egy jelenségen mutatja be minden részletével: a nyugati kultúra pusztulása előtt áll s ennek jele, hogy az állam és gazdaság, hatalom és pénz küzdelemre készül. Ez a harc a kultúrák utolsó fázisaiban szokott fellépni, amikor már az eleven kultúra, civilizációvá merevedik s amikor a töke s a cezarizmus szembeszállnak a világhatalomért. A nyugati kultúra ezzel a nagy háborúk és társadalmi zavarok stádiumába érkezett, ahol már csak egy erő érvényesül: a kíméletlen hatalom.

Unamuno, Miguel de. Das tragische Lebensgefühl. (Del sentimiento trágico de la vida. 1913.) Übers. v. Robert Friese. München: Meyer 1925. XIII, 413 p. 59427

A XIX. század vallástalanságának feloldása után a vallásos tudat ebredését hirdeti. Ez a vallásos tudat: tragikus, keresztény. A racionalizmussal szemben az irracionálist, az absztrakt gondolkozással szemben a konkrét és egzisztenciálisat a materializmussal szemben a spirituális hangoztatja. Minden ellentét végül is a személyes halhatatlanság kérdésében csúcsosodik ki. U. krízistudata úgy látja, hogy ma az emberiség a radikális kereszténység útjára lépett.

II.

Szellemi válság. — Die geistige Krise.

Általában. — Im allgemeinen.

Berdjajew, Nikolaj. Der Sinn des Schaffens. Versuch einer Rechtfertigung d. Menschen. Übers. v. Reinhold v. Walter. Tübingen: Mohr 1937. VI, 393 p. 63030

Alapvető mű. A krízist alkalomnak tekinti, amelyben az ember örök kérdései egész valóságukban és nyíltan jelennek meg. Alapgondolata: az ember a világban fogságban van. A teremtés, alkotás az az aktus, amely ebből a fogságból megszabadítja. A legfőbb alkotás: a gondolat, a szellem, amely a filozófiában nyilatkozik meg, de amelynek végső értelméről csak a vallás nyújt teljes felvilágosítást. Az alkotó szellem jelentkezik az ember minden életvonatkozásában: cselekvésében, családjában, művészetben, társadalomban. B. ebből a szempontból az egész jelenkort végiglemezli és visszatér a kiinduláspont, hogy: a szellemi alkotás szabadsága váltja csak meg az embert.

Ble, Richard. Diagnose des Zeitalters. Weimar: Duncker 1928. VIII, 212 p. 65497

A katolicizmus a szerző szerint a kimerült emberiség lelki jelensége, a nacionalizmus a frontszellemből született, az amerikanizmus azt jelenti, hogy Európa elvesztette önállóságát, a bolsevizmus az anarchia jelentkezése. Ezt az alapvető felfogást vezeti végig a modern világ kulturális jelenségein, irodalmon, színházon, festészetben és tudományon.

Diesel, Eugen. Die Stellung des Geistes im Weltbild der Gegenwart. Potsdam: Protte Verl. 1936. P 177

A szellem helyzete a multban és ma. A jövő bizonytalansága. A világnép változása 1900-tól. A szellem téves felfogása. Az igazi szellem felé való fordulást. (Alapvető tanulmány.)

Diesel, Eugen. Der Weg durch das Wirrsal. Das Erlebnis unserer Zeit. 4. umgearb. Aufl. Stuttgart: Cotta. 1932. X, 280 p. 82731

Egyik legalapvetőbb mű. A világtörténetet a barbarizmus és a kultúra szellemének küzdelme és változása alapján fogja fel. Ami az emberiséget léteben veszélyezteteli, mindig a barbárság betörése volt (rendtelenség, durva pusztításosztón, rablás, kultúra iránt való közöny stb.). Első részében az eszköz fejlődéstörténetét mondja el a gépig. A gép megjelenése az eleven életet fenyegeti. A látszatélet, a lárvavárosok kora. Ez a technika és gazdaság lezülése. Az élettelenység jelentkezik a társadalmi életben is (a mechanikus álrend, a tömeg a sorsból eltűnik az élő morál.) A szellem nemtelenség és terméketlenné válik. A jövő útja: a technikai gazdaság gondolatától való eltávolodás, a népek új életformája és a szellem megújulása.

Flake, Otto. Bilanz. Versuch einer geistigen Neuordnung. Stuttgart: Engelhorn 1931. 248 p. 79805

A mai idő válságát a racionalizmusból a spiritualizmusba való átváltással magyarázza. Az értelemkultuszt elveti és az új értékeket kijelöli.

Groeninger, Georg. Der Zusammenbruch des Geistes. Stuttgart: Deutsche Verl. Anst. 1932. 186 p. 79443

- Alapvető fejezetek : a szellemtudomány tévútajáról, a politika csődjéről, a gazdaság széthullásáról, a társadalom felosztásáról. Egy új társadalmi rend felépítése szellemi alapon.
- Guénon, René.** La crise du monde moderne. Paris : Bossard 1927. 245 p. **64922**
Fogalmainak megállapításában jelentős és nagyhatású mű, amelynek nyoma más művekben is feltűnik. Alapvető a »humanizálódás« folyamatainak rajza. Az óskori istenkirályságban élő, kozmikus kapcsolatokkal rendelkező divinális ember »humanizálódott«, vagyis : államformája szétesett, vallásossága megingott, társadalmi formája felbomlott, tiszta látása megzavarodott, élete és sorsa széttörédezett. Ma a teljes széthullottság korát éljük. G. ezt az európai humanizálódást szembeállítja az ázsiai divinális kultúrával : az itteni anyagias, demokratikus életrendet a keleti szellemi és hierarchikus életformával. Megállapítások tisztaságában egyike a legjelentékenyebb és legátfogóbb válságműveknek, amelynek rangja általános történefilozófiai szempontból is igen magas.
- Jaspers, Karl.** Die geistige Situation der Zeit. 5. z. T. Neubearb. Aufl. Berlin : Gruyter 1933. 191 p. **90896**
Szűkreszabottsága ellenére is a legalapvetőbb művek közé tartozik. Mindaz, amit mond, tiszta, mély és biztos. A bevezetésben a mai kor tudatának eredetét írja le, aztán sorra veszi a mai életrend, a szellem és az emberi magatartások kérdéseit. Teljesen egyedülálló világossággal fejt ki, hogy miért kell a mai racionalista produkcióra felépített tömegvilágnak okvetlenül válságba kerülnie. Technika és tömeg kapcsolatát élesen világítja meg. Allást foglal a leglényegesebb kérdésekben, mint : az állam, a nevelés, a tudomány, a művelődés problémaiban. A kimerítő és nagyvonalú gondolatmenetet a mély részletrajzok egészítik ki.
- Jensen, Johannes V.** Die Studien des Geistes. Berlin : Fischer 1930. 394 p. **74974**
Irodalmi irányú összefoglaló szemlélet a válság egyes kérdéseiről.
- Keyserling, Hermann graf [Hg.].** Mensch und Erde. Darmstadt : Reichl 1927. 418 p. **74827/8**
A szellem és a vitális erők összeütközéséből keletkező válságos helyzetekről szóló tanulmányok gyűjteménye.
- Keyserling, Hermann, comte de.** La révolution mondiale et la responsabilité de l'esprit. Préface de P. Valéry. Paris : Stock 1934. 224 p. **86214**
Egyike a legfontosabb krízis-könyveknek. A mai válságot az elementáris, telluszi erők felkelésének tartja és ilyennek írja le, a szellemi, társadalmi, művészi jelenségekre kiterjedve. Az egyes tüneteket inkább magyarázza, mint értékeli. A kötet utolsó részében a jövőre is pillantást vet és itt kimondja, hogy bár az elementáris erők szohoz jutottak, a rendet a szellem fogja fenntartani, mert azé a kezdemény. A mechanisztikus korszakból az emberiség a vitalisztikus korba lép át. Értékrendszerek, állami, társadalmi és életformák megváltoznak. A gondolkodás új alakot vesz fel, fogalomból képszerű valóság lesz, az eidos egy neme. Az új élet jelenségei gazdaságban, politikában, nemzetek között és egyéni életben.
- Klages, Ludwig.** Mensch und Erde. Sieben Abhandlungen [1920.] 3. Aufl. Jena : Diederichs 1929. [4], 181 p. **69025**
»Föld és ember« c. tanulmányában (p. 9—41) röviden és tömören a válságba jutott ember egész problematikája feltárul. Az ember romboló hatalmakkal érzi magát körülveve : »a civilizáció a felszabadult pusztításosztón vonásait hordja arcúlatán és az élet gazdagsága mérges lehelletétől megsemmisül«. K. a civilizációban az életelenség principium működését (Geist) látja. A vitalisztikus és intuitív világszemlélet vádolja itt a démonikus intellektust azzal, hogy az emberiséget válságba sodorta.
- Lax, Ludwig.** Die Befreiung aus dem Bann der gegenwärtigen Verhältnisse. Zürich : Amalthea Verl. 1931. 82 p. **77984**
Főképpen a politikai, mezőgazdasági és munkásválsággal foglalkozik. Álláspontja egyfajta szellemi alapokra eszmélő józanodás.
- Lee, Vernon.** Les mensonges vitaux. Études sur quelques variétés de l'obscurantisme contemporain. Trad. par Eugène-Bernard Lervy. Paris : Alcan 1921. 368 p. **79085**
A vitális értelem felvilágosodásának idejét várja.
- Liebert, Arthur.** Zur Kritik der Gegenwart. Langensalza : Beyer 1928. 86 p. **65921**
Goethe és Hegel halála után az európai szellem szintézise befejeződött és csak a részletkutatás számára maradt lehetőség, de ez már a széthullást jelentette. A könyv ezután az egyszerűsítő kísérletekkel foglalkozik, amelyek a német filozófiában jelentkeztek (Keyserling, Litt, Spranger, Hartmann stb.) A megoldás sehol sem sikerült, a relativizmus fennáll : ez az oka annak, hogy az emberiség újra a vallás felé fordul.
- Pfiegler, Michael.** Vor der Entscheidung. Überlegungen zur seelischen Bedrohtheit des heutigen Menschen. Salzburg : Pustet 1936. 147 p. **87714**
Katolikus szempontú, egzisztencia-filozófiai alapon álló szemlélet. A szabadság problémája. A gőg tragédiája. A szellem ajultsága. Rettegés az élet feladataitól. A kollektívum kérdései. Az idő a vallásos megoldást követeli. A proletarizálódás veszedelme. A megoldás : a nép és az egyház egysége.
- Randall, John Herman.** The making of the modern mind. A survey of the intellectual background of the present age. Boston : Houghton Mifflin Co. 1926. X, 653 p. **60636**
A modern korban az eszmék összeütközéséből kiindulva vizsgálja az eszmék keletkezését és történeti szerepét.
- Schwarzschild, Leopold.** Das Ende der Illusionen. Amsterdam : Querido Verl. 1934. 273 p. **83678**
A szerző a politikai illuziókat vizsgálja, amelyeknek alapjában szellemi - pszichológiai illuziók vannak. Álláspontja szkeptikus.
- Valéry, Paul.** Die Politik des Geistes. Wien 1937. **P 901**

- A modern világ rendkívüli hatalmi felkészültségével, technikájával és anyagi módszereivel nem tudott ehhez mért politikát, morált, jogot és eszményt teremteni s ebben az aránytalanságban fel kell oszlania. A jövő megoldás kérdését a szerző nyitva hagyja.
- Valéry, Paul.** Regards sur le monde actuel. Paris: Stock 1933. 214 p.
= Európa nagysága és hanyatlása. A történetről. Politika. Kelet és nyugat. A haladásról. A háború előtt és után.
- Valéry, Paul.** La crise de l'Esprit.
= Variété. Paris: Gallimard 1924. 11—49. p. Az európai szellem elemzése. A szellem túlélése. A kultúra alkonya. A kultúrák is olyan halandóak, mint minden, ami a világban van.
- Binding, Rudolf G.** Ecce Europa. 2562
= Europäische Revue. Jg. I. 1925. 73—78. A szellem forradalmi feltörése nélkül Európát mai helyzetéből nem lehet megmenteni.
- Hamvas Béla.** Krízis és katarzis. 2450
= Társadalomtudomány. 1936. p. 1—20. A krízis a modern emberiség drámai sorshelyzete, amelyet csak az egyetemes megtisztulás, katarzis oldhat fel.
- Hamvas Béla.** Modern apokalipszis. (A világ-krízis irodalma.) 2450
= Társadalomtudomány. XV. évf. 1935. p. 113—147. Szellemi, vallási és társadalmi válság művei fölött tartott szemlélődés abból a szempontból, vajjon indokolt-e a modern apokaliptikus irodalom. »Azt a nézetet, hogy válság nincs, lehet tartani, de époly fölösleges, mint azt, hogy a válság végzetes.«
- Hasse, Else.** Die neue Zeitkrankheit. 4702
= Hochland. Jg. XXIX. 1931. p. 65—71. Az ember a rosszkedv és élvhajzásat végletei között.
- Halasy-Nagy József.** Korunk szelleme. 87375
= Korunk Szelleme. Bp.: Dante (193?) p. 3—15. A funkciólanlís élet- és világfelfogás krízise a demokráciában a kapitalizmusban és a tudományban. Megoldást csak a teremtő géniusz hoz.
- Heuser, Kurt.** S. O. S. Zur geistigen Lage. 2562
= Europäische Revue. Jg. VII. 1931. p. 161—171. A fehér faj prometheusi szellemének letörése.
- Kornis Gyula.** A szellemi munka válsága. 2450
= Társadalomtudomány. 1931. p. 3—27. A szellemi munka társadalmi funkciója. Összehasonlítás az egyes államokban a szellemi munka szerepére vonatkozólag. A mai válság egyik legfőbb oka a kultúra-emelkedés.
- Pannwitz, Rudolf.** Die Krisis der Freiheit und der Aufbau des Menschen. 2562
= Europäische Revue. Jg. VI. 1930. p. 153—164. A vallás világból kilépő »szabad ember« feladja maga körül a nem szabad viszonyokat. A szabadság a tömegre is kiterjed és a tömegindividualizmus vissza nem tartható többé. A szabad ember teremtőereje.
- Przywara, Erich.** End-Zeit. 4644
= Stimmen der Zeit. Bd. 119. 1930. 345—358. p. A krízis világhelyzetének és a legfontosabb krizeológiai műveknek elemzése.
- Przywara, Erich.** Die neue Zeit. 4644
= Stimmen der Zeit. Bd. 119. 1930. 271—283. p. A válság szellemének analízise a nagy költőkben és gondolkodókban.
- Schmidt, O. K.** Gestalter der Zukunft. 2943
= Neugeist. Jg. 1937. H. 4. p. 185—189. A jelen szellemi válság és a sors alkotásai a jövőben.
- Schütz Antal.** Tegnap és holnap között. 3891
= Katolikus Szemle. 1937. p. 257—266. A krízis irodalmának szemlélete főképen Rohan K. hg. könyvének korrektívuma.
- Wolfskehl, Karl.** Geistige Strömungen unserer Zeit. 2562
= Europäische Revue. Jg. IV. 1928. p. 356—365. Általános áttekintés a szellemi jelenségek fölött és a gondolkodás válságtöréspontjának kutatása főként az irodalomban és a tudományban.
- Wust, Peter.** Die Säkularisierung des europäischen Geistes und ihre Überwindung in der Gegenwart. 4702
= Hochland Jg. XXIII. 1925. p. 1—19., 195—213. Szellem és természet ellentéte vonul végig az európai kultúrán, amely most szekularizálódik. A megoldást az intelligencia apostoli tevékenységében látja.

Vallásos válság. — Religöse Krise.

- Beekman, E. H. M.** Gott, Mensch, Technik, Wissenschaft. Paderborn: Schöningh 1937. 515 p. 88577
Nagyterjedelmű mű, amely két szempontból jelentős: szemlélete a kulturális és szellemi élet széles területét üli fel és a világpusztítás életromboló technikai racionalizmus határait sok oldalon mutatja be; másodsor a vallási megújulás szellemével teljesen áthatott gondolkodó, akinek biztos távlata és ítélete van a jelenkori zavarban. Az »Európa pusztulása« című fejezet az apokaliptikus krízis-irodalom egyik legjelentékenyebb részlete.
- Benda, Julien.** La Fin de l'éternel. [192?] 5. ed. Paris: Gallimard 1929. 263 p. 70569
A tudomány, a pozitívizmus, a jobb és baloldali politika szellemével szemben a metafizikai világnézet hangsúlyozása. A szerző az említett irányokban az »emberi« tájékozódást látja s ezzel szembeesze a »divinális«-at, amely az abszolút. Az álláspont következményei.
- Cristiansen, Broder.** Der neue Gott. München: Felsen-Verl. 1934. 175 p. 84198

- Az embert irányító erők egy része organikus, más része démonikus. Az erők analízise. A kétféle túlvilág: a negatív és a pozitív. A negatív túlvilág-felfogás már az emberiségből eltűnik. A pozitív túlvilág képei: a vegetatív (nirvana), az intravertált (misztikus ekstasis), az extravertált (az isteni erőben való bízalom). A vallásos bizonyosság.
- Dawson, Christopher.** Enquiries into religion and culture. London: Scheed & Ward 1933. XI, 347 p. 1 t. **83368**
Az új Leviathan. A bolsevizmus. A világkrízis és az angol hagyomány. Az industrializmus vége. A civilizáció ciklusai. Civilizáció és moralitás. A miszticizmus. Kínai és izlám világfelfogás. A középkor. Kereszténység. Az ember természete és sorsa.
- Frank, Franz.** Vor der grossen Wende. Die Dämonie d. modernen Zivilisation u. ihre Überwindung. Geleitw. v. I. Eberle. Innsbruck: Tyrolia Verl. 1933. 231 p. **81354**
A jelenkor én-szemlélmének bírálata. Az önösség szemlélmének: materializmusnak démonikus technikának, az én védelmének magyarázata. A nyereség-gazdaság és a szociális-politikai válság összefüggése. A szellemi krízis jelei a tudományban, az emberi intellektualizmusban, vallásos hiteltelenségben. A teremtő erők el lanyhulása. Az elszemélytelenedés. A kereszténység megújító hatása és tevékenysége.
- Haecker, Theodor.** Der Christ und die Geschichte. Lpzg: Hegner 1935. 152 p. **86103**
A naturalista felfogással szemben hangsúlyozza, hogy az emberi lét értelme természetfölötti. Az emberi történet is csak így érthető. A kereszténység mint az emberi történet értelmének magyarázata.
- Henkel, Robert.** Pseudochristentum und Wirtschaftskrisen. Riga: Selbstverl. 1932. 142 p. **79103**
A világ politikai, gazdasági és társadalmi válsága még súlyosbodni fog egész addig, amíg keresztény és szocialista alapra tér.
- Keller, Adolf.** Vom unbekanntem Gott. Not und Hoffnung d. Gegenwart. Gotha: Klatz 1933. 206 p. **80048**
Lirikus meditációk a válság és annak a keresztény vallás szerint való megoldása fölött.
- Klatt, Fritz.** Die geistige Wendung des Maschinenzeitalters. Potsdam: Protte 1930. 124 p. **72397**
A modern ember tömeg-élménye. Ez az élmény ma az emberen az uralkodó. Ebből a helyzetéből az eleven logos szabadjára csak meg. A közvélemény kialakításának szükségessége. A tömeg, a dolgozó ember és a vallásos fordulat. A vallás felelőssége.
- Linhardt, Robert.** Von Menschen und Dinge der Zeit. Freiburg: Herder 1929. VIII, 198 p. **79776**
A mai ember jellemvonásai: a személyiség és becsület akarata, a becsvágy, az ingadozás, az idegesség, a nőiség felszabadulása, a kollektívum jelentkezése. Az idő árnyékai: a tömeg trónusán, az egyedül boldogító gazdaság, a szellem szétérese, a paragrafus, a pietista infláció, a tekintély válsága, az egyháztalanság, az istentelenség.
- A pozitív jelek; az igenlő, pozitív, hősies kereszténység, az egyház-eszme újraledése, az örök béke gondolata.
- March, H.** Der religiöse Sinn der sexuellen Krise. Lpzg: Pfeifer 1930. 46 p. **75353**
A szekszuális krízis az életprincipium megtagadásának jele. (Születések csökkenése, házassági válság, ifjúkori elzülések stb.) Szekszuális és szellemi szankció. Az egészséges megoldás nehézsége. A krízis legmélyebb pontja; a hit válsága.
- Mensdorff-Pouilly, Alfons.** Panchristianismus. Des Abendlandes Auferstehung. Wien: Mayer 1930. VI, 224 p. **72959**
A válság megoldása: Keresztény alapokra helyezett Paneurópa.
- Nebe, Otto Henning.** Wirklichkeit als Gefährdung. Eine Studie zu einer Gesellschaftslehre der Krise. Berlin: Furche Verl. 1936. **P 30(04)**
A világnézetek megszűntek. Helyükbe lépett: az ijedség. Az új rend csak mint »megviganztalt kétségbeesés« lehetséges.
- Przywara, Erich.** Christliche Existenz. Lpzg: Hegner 1934. 156 p. **84233**
Existenciális szemlélet, mint a mai kor kijózanodása. »A keresztény existencia, mivel teljes erővel Istenből, benne általa és feléje van, tulajdonképpen Istenben lévő in-szisztencia.
- Przywara, Erich.** Ringen der Gegenwart. Gesammelte Aufsätze. 1922—1927. Bd 1—2. Augsburg: Fischer 1929. **78359**
A német katolikus megújulás irányának legjelentékenyebb műve a szellemi, vallásos és filozófia válságáról. Igen gazdag szempontokban és főképen anyagban. Egy nagy kapacitású gondolkodó foglalja egybe a kritikus problémákat. A vallásos válságot a következő fejezetekben tárgyalja: mozgalmak, egyház, mint életforma, új vallásosság, katolikus válság; a filozófiai rész fontos fejezetei: Nietzsche, a filozófia jövője, Szt. Tamás.
- Schulze-Gaevernitz, Gerhart v.** Zur Wiedergeburt des Abendlandes. Berlin: E. Runge Verl. 1934. **84621**
A megújulás tényezői: ember-isten, isten-teremtés, az egyház, a démon, az emberi közöség, a munka, Isten birodalma. Ezeknek a gondolatoknak hatása a személyes, a szellemi és a közösségi életben.
- Schütz Antal.** Őrség. Közkérdések és tájékozódások. Bp.: Szt. István társ. 1936. 314 p. **86931**
A válság-problematika csomópontjait és legélesebben exponált oldalait veszi vizsgálat alá. Vezető szempontja a vallásos szellem, amelynek intenzív voltától várja a krízis megoldását.
- Sebesta Otto.** Sokan vannak a hivatottak, kevesen a választottak. Új élet alap gondolatai. Bp.: Szerző 1933. 312 p. **86601**
A krízis parktikus oldalról és a magánélet szempontjából (válság a táplálkozásban, egészségi állapot, családi és nemi élet). Az emberiség a természetes iránytól elfejlődött. A haladás folyamata. A fejlettebb faj kialakulása és előkészítése.

Tillich, Paul. Die religiöse Lage der Gegenwart. Berlin : Ullstein 1926. 153 p. **87060**

Szisztematikus áttekintés a vallás helyzetéről a tudományban, művészetben, gazdaságban, politikában, a szociális szférában és a különböző egyházakban.

Trikál József. Az új nemzedék lelkisége. Bp. : Szt. István társ. 1936. 162 p. **86508**

Vallásbölcseleti párbeszéd a filozófiáról, a régi és új szellemről, a test és lélek művelésének kérdéseiről és a fiatal magyar nemzedék problémáiról.

Unamuno, Miguel de. Die Agonie des Christentums. Übers. v. Q. Buck. München : Meyer 1928. 184 p. **65188**

A szociális kereszténység megvalósítása, mint a jelenkor felsőbbrendű emberi célja.

Verweyen, Johannes M. Neugeist und die Krisis der Gegenwart. Pfallingen : Baum Verl. [193?] **P 177**

A modern ember a »Neugeist«-mozgalom szempontból való sors-analízise.

Adam, Karl. Die Theologie der Krisis. **4702**

= Hochland. Jahrg. XXIII. 1925. p. 271—286. Az ember elvesztette önmagát önmagában. A dialektikus teológia bírálatával kapcsolatban egy igazi élet-theológiát kíván.

Blazovich Jákó. Korunk keresztmetszete. **4694**

= Magyar Kultúra. XVIII. évf. 1931. p. 249—255. A krízis-tudat kétségbeesése szembeállítva a keresztény világszemlélettel.

Brandt, Theodor. Die Krisis der Kirche und ihre Überwindung. **X 2201**

= Die Furche. Jg. 23. H. 12. p. 517—527. A protestantizmus igazsága, mint az egyházi válság megoldása.

Maning-Pearce, U. A. The theology of crisis. **4942**

= The Hibbert Journal. Vol. XXXII. 1933. p. 161—174. Barth dialektikus teológiájával kapcsolatban a modern szellemi és vallásos válság természetéről.

Matterji, G. C. Are the christian values final? **4942**

= The Hibbert Journal. Val. XXXI. 1932. p. 521—532. A kereszténység élet-értékeinek válsága.

Cohauss, Otto. Gottesferne, die tiefste Quelle unserer Not. **4644**

= Stimmen der Zeit. Bd. 108. 1925. 401—410. p. Az isteni léttől való távolság áthidalása a hit segítségével.

Dessauer, Friedrich. Bolschevismus und Westbürgertum. Gedanken um das Schicksal des Abendlandes. **4702**

= Hochland Jg. XXVIII. 1931. p. 481—500. Gazdasági és társadalmi válság visszavezetése a vallásos tudatra.

Fuchs, Friedrich. Der Christ in der Zeit. **4702**

= Hochland Jg. XXXVII. 1934. p. 481—488. A jelen helyzete: a kétségbeesés. A jövő csak mint vallásos erény megoldható, mint: remény.

Messner, Johannes. Agonie des Christentums? **1743**

= Das neue Reich. Jg. XI. 1928. p. 235—234. A régi kereszténység agóniája, szemben egy másik pozitív, szociális kereszténységgel.

Przywara, Erich. Neue Religiosität? **4644**

= Stimmen der Zeit. Bd. 109. 1925. 18—35. p. A kritikus időszak nem katolikus vallási irányának áttekintése. (Dialektikus teológia stb.)

Przywara, Erich. Problematik der Gegenwart. **4644**

= Stimmen der Zeit. Bd. 116. 1929. 99—115. p. A válság vallásfilozófiai irányainak áttekintése. (Barth, Brunner, Brandenstein, Maritain stb.)

Przywara, Erich. Zwischen Religion und Kultur. **4644**

= Stimmen der Zeit. Bd. 108. 1925. 321—332. p. Kritikus időkben vallás és kultúra kettéválik. Az újkori dualisztikus metafizika összeolvasszatásukat nem tudja végrehajtani.

Schmid Noen, Friedrich Alfred. Die Überwelt des neuheidnischen Europäers. **2562**

= Europäische Revue. Jg. IX. 1933. p. 734—744. A jelenkor történeti válságában jelentkező neopaganizmus bírálata, mint: folyamatos visszacsúszás.

Ziegler, Leopold. Die Entgöttlichung der Welt. **2562**

= Europäische Revue. Jg. III. 1927. p. 801—811. Az idő jellemvonása az egyik oldalon a tömegvallástalansága, a másikon a magasrendű ember intenció-vallásossága.

Világnézeti válság. — Krise der Weltanschauungen.

Baudouin, Charles. Untergang oder Wiedergeburt? A. d. Franz. v. Paul Amann. Tübingen : Wunderlich 1927. 55 p. **63402**

A mai válság megoldását a tudásban és a rendben látja. A modern tudomány feltevése elég biztosíték arra, hogy a gazdasági, politikai és morális krízisek megoldódnak egy magasabb rendben.

Brenner, Joh. Mystik, Ethik und Logik. Ein Beitrag zur Verständnis unserer Kulturkrisis. Zürich : Rascher 1932. 302 p. **78737**

A jelenkor forrongó változása a fokozott és intenzívebb élet megnyilvánulása. A forrongás azonban ma inkább belül zajlik le és először a szellemiség területén jelentkezik.

Boas, Roman. Soll und Haben der Weltkrise. Basel: Zbinden Verl. 1932. P 149.918.6
A Rudolf Steiner-féle antropológiai irány szempontjából való krízis-szemlélet.

Coudenhove-Kalergi, Richard Nik. Ethik und Hyperethik. Lpzg: Neuer Geist Verl. 1923. [6] 158 p. 60466

A krízis szellemiséget erősen tükröző mű, amelyben a szerző úgy érzi, hogy valamennyi erkölcsi norma és szabály, amely eddig érvényes volt, megingott. Hangjában is érezhető a válság eltévedt nyugtalansága és zavara. Az eddigi etikát hyperetikával helyettesíti, amelynek legfőbb értéke a megoldott harmónikus személyiség. Negatív strukturája van, mindazt kívánatosnak tartja, ami a válság emberéből eltűnt.

Coudenhove-Kalergi, Richard N. Krise der Weltanschauung. Wien: Pan-Europa. Verl. 1923. X, 145 p. 64275

Erkölcstan és politika köréből való vizsgálatok, amelyek a XIX. század értékvilágával leszámolnak és egy új életre épített új arisztokrácia által kormányzott Európát óhajtának felépíteni.

Coudenhove-Kalergi, R. N. Los vom Materialismus! Wien: Pan-Europa Verl. 1931. 235 p. 75108

Az előbbi művekben hasonló hangnemben egy új nemességet és spiritualizmust hirdet.

Gundolf, Ernst & Kurt Hildebrandt. Nietsche als Richter unserer Zeit. Breslau: Hirt 1923. 104 p. 82079

Két tanulmány Nietzsche kor-kritikájával kapcsolatban a német szellem és világnézet krízisééről, amelyet Stefan George költői egyéniségében lát megoldva.

Jaspers, Karl. Vernunft und Existenz. Groningen: Wolters 1935. 115 p. 85403

A jelenkor filozófiai helyzetével kapcsolatban Kierkegard és Nietzsche alapvetése. A jelenkori filozofálás lehetőségei.

Az emberi eszme és a válság. — Die Krise der Idee des Humanen.

Balfour, Patrick. Society racket. A critical survey of modern social life. Lpzg: Tauchnitz 1934. 280 p. 84110

A huszadik század viharos évei eltörték az osztályokat. A modern személyiség-fogalom bírálata. A nagyvárosi életforma. A standardizálási tendencia. A szellemiség csödjé és a dehumanizált társadalom. Az új generáció, mint a válság megoldója: a szelesebb távlat.

Berdjajew, Nikolaj. Das Schicksal des Menschen in unserer Zeit. Deutsch von J. Schor. Luzern: Vita nova 1935. 103 p. 84790

A mai ember szellemi, társadalmi és vallásos helyzetének metafizikus mélységgel megrajzolt képe, amelyből határozott erővel emelkedik ki a szerző misztikus orientális kereszténysége.

Michael, Helmuth. Der Wirtschaftszusammenbruch als Weltanschauungskrise. Chemnitz: Selbstverl. 1934. 72 p. P 380.351

A világszemléletekből építi ki az egyes korok gazdasági koncepcióit, pl.: materializmus, kapitalizmus. A jelen válság látszólag gazdasági, valóságban azonban szellemi. A nemzeti-ideális szemlélet térhódítása.

Blacker, C. P. Das moderne Weltbild. 2562

= Europäische Revue. Jg. IV. 1938. p. 609—620.

A modern ember existenciális bizonytalanságainak jele a világképpen.

Bognár Cecil. A normák alkonya. 2891

= Katolikus Szemle 44. évf. 1930. p. 881—898.

A háború felébresztette a hatalmi ösztönt s az emberiség elfordult a normáktól.

Eibl, Hans. Das Gesetz vom Verfall der Werte und der Kulturbolschewismus. 1743

= Das neue Reich. Jg. XIII. 1931. p. 859—860.

Az értékek válsága és a keresztény megújodás szelleme.

Keyserling, Hermann graf. Weltanschauung und Lebensgestaltung. 74827/5

= Der Leuchter Weltanschauung und Lebensgestaltung. Hg. v. Gr.: Hermann Keyserling. Bd. 5. Darmstadt: Reichl 1924. 7—40 p.

A világszemléletek egységesítése ellen. Az emberiség életrendje mindig egyszerűbb lesz, de mindig kevésbé lehet egybefoglalni.

Weber, Alfred. Die Überwindung des Relativismus. 74827/5

= Der Leuchter. Weltanschauung und Lebensgestaltung. Hg. v. Gr. Hermann Keyserling. Bd. 5. Darmstadt: Reichl 1924. 331—342. p.

A relativizált világszemléleteken felül az abszolútum pontjának keresése.

Berdjajew, Nikolaj. Von der Bestimmung des Menschen. Versuch einer paradoxalen Ethik. Deutsch v. J. Schor. Bern: Gotthelf Verl. 1935. 399 p. 86808

B. jellegzetes képviselője az ú. n. filozófiai antropológiának, amely azt tartja, hogy a válságból való megújulást nem az intézményeken, hanem az emberen kell kezdeni. Ilyen megújító tendenciával írja meg jelen erkölcsanát, amely, mint B. minden műve, lényegesen új és mély. Alapvető erkölcsi tetteket tár fel és némely elemzésében tökéleteset nyújt (pl. a közönségesség, mint bűn; vagy: a démonikus hétköznapiság).

Entretiens la formation de l'homme moderne. De J. Destrée, K. Capek, F. Coppola [etc.] Paris: Soc. des Nations. 1936. 228 p. 86501

Államtudományi, szellemi, pedagógiai és morális beállítási tanulmányok gyűjteménye, amelyek a mai embert és tulajdonságait a világbéke és a népek együttműködése szempontjából nézik és bírálják.

Haecker, Theodor. Was ist der Mensch? Lpzg : Hegner 1933. 191 p. **82508**

A nyugati kultúra fundamentuma. Az ember a kaoszban. Mi az ember? Három alapvető tanulmány, amely nem annyira a tények felfejtésében jelentős, mint annak a gondolkodásnak realizálásával, amelyet a szerző krízis-tudata jelent. Ebből a szempontból különösen a jelen kaosz apokaliptikus látványa fontos. Mindenütt a démonikus tömegember romboló hatalma áll szemben a divinális keresztény embertípussal. A látás mélysége és a szenvedélyes hang e művet a szellemi válság, irodalom egyik prototípusává teszi.

Jung, Edgar J. Die Herrschaft der Minderwertigen. Ihr Zerfall und ihr Ablösung. Berlin : Dtsche Rundschau 1927. XIV, 341 p. **63784**

A mai kort azzal határozza meg, hogy kontárok és a szellemileg alacsonyrendűek vezetik. Ezt a tételt átveszti a gazdaság, művészet, politika stb. és közben megváltozja egy új ember, állam társadalom stb. típusát.

Renier, G. J. The English : are they human? Lpzg : Tauchnitz 1935. 286 p. **86417**

Rajz-szerű vizsgálat az angol korszaklemben levő humanitás-gondolatról, egyben a modern Anglia kritikája. A jövő : vissza a humanitáshoz.

Romier, Lucien Der Mensch von Heute. Übers. v. K. Neuscheler. Freiburg I. B. : Niels 1930. 174 p. **74908**

A modern ember szociológiai és antropológiai keresztmetszetben. A mai ember helyzetét a nagy távolságok felé megnyitott utak (tenger, levegő) jellemzik. Ez a nyíltság az állami és társadalmi életben is érezhető hatását : a világosabb látásban. De ugyanakkor elemibb erők is érvényesülnek és ezek az erők a magasabb belátást ellensúlyozzák. Csak az egyes individuum van abban a helyzetben, hogy józanul lásson. Az egyént azonban a kollektív elnyomja. Az új határ, amely az egyéni elkülönülésnek és a kollektívum újjáéledésének határt von, most alakul.

Russel, Betrand. Our changing morality. A symposium. By —, A. Garfield Hays, Ch. P. Gilman [etc] Ed. by Freda Kirchway. Newyork : Boni 1930. XII, 249 p. **76993**

Tanulmányok a mai erkölcsi válság minden területéről. A fókuszpont : a humánus liberalizmus.

Schiller, F[erdinand]. Tantalus vagy az ember jövője. [Tantalus or the future of man.] Ford. Incze György. Pécs : Danubia [1928.] 57 p. (Ma és holnap.) **65546**

Az ember élettanilag nem fejlődő faj. Szellemisége pedig a jövőben ott lesz határos, ahol a valóságot felismeri és azt hasznára tudja fordítani.

Scheffler, Karl. Der neue Mensch. Lpzg : Insel Verl. 1932. 201 p. **79791**

Több tanulmány a válság problémaköréből, különösen fontos : a művészetről, a permanens forradalomról és az erős bosszújáról szóló. Legutóbbi a házasság, szekszualitás, női jogok és nemi inség tárgyait veti fel.

Slekow, Gustav. Humanität in Gefahr. Eine Analyse, ein Weckruf. Haag : Stochum 1936. **P 1777**

A humanitás megváltása. A demokrácia mint humánus berendezkedés. A szeretet autarkája. Indítvány a »Leiki megújulás szövetsége«-nek megalakítására.

Thiel, Rudolf. Die Generation ohne Männer. [B. Shaw, S. Freud, W. Rathenau, S. George, T. Mann, O. Spengler] [1932.] 3. Aufl. Berlin : Nett 1932. 484 p. **79788**

A férfiatlan nemzedék szellemi kifejezőinek bírálata, közben éles társadalomkritika.

Verweyen, Joh. M. Der neue Mensch und seine Ziele. Stuttg. : Häddecke 1930. 214 p. **79663**

A haldokló korszak néhány alapvető értékének bírálata az új szellemi ember szempontjából (modernitás, haladási zme, rádió, nemei harca, automobilizmus stb.).

Wust, Peter. Die Krisis des abendländischen Menschturns. Innsbruck : Tirolia Verl. 1927. **P 901**

A humanitásgondolat története a görögöktől a modern korig. A modern válság értelme ; a kereszténység és a nem-keresztény kultúra autonómiája.

Blyton, W. J. Where humanism breaks down. **4942**

= The Hibbert Journal Vol. XVII. 1928. p. 620—631.

A válság nemzedékének szemlélete a humánugondolatból, szemben a XIX. századdal.

Curtius, Ernst Robert. Abbau der Bildung. **4455**

= Die neue Rundschau. Jg. XLII. 1931. 339—353.

A klasszikus humanizmus művelődésszmenyének letörése.

Frank, Simon. Die Krise des Humanismus. **4702**

= Hochland. Jg. XXVIII. 1931. p. 289—296.

Az »ördögi« szellem lázadása, szemben az »istenes« emberrel.

Jung, C. G. Das Seelenproblem des modernen Menschen. **2562**

= Europäische Revue. Jg. 1928. p. 700—715.

A modernitás egyenlő azzal, hogy az ember csödbe jutott. A végső szemléletek válságának oka, hogy elszakadt a hittől és tudni akar, vagyis meg akarja ismerni az elsődleges tapasztalást.

Klem, Werner. Humanismus und Naturismus. **4455**

= Die neue Rundschau. Jg. XLIII. 1932. p. 85—101.

A tudomány, irodalom, pszichológia területén jelentkező antihumánus szeilem és a társadalmi válság.

Rolland, Romain. Broaden, Europe, or die! 1258

= The nation. Vol. CXXXII. 1931. 443—446. Az európai válság a humanitás szempontjából.

Wust, Peter. Die Krisis der Westeuropäischen Humanitätsidee. 2562

= Europäische Revue. Jg. I. 1925. 365—368. A dekadencia és a szellem színészének elemzése a letörő humanitás-eszme szempontjából.

III.

A válság mint történeti kérdés. — Die historische Krise.

Amann, Paul. Tradition und Weltkrise. Berlin : Schocken Verl. 1934. 480 p. 84419

A zsákmányolás és a föld minden kincsének kihasználása jellemzi az európai embert ma. Olyan rendszert teremtett, amely az egész természetet, az embert is, leigazta. A rendszer kritikája. E folyamat ellenszere a vallás volna. Az európai vallás kritikája.

Bauhofer, Oskar. Das Geheimnis der Zeiten. Christliche Sinndeutung d. Geschichte. München : Kösel & Pustet 1935. 161 p.

A történet keresztény vallásfilozófiai oldalról való magyarázata. A hős és a szent ideáltípusának küzdelme.

Berdjajew, Nikolaj. Das neue Mittelalter. Betrachtungen u. d. Schicksal Russlands und Europas. Darmstadt : Reichl 1927. 137 p. 73251

Egyike a válság klasszikus műveinek. Egyesíti magában a szellem emelkedettségét és a látás tisztaságát. A mai jelenségek mély és alapvető rajza. Metafizikus szemlélet. Jöslata : a jövőben új Középkor következik, amely a kereszténységet tökéletesebben valósítja meg, mint a régebbi. Ez a kor az érzéseké, mélységeké, a sötét és nehéz küzdelmeké, de az egységes emberiségé lesz. Az egész művelt világban nagy hatást tett mű.

Bächtold, Hermann. Wie ist Weltgeschichte möglich? Basel 1931. P 401

A világ fordulása világtörténeti szempontból.

Breysig, Kurt. Die Geschichte der Seele im Werdegang der Menschheit. Breslau : Marcus 1931. XXXVII, 526 p. 76669

Igen alapos és részletes történeti, kultúrtörténeti analízis és összefoglalás az emberiség uralkodó lelki erőinek érvényesüléséről. A jelenkorban az akarati elem van előtérben. Ez határozza meg a tudományt, művészeteket, vallást, gazdaságot is. Ezért él a mai ember imperialisztikus államokban, nagy vállalkozások és intézmények között. Az értékelés azonban az új vitális-lelki szférákban tovább fejlődik és új történeti kor van megjelenőben.

Breysig, Kurt. Persönlichkeit und Entwicklung. Bd 1—3. Stuttg. : Cotta 1925—1928. (Vom geschichtl. Werden. Umriss einer zukünft. Geschichtslehre.) 66295

A nagyszabású történefilozófiai műnek a krízisre vonatkozólag különösen harmadik kötete hasznos, ahol a szerző a történeti szabadságot és rendkívüliséget, a népek életét és a történeti mozgások általános jellemzését tárgyalja.

Briefs, Götz. Untergang des Abendlandes, Christentum und Sozialismus. Eine Auseinandersetzung, mit O. Spengler. Freiburg i. B. : Herder 1920. 111 p. 48276

Spengler elméletével ellentétben az emberies szociális-keresztény emberiség megvalósulását hirdeti. Polemikus.

Christiansen, Broder. Das Gesicht unserer Zeit. München : Felsen-Verl. 1931. 121 p. 90045

Rendkívüli tisztánlátó könyv. A generációk különbségét fejtegeti és jellemzi : tegnapi, mai és holnap nemzedékek rövid, de mély rajza. Világosan mutatkozik ki a válság természete.

Dennert, Eberhard. Die Krisis der Gegenwart und die kommende Kultur. Eine Einführung in die Geschichtsphilosophie Berdjajews. Lpzg : Klein 1928. 97 p. 65410

Berdjajev gondolatai alapján a mai kultúra történefilozófiai tájékozottságú szemlélete.

Evola, Julius. Erhebung wider die moderne Welt. [Rivolta contro il mondo moderno.] Übers. v. Friedrich Bauer. Stuttg. : Deutsche Verl. Anst. 1935. 493 p. 84785

Történeti távlatban és a kulturális jelenségek elemzésében alapvető mű. A krízis már régen folyik. Két kultúrkategóriát állít fel : az idő-kultúrát és az örök-kultúrát. Az utóbbi a teokratikus államok és társadalmak, a tradíció rendje. Az előbbi a mai profán és demokrata kultúra. Részletes és alapos vizsgálat a művészetek, a vallás, a jogi helyzet, társadalom vonatkozásaiban. Álláspontja : az új teokratikus egység, mert a széttörés és elhalás már végső határhoz érkezett el.

Günther, Leopold. Die Rettung des Abendlandes vor dem Untergang. Wolfenbüttel : Verl. d. Freude 1931. 62 p. 80243

Spengler művével kapcsolatban a válság részleteinek felsorolása. A vallásos megújulás.

Mühlestein, Hans. Die Geburt des Abendlandes. Ein Beitrag zum Sinnwandel der Geschichte. Potsdam: Kiepenheuer 1928. 216 p. **65882**

A nyugati világ csak most szakadt el teljesen az antik görög-római civilizáción alapuló középkortól. Ez az elszakadás és az önállóság első lépése a válság oka.

Ortega y Gasset, José. Die Aufgabe unserer Zeit. Übers. v. Helene Weyl. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. [193?] 290 p. **65250**

A generáció, mint a történelem legfontosabb fogalma. A letűnt és a mai generáció jellemzése. Az új érték: az élet. A vitalizmus előzői: Goethe és Nietzsche. Az élet, mint legfőbb érték. Kultúra és élet. Rendkívül gazdag és világos mű.

Spengler, Oswald. Jahre der Entscheidung. T. I.—. München: Beck 1933. **81881**

I. Teil. Deutschland und die weltgeschichtliche Entwicklung. XIV. 165 p.
Alapvető mű. A világháború hevessége azzal indokolható, hogy a háborút, amely már régen esedékes volt, elfojtották. Most ugyanez történik. Pedig ez az idő a világháborúk ideje. 1918 semmit sem intézett el. A legközelebbi jövő a háborus-párti nacionalisták felülkerekedése az államban. A gazdasági érdekelttség mindig jobban áttolódik

a politikára. Két forradalom jelentkezik már a fajok és az osztályok harca. És most, a legközelebbi évtizedek döntik el az emberiség sorsát.

Einsiedel, Wolfgang von. Aufstand gegen die Geschichte. **2562**

= Europäische Revue. Jg. XI. 1935. p. 455—464.
Evola könyvével kapcsolatban azoknak a szellemi tanulságoknak megállapítására, amelyek Európa korabeli legnagyobb gondolkozóiról egyöntetű: kórkritika és a férfias arisztokrácia, mint hatalomra hivatott típus.

Hamvas Béla. Az orosz emigráció történet-filozófiája. **2450**

= Társadalomtudomány. 1934. p. 191—204.
A krízis történetelméletének vizsgálata az orientális kereszténység által befolyásolt szerzőkben.

Pannwitz, Rudolf. Der Geist Europas. **4455**

= Die neue Rundschau. Jg. XXXVIII. 1927. p. 449—456.

Európa válsága az ember válságává nőtte ki magát. A keresztény és pogány szellem küzdelme. Európa a válságból megerősödve emelkedik ki és folytatja feladatát: az ember szellemi színvonalának emelését.

IV.

Kulturális válság. — Die kulturelle Krise.

Általában. — In allgemeinen.

Adams, James Truslow. Our business civilization. Newyork: Boni 1929. 306 p. **71307**

Az ipusztériális és üzleti civilizáció éles kritikája. A tömeg-életforma elvetése. A két embertípus ma: aki az életet üzletnek, és aki művészetnek nézi. Az élet nem üzlet, hanem művészet. Szemponatokban gazdag mű.

Astrow, Wladimir. Kultur als religiöse Foroderung. Bern: Lang 1935. **P 301.3**

A kultúra válsága és a vallás. Az askézis. Az emberi és az isteni. A közösség vallásos értelme. (Holzapfel filozófiája alapján.)

Babendererde, Paul. Steigende und sinkende Völker. Rostock 1929. **P 301.6**

A válság oka a germán tárgyilagosság és a román-szláv szenvedély összeütközése.

Belloc, Hilaire. The crisis of our civilisation. London: Canell & comp. 1937. 249 p. **89591**

Az európai civilizáció alapja a kereszténység. Története a középkorban. Az új kor. A reformáció és következményei. A krízis a vallásszakadással kezdődött. A protestantizmus állam- és társadalom-felbontó szerepe. A reformáció s a belőle fejlődő kapitalista szellem. Az európai egység megbomlása. A mechanizálódás. A humanizmus, mint a reformáció végső eredménye és következménye. A megoldást a szerző a katolikus egyház szellemének nagyobb befolyásában látja.

Benda, Julien. La trahison des clercs. Paris: Grasset 1927. 306 p. **90042**

A szellemi vezető árulása: a szellemi vezető maga az, amely a népeket elválasztja s a társadalmakban ellentéteket szít. E témának változatos és következetes kidolgozása a szellem és társadalom minden területén.

Borsodi, Ralph. This ugly civilisation. Newyork: Simon & Schuster 1929. 468 p. **71308**

A gépkultúra és a gyár-embertípus szenvedélyes kritikája. Szociológiai szempontból fontos a gyárnak, mint szennyközpontnak (fizikai és morális szempontból) rajza. Erősen individualisztikus, de józan bírálat. Jelentékeny filozófiai és kulturmorfológiai megállapítások.

Börger, Jan. Europas Todesstunde? Die europäisch christliche Welt in ihrer Verworrenheit v. Standpunkt d. reinen Begriffs. Übers. v. A. Reinking. Zürich: Rascher 1934. VIII, 742 p. **83144**

Az eszménytelenség kultúrája, művészete, vallása. A tömeguralom és jellemvonásai. »A tömeg, ha vallástalanná lesz, szükségképpen demoralizál.«
A demoralizáltság világhelyzete.

Casson, Stanley. Progress and catastrophe. London: Hamilton 1937. 295 p. **88342**

A civilizáció alapjaiból kiindulva áttekintést nyújt a »kollapszus«-okról és a mai »elkenyelmesedett« világról.

- Dawson, Cristopher.** Die wahre Einheit der europäischen Kultur. [Progress and religion.] Eine geschichtl. Untersuchung. Übers. v. K. Schmidthüs. Regensburg: Pustet 1935. XV, 235 p. **86223**
Keresztény szempontú történetfilozófiai távlatban adja a modern világválságot. A nyugati kultúra szekularizálódása és a haladás-vallás előretörése következtében a népek szétszakadtak. Ez a szakadás folyt tovább az individualizmusban és a szocializmusban. Csak itt juthatott szerephez a gépcivilizáció, technika és a természettudományos világszemlélet. A XX. század elején a racionalista haladás-vallás tört össze. Visszatérés a történeti keresztény hagyományhoz, az új alap, amelyen az emberiség továbbfejlődik.
- Diesel, Eugen.** Völkerschicksal und Technik. Stuttgart: Cotta 1930. 138 p. **73827**
Alapvető mű. Az egyes népek sorsának alapjai. A kultúra anyaga, tényezői, a munka, forgalom, a jellem, a család, a telepítés, az állami és társadalmi kapcsolatok elemzése. Mindezek a kérdések a mai válság szempontjából. A gépkultúra és a természettől való eltávolodás. A nemzetek föltötti élet formája. Az új államkísérlet. A technizált politika. A régi és új világ összeütközése. A népek sorsa a válság után.
- Fischer, Alois v. d. Eger.** Quo vadis Europa? Graz: Verl. »Das Burgland Buch« 1933. 408 p. **82620**
A kultúrák elmúlásából indul ki s így vizsgálja a nyugati válság keletkezését és fejlődését. A XIX. század szellemi áramlatainak bírálata. A XX. század főkérdése: az emberi jogok újra való formálása. A cél: az univerzalizmus, de két út vezet hozzá: univerzális, vagy regionális. (Sok kérdésben egyedül áll és jelentős.)
- Freud, Sigmund.** Das Unbehagen in der Kultur. Wien: Internat. Psychoanal. Verl. 1930. 136 p. **72634**
Pszichoanalitikus módszerrel fejtegeti a mai kultúrválságot, amely nem egyéb, mint félelem a jövőtől és a felsőbb én-től. A félelem és bűntudat elemzése. Kultúr folyamatok és neurotikus folyamatok. A kultúra fensőbb-én a jelen korban.
- Friedell, Egon.** Kulturgeschichte der Neuzeit. Die Krisis d. europäischen Seele v. d. schwarzen Pest bis zum Weltkrieg. München: Beck 1928. Bd 1—3. **100981**
A nagyszabású, egyenlőtlen értékű kultúr és szellemtörténet harmadik kötete foglalkozik a modern válsággal, amelynek főképpen a művészetben és tudományokban való jelentkezését vizsgálja.
- Frobenius, Leo.** Schicksalskunde im Sinne des Kulturwerdens. Lpzg: Voigtländer 1932. 203 p. **80108**
A modern Európa kulturális egyenlege. Kultúr-morfológiai szempontból vizsgálja Európa népeinek lehetőségeit egy világ válsága és összeomlása után, amely nézete szerint a jövő számára elvesztett. Az etnológia, archeológia, történelem területén dolgozó tudós itt főképpen a német nép-kérdést kutatja és azt várja, hogy az fogja átvenni az európai vezetést.
- Gedat, G. A.** A bumeráng visszaröppen. Könyv arról, miként kell átélni korunk és a világ válságos kérdéseit. Ford.: Kutas Kálmán. Bp.: Sylvester ny. 1936. 120 p. **87004**
Ázsiai és európai kultúrösszeütközésnek fogja fel s krízist, amelyből győztesen a megújult kereszténység kerül ki.
- Gründel, E. Günther.** Die Menschheit der Zukunft. Das Abendland zwischen Gipfel und Abgrund. München: Oldenburg 1929. IV, 200 p. I t. **68296**
A kultúra kérdése, mint az ember kérdése (biológiai kultúrelmélet és szociológiai periódusok tana.) Az ember megformálása. A család és a nép problémái. Az északi ember, mint az emberiség vezetője.
- Heard, Gerald.** The ascent of humanity. An essay on the evolution of civilisation. London: Cape 1929. XIV, 332 p. **72142**
Az emberi egyéniség-gondolat fejlődéstörténete a mai válságig.
- Heiden, Konrad.** Europäischen Schicksal. Amsterdam: Querido Verl. 1937. 247 p. **90027**
A kultúrateremtő ember gondolatára volt felépítve Európa sorsa. Most nem a teremtők, hanem a zsákmányolók kora van. A tömeg és barbarizmus ideje. (Sok jelentékeny megfigyelés és gondolat). A szerző álláspontja humanisztikus.
- Huizinga, J[an].** Die Schatten von Morgen. Eine Diagnose d. kulturellen Leidens unsrer Zeit. Bern: Gotthelf-Verl. 1935. 197 p. **86135**
A válságban való szubjektív magatartásnak és a tények objektív felismerésének egyik legértelmesebb összefoglalása. A történetíró szeme mindazt látja, ami egy korban a felhasználás jele szokott lenni: a tömeg felkelését az élet ellen, a nagy értékek felmorzsolódását, a hivatottak félreállítását, a kontárok uralmát: szellemben, művészetben, gazdaságban és államéletben. Egy nagy katharsistól várja Európa kultúrájának megtisztulását és megújulását.
- Kornis Gyula.** A kultúra válsága. Bp.: Franklin 1934. 255 p. **83259**
A szellemi munka válsága. (p. 3—42) A racionalizmus következtében a szellemi munka lefokozódott. A munka problémája (»A munka erkölcsi szankcióját a kultúra adja meg«). A kultúrában rejlő tragikum. A mai kulturális válság a szellemi munka válsága.
- Lehmann, Gerhard.** Zur Grundlegung der Kulturpädagogik. Untersuchungen über d. Problem, Kultur und Erziehung. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1929. VIII, 112 p. **69631**
Az egyéniség és a generáció, mint vitális valóság, a kultúrpedagógia formáló szellemének főkérdése. Ez különösen fontos a válság idején. A kultúrpedagógia, mint a krízisfolyamat ellensúlyozása.
- Mendelsohn, Erich.** Der schöpferische Sinn der Krise. Berlin: Cassirer 1932. **P 301.6**
Művészet, tudomány, politika, gazdaság területéről indulva felmutatja azokat az eredményeket, amelyeket a válság értékben alkotott.

Michel, Wilhelm. Wir heissen euch hoffen!
Betracht. z. neuen Weltstunde. Darmstadt :
Peschko 1933. [8], 106 p. **79826**

Szubjektív, de némely pontban jelentékeny medi-
tációk a mai kor problémái fölött.

Nötzel, Karl. Gegen den Kulturbolschewismus.
München: Müller 1930. 92 p. (Bücher d.
christl. Wehrkraft, 12.) **74378**

Az ember válságos elszellemtelenedését a bolseviz-
mus egy hatásának tartja. E bolsevizálódás
módszerei és történeti szerepe. A technika, mint
a szellem legnagyobb ellensége.

Olberg, Oda. Die Entartung in ihrer Kultur-
bedingtheit. München: Reinhardt 1926.
179 p. **58515**

A krízis elfajulás-folyamatának elemzése (kultúra,
népesedés, bűntények, osztályharc, antiszociális
tendencia, felelősség, lelki élet stb.).

Rohan, Karl Anton Prinz. Schicksalsstunde
Europas. Erkenntnisse und Bekenntnisse.
Wirklichkeiten und Möglichkeiten. Graz :
Leykam Verl. 1937. 431 p. 1 t. **87725**

Európa öröksége. A kereszténység, mint az európai
kultúra alapja. Az európai kultúra típusa: a
személyiség-kultúra. A mai helyzet kettősége:
atheizmus és istenkeresés. Attekintés az életfor-
mák fölött: a szellem, a család, a munka, a
vér, az állam, a tudás, a művészet a válságban.
Jövöbetekintés: a történet a konzervatívokat
hívja. A szerző álláspontja katolikus.

Romier, Lucien. Explication de notre temps.
Paris: Grasset 1925. XV, 289 p. **60403**

A XX. század a haláltánc százada: a közöny,
a justa egyenlőség, az irigy önzés ideje. A
demokrácia az emberi méltóság destrualása.
Az ízlés, a nagy tett, az előkelőség elveszése.

Stoddard, Lothrop. Kulturumsturz. Die Dro-
hung des Untermenschen. (The revolt
against the civilisation. 1922.) Übers. Wilh.
Heise. München: Lehmann 1925. 212 p.
1 t. **75860**

A barbár és ösztönétől elkapatott tömeg lázadása
a szellemi ember által teremtett kultúra ellen.
Történeti távlatban adja a tömeg szereplését
XVIII. századtól a mai napig. A hatalmát
vesztett szellem. Az alacsonyrendűség csak erő-
szakkal fékezhető meg. A vallás jelentősége.

Schweingel, Gotthelf Erhardt. Untergang oder
Aufstieg. Die Lehre v. d. geschlechtsbe-
dingten Typen. Lpzg: Hillmann 1930.
[8], 208 p. **74293**

Lélektani, faji és klinikai típusmeghatározásokkal
igyekszik megfejteti azt az emberfajt, amely a
válságban a főszerepet játssza.

Schweitzer, Aibert. Kulturphilosophie. Mün-
chen: Beck 1925—. **58885**

Bd 1. Verfall und Wiederaufbau der Kultur.
1925. 65 p.

Bd 2. Kultur und Ethik. 1926. XXIV. 280 p.
1. köt. A mai gazdasági és szellemi élet kultúrelenes
tendenciái. A kultúra etikai alapjellege. Az új
kultúra alapja a világnézet, amely számára az
élet értelme pozitív.

2. köt. Feleszmélés arra, hogy nem a világnézet válto-
zott meg, hanem, hogy nem volt reális világnézet,
amely az ember gyakorlati erkölcsiségéből fakad
és szellemi. Az akarati minőségek jelentősége
és a tevékeny élet. Az élethez való hűség. Erkölcs :
felelősség az iránt, ami él.

Strachey, John. The coming struggle for power.
London: Gollancz 1934. 399 p. **85128**

Szélsőbaloldali állásfoglalás a kapitalizmus ellen.
A kapitalisztikus polgári kultúra bírálata az iro-
dalom, művészet, filozófia, tudomány és társad-
alom terén. A forradalmi optimizmus kora
következik a kapitalisztikus kétségbeesés kora
után.

Utitz, Emil. Mensch und Kultur. Stuttg.:
Enke 1933. 112 p. **80008**

Egyenlőtlen értékű fejezetek a kultúra-fordulatról.
Némely pontban (a kultúra kettős értelme,
határai, az értékekért való küzdelem, emberies
kultúra) jelentékeny. Inkább részletszemponjtjai
fontosak.

Wach, J. [etc]. Das Problem der Kultur und
die ärztliche Psychologie. Sechs Vorträge zu
Freuds »Unbehagen in der Kultur...«
von — A. Kronfeld, E. Jalowicz u. a.
Leipzig: Thieme Verl. 1931. 136 p. **77723**

Hat tanulmány a lélektan és a kultúrválság
egybevetéséről. Különösen jelentős: Idowicz E.:
A kultúra értelme. Heimann E.: A szociális
kérdés, Horney K.: A harc a kultúrában.

Bangha Béla. Kultúrák harca. **4694**

= Magyar Kultúra. XV. évf. 1928. p. 1—8.
A válság, a keresztény és keresztényellenes kultúra
harca.

Berdjajew, Nikolaus. Die Krisis der Kultur
im Lichte der Geschichtsphilosophie. **2562**

= Europäische Revue. Jg. II. 1926. p. 6—18.
A mai válság a vallástalan újkor történeti
katasztrófája.

Borchardt, Rudolf. Die Entwertung des Kul-
turbegriffs ein Unglück und ein Glück. **4647**

= Deutsche Rundschau. Jg. 56. 1929. p. 89—97.
A kultúra a politikai és religionum harmóniája
most felbomlott.

Diesel, Eugen. Die Welt ohne Vertrauen. **4647**

= Deutsche Rundschau. Jg. 64. p. 81—85.
A mai bizalmát vesztett világ összevetése az
Infernovál, amely az a hely, ahol mindenki
bizalmatlan. Csak a közvetlenség fogja megterem-
teni a népek között a magasabb rendet.

Gicrens, Michael. Fronleichnam in der euro-
päischen Kultur. **4644**

= Stimmen der Zeit. Bd 119. 1930. 161—168 p.
A pogány és az új egyházi életérés küzdelme.

Clark, G. N. The instability of civilisation. **4942**

= The Hibbert Journal. Vol. XXX. 1931. p.
645—653.
A történeti kultúrák végső periódusainak össze-
hasonlítása a mai korral.

Gide, André. Die Zukunft Europas.

= Europäische Betrachtungen. Übers. v. Ernst R. Curtius. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. 1931. 7—27.

Az ázsiai ember egyén marad és arra törekszik, hogy egyén maradjon. Az európai a kollektivumba akar feloldódni.

Haecker, Theodor. Christentum und Kultur. 4702

= Hochland. Jahrg. XXI. 1923. 1—24. p.
A kultúra nem keresztény elemeinek bírálata.

Haecker, Theodor. Dialog über Christentum und Kultur. 4702

= Hochland. Jahrg. XXVI. 1928. p. 27—40.
A világi kultúra bukása és az istenies kultúra eljövetele.

Hauser, Henri. Was ist Europa? 2562

= Europäische Revue. Jg. 1. 1925. p. 3—10.
Európa mint kulturális valóság — a kultúra az, amit a világ háborúja s a válság szétrombolt.

Jánosi József. Az aposztata kultúra csődje. 4694

= Magyar Kultúra XX. évf. 1933. p. 257—262.
Nem a népszövetség, a békeszerződések, a gép, munkanélküliség, agrárróló stb., hanem a lélek

válságát éljük, amely a középkori egyház által nőtt kultúrköntöst letépte s a barbárságba süllyedt vissza.

Ottlik György. Civilizációnk védelmében. 1950

= Korunk szava. VI. évf. 1936. p. 67—68.
Az európai politikai és kulturális helyzet és az egyre mérgesedő válság.

Ratray, R. F. Will our civilization survive? 4942

= The Hibbert Journal. Vol. XXXIV. 1935. p. 57—64.
Egy világméretű utazással kapcsolatban általános szemlélet a nyugati civilizáció alapjai felől.

Semper, Max. Geisteshaltung und Kulturkrisis. 4647

= Deutsche Rundschau. Jg. 58. 1931. p. 92—99. 190—197.
A szellem helyzete a tudományban és a művészetben. A leköszönés a vallásról. A feszültségek új kulturértékeket teremtenek.

Weis István. Európa sorsdöntő órája. 2698

= Magyar Szemle. XXX. köt. p. 116—125.
Rohan Károly hg. könyvének ismertetése alapján általános megjegyzések a krízisről.

Egyes népeknél. — Bei den einzelnen Völker.

Amerika. — Amerika.

Duhamel, Georges. Spiegel der Zukunft. [Scènes de la vie future.] Berlin: Fischer 1931. 249 p. 76743

Utleírás keretében az amerikai civilizáció kritikája (film, városi élet, társadalom, reklám, üzlet, magánélet stb.).

Giese, Fritz. Girlkultur. Vergleiche zwischen amerikanischen u. europäischen Rhythmus u. Lebensgefühl. München: Delphin Verl. 1925. 149 p. 16 t. 84445

Az új nagyvárosi barbarizmus és művészete: a világváros csöcseléknegerének zenéje, a jazz. Ebből a kultúrából fejlődik az amerikai átlag-izlés. Az amerikai testkultúra metafizikája.

Randall, John Hermann. Our changing civilisation. Now science and the machine are reconstructing modern life. London: Allen & Unwin 1929. X, 362 p. 72149

A kultúra-változások tényezői és feltételei. Az üzleti gondolat betörése a modern tudományba és

társadalomba. A gépcivilizáció értelme. Nagyváros és laboratórium. A kultúrák konfliktusa. (Szempontokban gazdag mű.)

Overmans, Jakob. Amerikanisierung des Geistes. 4644

= Stimmen der Zeit. Bd. 118. 1930. 161—173. p.
Az Egyesült Államok mai szellemiségének leírása.

Pemberton, H. Earl. Culture-diffusion gradient. 3337

= The American Journal of Sociology. Vol. XLII. 1936. p. 226.
Város-kultúrák hatása a község szétesésére.

Schönemann, Friedrich. Eine Krisis der amerikanischen Demokratie? 3472

= Zeitschrift für Politik. Bd. XXV. 1935. p. 444—455.
A nemzeti és demokrata gondolat megingása a háború óta. A privát hatalom katasztrófája.

Németország. — Deutschland.

Curtius, Ernst Robert. Deutscher Geist in Gefahr. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. 1932. 131 p. 78322

A kultúra gyűlölete és a leépítés szenvedélye. A gyűlölet a politikával telített társadalomból fakad. Az egyetem válsága. Az iniciatíva eddig a humanizmus eszméje volt. A cselekvő humanizmus: a szeretet enthusiasmus. Az antik példák.

Eibl, Hans. Vom Sinn der Gegenwart. Ein Buch von deutscher Sendung. [1933] 2. Aufl. Wien: Braumüller 1934. XVI, 423 p. 83510

A németiség történeti szerepe. A művészetekben lecsapódó német szellem. A német metafizika. A jelenkor. A német küzdelem eszméje. Az új rendért való küzdelem. A válság jelentkezése állami és társadalmi rendben, tudományban stb.

Grohman, Adolf v. Lage und Verlagerung der bürgerlichen Jugend Deutschlands. Stuttg. : Bour 1932. 60 p. **81116**

A tömegifjúság és az önmagát kereső ember. A szociális kényszerhelyzet. A beszéd krízise: a hallgatás és a jelszó. A kollektívum és a magány. A szurrogatúm jelenségek: rádió, mozi, sport. A gond világrészése.

Heinsius, Fritz. Ist das Deutsche Volk ein sterbendes Volk? Berlin 1929. **P 312.1(43)**

A válság és a születésszámok csökkenésének aránya és viszonya.

Hessen, Johannes. Der deutsche Genius und sein Ringen um Gott. München : Reinhardt 1937. 109 p. **89114**

Német szellemtörténet (Eckehart, Luther, Kant, Goethe) formájában a németiség istenkeresését vizsgálja. A jelenkor és a kereszténység.

Löschnigg, Heliodor Harald. Untergang des Abendlandes oder germanische Kulturerneuerung. Lpzg : Weider Verl. [192?] **P 301.6**

Fajleméleten és jogi megnyilatkozásokon alapuló kríziszemlélet.

Dempff, Alois. Das Verhängnis der deutschen Kultur. **4702**

= Hochland. Jahrg. XXII. 1925. 477—480 p.

A reformáció mint a középkor transzcendens világfelfogásának lerombolója.

Monfang, Wilhelm. Die Kulturpolitische Krisis des deutschen Buches. **4702**

= Hochland Jahrg. XIX. 1922. 216—227. p.

A kapitalisztikus amerikanizmus, mint a nemzeti könyvkiadás szellemének feloldója.

Franciaország. — Frankreich.

Jouvenel, Henry de. La paix française. Témoignage d'une génération. [1932] 10. éd. Paris : Ed. des Portiques [1932] 354 p. **79307**

A francia revans-generáció (1870—1900), mint a háború részese és az igazságtalan békék szerzője. A válság képe Franciaországban. A politikai és szellemi helyzet (Mefiszto politikája) az Európai Egyesült Államok felé.

Margenburg, Edith. Charles Péguy. Ein Beitrag zur Geschichtsphilosophie, Kulturkritik und Gesellschaftslehre im gegenwärtigen

Frankreich. Berlin : Eberling 1937. 81. p. (Romanische Studien, H. 42.)

P 335.75(43)

Péguy kulturpolitikai tevékenysége és a háború előtti francia történelem.

Benda, Julien. Un républicain dans la siècle. **2636**

= La nouvelle revue française. 1937. I—IV. aug., szept., okt., dec.

A háború előtti francia szellem, történelmi és politikai helyzet elemzése és a válságos pontok megjelölése.

Oroszország. — Russland.

Kologriwof, Iwan. Die Metaphysik des Bolschewismus. Salzburg : Pustet 1934. 40 p. **83220**

Az atheista és materialista tömeglény, a társasállat, mint szociális jelenség a válságba sodort Oroszország története.

Mühlestein, Hans. Russland und die Psycho-machie Europas. München : Beck 1925. X, 240 p. **35906**

Főtémája a vallásos és politikai krízis összefüggése. Egyike a leglényegesebb válság-műveknek, amely a bolsevizmus elemzésével kapcsolatban az egész modern társadalmi válság vallásos hátterét feddi.

Sokolowski, Paul v. Die Versandung Europas... eine andere, grosse russische Gefahr. Berlin : Deutsche Rundschau 1929. 112 p. **69365**

A mai világon az orosz szellem behatolásait tapasztalja, amelynek tulajdonsága, hogy felőrli a kulturális rendet.

Grabowsky, Adolf. Die geistige Situation Sowjetrusslands. **3473**

= Zeitschrift für Politik. Bd. XXII. 1933. p. 417—447.

A társadalmi rétegeket egyenként vizsgálva kutatja a bolsevizmus és a válság szellemi hatását.

Orient und Occident. Blätter für Theologie und Soziologie. Hg. Fritz Lieb in Verbindung mit Nikolaj Berdjajew. Bern : Gotthelf Verl. 192? — Heft 1—17.

A bolsevista Oroszországból emigrált orosz történet- és vallásfilozófusok folyóirata, amely az orosz szellem, társadalom és egyház kérdéseivel foglalkozik. (Sok jelentékeny közlemény.)

Rimscha, Hans von. Die junge Generation in Russland. **3473**

= Zeitschrift für Politik. Bd. XVIII. 1929. p. 147—156.

Az orosz forradalmi generáció szellemi helyzete.

Magyarország. — Ungarn.

Hornýszky Gyula. Veszélyben a magyar kultúra. **2450**

= Társadalomtudomány. 1932. p. 140—146.

Főként a magyar elit-kérdés körül forgó áttekintés, amely az egységes magyar világszemlélet kidolgozását hangsúlyozza.

Spanyolország. — Spanien.

Ortega y Gasset, José. Aufbau und Zerfall einer Nation. (España Invertebrada. 1922). **89302**

= Stern und Unstern. Gedanken über Spaniens Landschaft und Geschichte. Übers. v. H. Weyl. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. (1937) 59—168 o.

Történeti és történetfilozófiai módon magyarázza Spanyolország világuralmát, mint Kasztília alkotásait. A kasztíliai erők hanyatlásával a világbirodalom szétesett. A partikularizmus értelmé a mai tömeguralom, mint a feloszlás utolsó tünete. Az eliképződésre való képtelen Spanyolországban nincs vezető, aki az egységet meg tudja teremteni. Mint O. minden műve, világos és gazdag.

Anglia. — England.

Cameron, Alice M. Is England played out? **1258**

= The nation. Vol. CXXXI. 1930. p. 265—267. Anglia prosperitásának hanyatlása és civilizációjának elszáradása.

Zucker, Wolf. Die Englische Krise im Roman. **4955**

= Die Neue Rundschau. Jg. XLIII. 1932. p. 126—132.

Priestley, Sackville-West, J. C. Powys, O'Flaherty regényírók műveiben megrajzolt angol társadalom.

V.**Válság a tudományban. — Die Krise in den Wissenschaften.**

Dingler, Hugo. Der Glaube an die Weltmaschine und seine Überwindung. Stuttg.: Enke 1932. **P 113**

A mechanisztikus természettörvény-fogalomválsága.

= Progress and catastrophe. London: Hamilton 1937. 260—277 p.

A modern világban a kooperációs elv, mint a civilizáció fenntartója, megingott: ez a tény a tudomány terméketlenségéhez vezetett.

Evans, Luther. New realism and old reality. A critical introduction to the philosophy of the new realists. Princeton: Princeton Univ. Press 1928. X, 214 p. **65157**

A XIX. század tudományos gondolkozásának bírálata és egy új realizmus körvonalainak megrajzolására történt kísérlet.

De Burgh, W. G. The modern gospel of unreason. **4942**

= The Hibbert Journal. Vol. XXXV, p. 391—406. A természettudományos és a vallásos filozófiai irányzatok összeütközése.

Reiner, Hans. Die Existenz der Wissenschaft und ihre Objektivität. Halle: Niemeyer 1934. **P 001**

A tudomány és a tudomány tanításának (egyetemi oktatás) válsága és annak existencia-filozófiai megoldása.

Horkheimer, Max. Bemerkungen über Wissenschaft und Krise. **X 2159**

= Zeitschrift für Sozialforschung. Jg. 1. 1932. p. 1—7.

A válság társadalmának ideológiája összefüggésben a tudomány ideológiájával.

Casson, Stanley. The perversion of science. **88342**

Munsch, Roger. Science et sectarisme. **4456**

= Mercure de France. 1937. okt. p. 283—293. A materialista és spiritualista tudományosság küzdelme és problematikája.

Filozófia. — Philosophie.

Grisebach, Eberhard. Gegenwart. Eine kritische Ethik. Halle: Niemeyer 1928. XIII, 608 p. **80359**

A modern filozófia nem az emberrel foglalkozik, hanem a jelen korral s így teljes egészében krízis-filozófia. De a jelen megismerése tévedésből indul ki, mert maga a megismerés folyamata etikai szempontból hibás. A mai filozófia az egész etikai világot meghamisítja azzal, hogy ezt a zavarát nem ismeri el. A probléma: a normákhoz intézett kérdés. Ez a tiszta krízis-álláspont. A tudományok téves magatartása.

Krauss, Okar. Die Werttheorien. Geschichte und Kritik. Brünn: Verl. Rohrer 1927. XVIII, 515 p. **88945**

Az érték fogalmának válsága a modern filozófiában (p. 485—474).

Liebert, Arthur. Die Krise des Idealismus. Zürich: Rasche 1936. 238 p. **86972**

A krízisek okai és fővonásai a történetben és a filozófiában. Az idealizmus válsága ontológiai,

etikai, esztétikai, emocionális szempontból. Az egyes tudományok és az idealizmus küzdelme. Az idealisztikus filozófia védelme.

Talhouët, I. Le paradoxe au progrès. Paris : Presses universitaires 1936. **P 301.6**

A haladás-eszme hirdetőinek hibás realitás szemlélete. Ezzel szemben az egzisztencialitás totális realitása.

Wust, Peter. Der Mensch und die Philosophie. Freiburg i. B. : Waibel 1934. **P 1(04)**

A filozófia krízise a jelen korban. Az »igaz« és »való« problémái. A kritikus és dogmatikus momentum. A keresztény filozófia.

Behn, Siegfried. Weltkrisis und Wissenschaft. **4702**

= Hochland. Jahrg. XVIII. 1919. 1—14 p.
A politikai és gazdasági k. kapcsolata a matematika, fizika, kémia és pszichológia területén jelentkezők k-el. A hiányt az egységes metafizikai alapon jelöli meg.

Pszichológia. — Psychologie.

Baumgarten, Franziska. Die Krise der Psychotechnik. **X 2110**

= Kafka G. : Bericht über den XII. Kongress d. deutsch. Gesellschaft für Psychologie. Jena : Fischer 1932. p. 289—291.
A pszichotechnika módszerének (karaktertulajdon-ságok, bánásmód stb.) válsága.

Bäumer, Getrud. Die seelische Krisis. [1924.] 3. Aufl. Berlin : Herbig 1926. 267 p. **70538**

A társadalomban felmerült krízist mindenkinek saját személyében kell legyőznie. Ez a győzelem ma még nem végleges és csupán keresés lehet.

Bühler, Karl. Die Krise der Psychologie. Jena : Fischer 1927. XV, 223 p. **62474**

A jelen helyzet karakterrajza. A pozitívizmus pszichológiája és az ellenhatás (Dilthey). A struktúraléktan, a kultúrléktan és a pszichoanalízis. A módszerválság. A rend elve. Az értelem és érték válsága.

Driesch, Hans. Grundprobleme der Psychologie. Ihre Krisis in der Gegenwart. [1925.] 2. Aufl. Lpzg : Reinicke 1929. XII, 270 p. **69495**

A lélektan alapelveig lehatoló kritikus vizsgálat. Dinamikus és vitalisztikus lélekfogalom a régi materialisztikus fogalom helyett. A lélek metafizikája. Parapszichológia. A megoldatlan kérdések.

Jaensch, E. R. Die Lage und die Aufgaben der Psychologie. Ihre Sendung i. d. deutschen Bewegung u. an d. Kulturwende. Lpzg : Barth 1933. [6], 126 p. **83182**

A lélektan válságát az oldja meg, hogy a filozófiai antropológia alapjára kell helyezni.

Künkel, Fritz. Charakter, Krisis und Weltanschauung. Die Vitale Dialektik als Grundlage der angewandten Charakterkunde.

Bichlmair Georg. A filozófiai gondolkodás fordulóján. **1950**

= Korunk Szava. VI. évf. 1936. p. 127—128. §. 150—151.
Az értelem hitelvesztése. Lázadás a szellem ellen. A keresztény racionalizmus.

Przywara, Erich. Das neue Denken. **4647**

= Stimmen der Zeit. Bd. 117. 1929. 414—424. p.
A válság irracionálisztikus filozófiai irányának vizsgálata.

Przywara, Erich. Neue Philosophie? **4644**

= Stimmen der Zeit. Bd. 109. 1925. 294—320 p.
A filozófia válságában az irányzatok áttekintése (fenomenológia, Scheler, tudásszociológia stb.).

Somogyi József. A modern filozófia válsága. **3891**

= Katolikus Szemle 47. évf. 1933. p. 245—257.
A filozófiai irányok kritikája az újkortól kezdve. A rendszeralkotás és a vallásos alapok nélkül alap filozófiák elvetése.

[1929.] 2. Bearb. d. »Vitalen Dialektik«. Lpzg : Hirzel 1935. VIII, 191 p. **84843**

Az individuálpszichológia alapján való pszichológiai krízis-vizsgálat. Az élet sorsfolyamata vagy érik, vagy kisiklik. A kisiklott ember krízisbe jut s az tart mindaddig, amíg újra belép az éresi processzusba.

Prinzhorn, Hans. Persönlichkeitspsychologie. Entwicklung einer biozentri. Wirklichkeitslehre v. Menschen. Lpzg : Quelle & Meyer 1932. 119 p. **80179**

Nietzsche és Klages által megvetett lélekkutatás alapján áll és innen bírálja a pozitívista pszichológiát. Jelentékeny kritikai gondolatmenet és pozitív pszichológiai- kultúrális eredmények.

Saitschik, Robert. Schicksal und Erlösung. Der Weg vom Eros zu Agape. Darmstadt : Hofmann 1929. VII, 241 p. **68961**

A keresztény misztika jelentős képviselője. A mű első része az emberi jellem sorsával foglalkozik, a másik a megváltás útjával. Sok és alapos kitekintés a krízis problémavilágára.

Seidel, Alfred. Bewusstsein als Verhängnis. Hg. v. d. Nachlasse v. H. Prinzhorn. Bonn : Cohen 1927. 221 p. 1 t. **68273**

A krízis-tudat egyik legjelentékenyebb lélektani rajza.

Sidgwick, Eleanor M. [etc.] The international crisis in its ethical and psychological aspects. Lectures by —, Gibb. Murray [etc.] London : Milford 1925. 154 p. **35860**

Több alapvető tanulmány a háború és hatásának társadalom és jellemrömbölő funkciójáról. Különösen jelentős : Bradley : A nemzetközi moralitás és Staub : Háború és gyűlölet.

Stolberg, Benjamin. Degradation of american psychology. **1258**

= The nation. Vol. CXXXI. 1930. p. 395—398.
A válságajuttott pragmatizmus kritikája.

Természettudományok. — Naturwissenschaften.

- Boutaric, A.** Les conceptions actuelles de la physique. Paris : Flammarion 1936. 289 p. **86979**
A modern anyag-, kvantum-, atom-elméletek és a relativitástan természetbölcseleti tárgyalásában.
- Dingler, Hugo.** Der Zusammenbruch der Wissenschaft und der Primat der Philosophie. München : Reinhardt 1926. 400 p. **70357**
A tudomány válságát egész terjedelmében felölelő, részleteiben kimerítő, alapvető és módszeres könyv. Az antik filozófia bizonyító módszeréből indul ki s annak bukását magyarázza azzal, hogy nem sikerült abszolút bizonyosságot szereznie. Az újkori tudományt, mint a végső bizonyosságot megteremtő elv keresését jellemzi. Így jut az evidencia fogalmának bírálatához. Sorra kerül az indukció és a matematikai módszer, mint bizonyossági faktor. Legfontosabb fejezete : a modern exakt tudományrendszer hiányáról és hibájáról A kritikai részt ontológiai megalapozás követi, majd kitér a történelem problematikájára és az értéktudományokra. Az utóbbiakban kevésbé átható, mint a természettudományokban.
- Hartmann, Max.** Philosophie der Naturwissenschaften. Berlin : Springer 1937. **Pq 501**
A fizikai és biológiai filozófia kritikája és a válság-szemlélettel szemben való haladás-gondolat kifejtése.
- Hiaslett, A. W.** Ungelöste Probleme der Wissenschaft. (Unsolved problems of science.) Übers. v. August Schlosshauer. Wien : Lorenz 1935. 331 p. **88066**
A XIX. századi természettudomány törésével szemben a modern, különösen Planck, Einstein, Eddington által képviselt tudomány távlatai.
- Kottje, Friedrich.** Illusionen der Wissenschaft. Eine notwendige Selbstbesinnung z. heutigen Kulturkrisis. Stuttgart : Cotta 1931. IX, 251 p. **83344**
Dingler mellett alapvető mű. Főként a modern tudomány technikai romboló tevékenységét veszi célba. A tudományos igazságok hatalmi — ösztön — fikcióinak elemzése és bírálat. A tudományos gondolkodáson felülemelkedő vallásos metafizikai változás.
- Planck, Max.** Religion und Naturwissenschaft. Lpzg : Barth 1938. **P 50**
A modern természettudomány vallásos problémái.
- Randall, John Hermann.** Our changing civilization. Now science an the machines are reconstructing modern life. London : Allen & Unwin 1919. X, 362 p. **72149**
Az európai civilizáció eredete és történeti változásai. A gazdaság és a társadalom új koncepciója. A gép szerepe. A város, a laboratórium és a vallás. A civilizáció belső konfliktusa.
- Russell, Bertrand.** Icarus vagy a tudomány jövője. [Icarus or the future of science. 1914.] Ford. Incze György. Pécs : Danubia [1928.] 49 p. **65548**
A tudomány sorsát a fennálló nacionalista-kapitalista társadalomtól teszi függővé, amely a szellemi vívmányokat is hatalmi célra használja.
- Weldauer, Friedrich.** Objektivität, Voraussetzungslose Wissenschaft und wissenschaftliche Wahrheit. Lpzg : Hirzel 1935. **P 001**
Ismeretkritikai és tudományelméleti megjegyzések az abjektivitás és az előfeltétel kérdésében.
- Wenzl, Aloys.** Metaphysik der Physik von Heute. Leipzig 1935. **P 52**
A modern fizika küzdelme az egységes világ-szemléletért.
- Kottje, Friedrich.** Götzendämmerung in der Naturwissenschaft. **4647**
= Deutsche Rundschau, Jg. 59. 1932. p. 36—44.
A mechanisztikus világmagyarázat vége és a vitalizmus előretörése.
- Vollkammer, K.** Enthronung der Mathematik? **4647**
= Deutsche Rundschau, Jg. 60. 1933. p. 117—121.
A matematika ismeretértékének bizonytalansága.
- Vries, Joseph de.** Wissenschaft, Weltanschauung, Wahrheit. **4644**
= Stimmen der Zeit, Bd. 129. 1935. 93—105. p.
A tudomány alap- és előfeltételeinek megingása és az objektivitás kérdése.

Szellemtudományok. — Geisteswissenschaften.

- Heussi, Karl.** Die Krisis des Historismus. Tübingen : Mohr 1932. 104 p. **80918**
A hisztorizmus válsága történeti távlatból és szisztematikusan. Gondolkozás és történeti. A történeti relációk és a fejlődés. Az immanencia és transzcendencia problémája. A historizmus válságának oka, hogy a történeti ismerés kérdésében a metafizikai szellem érvényesült.
- Strzygowski, Josef.** Die Krisis der Geisteswissenschaften. Wien : Scholl 1923. VIII, 350 p. **84438**
A szellemtudományok válságát a képzőművészet történetének és elméletének területén mutatja be és ezt a tudományt új, szigorú, módszeres alapra helyezi.

Pedagógia. — Pädagogie.

- Calverton, V. F. & Schmalhausen, S. D.** (ed.). The New generation. The intimate problems of modern parents and children. Introd. by Bertrand Russell. London: Allen & Unwin 1930. 717 p. **75209**
 A modern kor gyermek-szülő viszonyára alapvető mű, amely a családi élet egész területére vonatkozó szisztematikusan tanulmányokkal a pedagógia minden fontos kérdését megvilágítja. (Főként konkrét, önvallomásszerű adatok.)
- Foerster, Fr. W.** Weltkrise und Seelenkrise. Berlin: Zeitbücher Verl. 1932. 118 p. **79929**
 Pedagógiai és lélektani irányú mű, amelynek azonban rendkívül fontos kitekintése van az általános problémákra. Jelentékeny fejezet a kereszténység összeomlásáról, a modern illúziókról, az evangélium világosságáról és az emberi önmegmentés kérdéséről. Filozófiailag elmélyedt, nagy nevelői gyakorlattal rendelkező és magas szellemiségű ember könyve. Minden részletében alapos és mély.
- Giese, Fritz.** Bildungsideale im Maschinenzeitalter. Halle: Marhold Verl. 1931. 247 p. **84941**
 A jelenkori kultúra terének fenomenológiája. A kultúrta és a pedagógia viszonya. Az emberképzés lehetőségei. (Alapvető mű a krízis problémáinak pedagógiai megoldási kísérletéhez.)
- Lindsey, Ben B. & Wainwright Evans.** The companionate marriage. Introd. by Bertrand Russell. [1928.] 3. ed. New York: Brentano 1929. XXIV, 396 p. **76163**
 Egy amerikai gyermekbíró könyve, főképpen a serdülő kor erotikus válságáról.
- Lindsey, Ben.** Die Revolution der modernen Jugend. Übers. v. Toni Harten-Horencke u. Friedrich Schönemann. Stuttgart: Deutsche Verl. Anst. [1928.] 259 p. **66850**
 Példaszerű esetek az amerikai háborúutáni serdülő nemzedék szexuális életéből.
- Wile, Isa S. (Ed.).** The sex life of the unmarried adult. An inquiry into an interpretation of current sex practices. New York: Vanguard press 1934. XXII, 320 p. **85799**
 Tanulmányok a házasulatlan amerikai ifjúság szexuális életéről. Biológiai, pszichológiai, szociológiai, orvosi, morális, irodalmi összefoglalás.
- Blessing, Georg.** Der kulturelle Niedergang der Universität. **1743**
 = Das neue Reich. Jg. XIII. 1930. p. 363—365. Az egyetemi pedagógia radikális kritikája. Az egyetem »tudományos félembert« nevel és terméketlen doktor-gyártással foglalkozik. A szellem problémája.
- Curtius, Ernst Robert.** Die Universität als Idee und als Erfahrung. **4455**
 = Die Neue Rundschau. Jg. XLIII. 1932. p. 145—167.
 A mai politikai és társadalmi válság határa az egyetemre. A tanárság kritikája. A művelődés eszménye. Az ifjúság képe. Zsúfoltság és színvonalcsökkenés. Tömeg és élt.
- Educational survey, An—** **4449**
 = Nineteenth century and after. Vol. CVII. 1930. p. 1—35.
 Négy szerző tanulmánya az iskola és a nevelés válságáról. Különösen jelentős: a nyilvános elemi iskolák jövője.
- Haid, Kassian.** Die Revolution der modernen Jugend. **1743**
 = Das neue Reich. Jg. XI. 1928. p. 65—67.
 Lindseynek az amerikai ifjúság szexuális válságáról írt könyvével kapcsolatban az ausztriai ifjúság helyzete.
- Honigsheim, Paul.** Die Gegenwartskrise der Kulturinstitute in ihre soziologische Bedingtheit. **55488**
 = Scheler Max: Versuche zu einer Soziologie des Wissens. München: Duncker Humblot 1929. p. 426—450.
 Részletesen kiterjed az egyetem és kutatás társadalmi alapjainak felosztására, a tudós, tanár, kutató és tanuló típusának szociológiai átalakulására.
- Schütz Antal.** Az elmélet és gyakorlat szempontja az egyetemi oktatás célkitűzésében. **X 2401**
 = Hóman Bálint—Mártonffy Károly (szerk.): Magyar felsőoktatás. I. köt. p. 55—68.
 A magyar egyetemek válsága. Az egyetemet vissza kell adni eredeti rendeltetésének, hogy: az élitet nevelje.

Szociológia. — Soziologie.

- Heimann, Eduard.** Sozialwissenschaft und Wirklichkeit. Tübingen: Mohr 1932. **P 30(042)**
 A jelenkori tájékozatlanságban az ismeret-szociológiai alapvetést javasolja.
- Keyserling, Hermann graf [Hg.]** Gesetz und Freiheit. Veröffentlichung der Schule der Weisheit. Darmstadt: Reichl 1926. 359 p. **74827/7**
 Társadalomtudomány és lélektan köréből való tanulmányok a mai ember szabadság-problémájáról.

Mannheim, Karl. Die Gegenwartsaufgaben der Soziologie. Tübingen : Mohr 1932.

P 30(011)

A szociológiai tudományok rendszerezési kísérlete és egy új tudományág — a jelen kortudomány — kialakításának lehetősége.

Wiese, Leopold von. Sozial, geistig und Kulturell. Lpzg : Buske Verl. 1936. **P 30(04)**

A szociális kategória feloldódása a szellemben és a kultúrában. Neo-szociológia. Kultúra és szociális tér. A viszonylatok elmélete.

—

Dietrich, Albert. Soziologie am Scheidewege. **4647**

= Deutsche Rundschau, Jg. 58. 1931. p. 18—23. & 124—130. & 201—205.

A társadalomtudomány módszertani és ideológiai válsága.

Heller, Hermann. Die Krisis der Staatslehre. **3050**

= Archiv für Socialwissenschaft und Sozialpolitik. 1926. p. 289—316.

A formális jogi pozitivizmus abszolút uralma után egy elvadult és ellenőrzés nélküli pseudo-szociológiai irány lett urrá az államtudományban. Methodológiailag az államtudomány és szociológia szorosabb kapcsolatát hangsúlyozza.

Honegger, Hans. Die Krisis der statischen Nationalökonomie. **3052**

= Schmollers Jahrbuch. 1924. p. 473—486.

A gazdaságtudományi szemléletben a statikus gondolkozást fel kell adni. A kapitalisztikus statika hamis felvétele. Az árprobléma.

Marcuse, Herbert. Zur Kritik der Soziologie. **2600**

= Die Gesellschaft, Jg. VIII. 1931. p. 270—280. A társadalomtudomány alapvetésének és módszereinek bírálata.

Jog. — Rechtswissenschaft.

György Ernő. A válságjog kialakulása. Bp. : Gergely 1933. 103 p. **80799**

A jognak eddig beállítása a mult felé volt. A válság megrázta ezt a beállítást. A krízis és a jogszabályok. A gyengék védelme válságos időkben. A gyakorlatból hozott példák a jognak a válsághoz való alkalmazásáról.

Heimberg, Adolf. Der geschichtliche Weg der Rettung aus Deutscher Not. Stade, Elbe 1931. **P 380.351(43)**

A válságot a jogi alap megingásából származtatja.

Jerusalem, Franz W. Das Verwaltungsrecht und der neue Staat. Jena 1935. **P 350.72(43)**

A jog válsága a nemzeti szocialista Németországban.

Lammasch, Heinr. Europas 11. Stunde. Geleitw. v. Fr. W. Förster. München : Verl. f. Kulturpd. 1913. VIII, 177 p. **41045**

A világháborús Európa szemléje. Politikai, pedagógiai és pszichológiai megállapítások a válságos helyzetről.

Trentin, Silvio. La crise du droit et de l'état. Préf. de François Geny. Paris : Alcan 1935. 493 p. **86841**

Alapvető mű. A világválság a jog szempontjából. A jogi gondolkodás szerepe a jelenkorban. A jog forrásának és forgalmának elemzése után a természeti és pozitív jogot vizsgálja és leírja a szociális és individuális jog fogalmát. Újra a válsággal foglalkozik ott, amikor a jelenkori jogi gondolkodás perspektíváiról beszél. Különösen fontos a francia forradaolm, ennek dinamikus hatását említi, a modern társadalom jogi ellentmondását fedi fel. A diktatórikus államjogi törekvést a kapitalista társadalom feloldó kísér-

letének állítja be. Az utolsó fejezet (p. 445—479) a legfontosabb, ahol a jog az állam válságának alapjait fedi fel.

Beradt, Martin. Die Krise der deutschen Justiz. **4455**

= Die neue Rundschau, Jg. XL. 1929. p. 145—156. A politikai szellem válságos nyugtalansága behatolt a törvényszolgáltatásba s a jog válságát idézte elő.

Del Vecchio, Georgio. A jogtudomány válsága. **2344**

= Magyar Jogi Szemle. 1935. dec. Jobbólseleti értekezés, amely a történeti korszakok változásának és a jog megújulásának összefüggését mutatja.

Haensch, Carl. Zur Krisis unseres Strafrechts. Die Abkehr vom Zweckgedanken. **4647**

= Deutsche Rundschau, Jg. 59. 1932. p. III—115. A német büntetőjog új pszichológiai megalapozása.

Marx, Hermann. Krisis des Rechtsgefühls. **1743**

= Das neue Reich, Jg. XII. 1929. p. 52—53. A szkepszis, relativizmus szellemének felbontó hatása a jogi érzékre.

Obermeier, Rudolf. Die Krise der deutschen Justiz. **1743**

= Das neue Reich, Jg. XI. 1928. p. 194—195. A jogelméletek válsága és a szellemi reform.

Ruster, H. Krisis im Recht? **1743**

= Das neue Reich, Jg. XII. 1929. p. 143—144. A jog válsága egy kongresszussal kapcsolatban, amelynek tárgya : vallás és jog.

VI.

Válság a művészetben és az irodalomban. Die Krise in der Kunst und in der Literatur.

Általában. — Im allgemeinen.

- Ligeti Pál.** Új Pantheon felé. A kultúrák élete a művészet tükrében. Bp.: Athenaeum [1926.] 260 p. **101689**
A művészet történetfilozófiai szempontból való története és a stílusokból való következtetés a szellemi, politikai és társadalmi eseményekre. A modern kor három összetevő eleme: az alsó réteg, a marxizmus, a felső, a kései kapitalizmus, a középso a fasizmus. Az irányok jellemzése és kihatása. A történeti hullámmélelet alkalmazása a mai válságra. A krízis ma gyorsan elmúlik, de később fog kitörni a nagy válság. Ez nem a kultúra kontinuitását fenyegeti, hanem a civilizációs elemek pusztulását. (Igen jelentős mű.)
- Ortega y Gasset, José.** Die Vertreibung des Menschen aus der Kunst. (La deshumanización del arte.) **85156**
= Die Aufgabe unserer Zeit. Übers. v. H. Weyl. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. (1932.) 121—176 p. A modern művészet emberi vonásait levette, ugyanakkor fajsúlyát veszítette.
- Tietze, Hans.** Lebendige Kunstwissenschaft. Zur Krise der Kunst und der Kunstwissenschaft. Wien: Krystall Verl. 1925. 100 p. **85654**
A festészeti expresszionizmustól kezdve tárgyalja a modern irányokat. A festészet felbomlása. A kritika szerepe. Az irányok kaosza. Az izlés válsága. Küzdelem a konvenció ellen és az új művészet.
- Vogel, Heinrich.** Die Krisis des Schönen. Berlin: Furche Verl. 1935. **P 701**
A válságot határnak fogja fel. Ebből a szempontból vizsgálja a szép fogalmát, mint az egyik oldalon letűnt, a másikon újra felkelő esztétikai magatartást.
- Weidle, Wladimir.** Das Schicksal der modernen Kunst. Luzern: Vita Nova 1937. 165 p.
Az összes művészetek, főként irodalom és zene területén a krízis tünetének vizsgálata. A mai művészet sajátosságai: a hatás mindenáron, — e költészet helyett: a kigondolt, — a közösség helyett: a solipsizmus, — a technika túltengése, — stílus helyett: stilizálás, — a valóság kiűzése a művészetből.
- Ball, Hugo.** Der Künstler und die Zeitkrankheit. **9702**
= Hochland. Jahrg. XXIV. 1916. p. 129—142, 325—344.
A művész valóságérzete csökkent az élet elértéktelenedése miatt.
- Bry, Carl Christian.** Der Kitsch. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXII. 1925. 399—411 p. A giccs mai egyeduralma az élet meghamisításából fakad.
- Istrati, Panait.** Die Kunst und die Menschen von Heute. **2562**
= Europäische Revue. Jg. VIII. 1931. p. 287—302. A háború-utáni művészet kritikája.
- Kreitmair.** Stirbt die Kunst? **4644**
= Stimmen der Zeit. Bd. 116. 1929. 116—127 p. A mai látszólagos gazdagság a művészetben: a kollektív ember szellemiségének megfelelő alacsony színvonal.
- Lindemann, Reinhold.** Der moderne Künstlermensch und der christliche Künstler. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXV. 1928. p. 50—69. A keresztény művészet a krízisben.

Irodalom. — Literatur.

- Brand, Guido K.** Werden und Wandlung. Eine Geschichte der deutschen Literatur von 1880 bis heute. Berlin: Verl. Wolff 1933. 571 p. **84089**
A német irodalomban jelentkező krízis-szellem. (p. 461—)
- Fehr, Bernhard.** Das England von heute. Kulturprobleme, Denkformen, Schrifttum. Lpzg: Tauchnitz 1932. 99 p. **79827**
Modern angol embertípusok. A művészet formái. A tömegművészet és elemzése. A kisebbségi művészet. A krízis-irodalom Angliában: gazdaság, szociális élet, szellem, állam, tudomány, vallás.
- Forst de Battaglia, Otto.** Der Kampf mit dem Drachen. Zehn Kapitel von der Gegenwart des deutschen Schrifttums und von der Krise des deutschen Geisteslebens. Berlin: Verl. F. Zeitkritik 1931. VIII, 293 p. **78834**
A modern európai, de főként német és osztrák divatos irodalomban jelentkező léha, legalacsonyabb szellem és izlés ellen való küzdelem. Az irodalmi kritika területén a krízis-tudat legerősebb jelentkezése. Fontos fejezet, amely a freudista alapon álló szexuális aberrációk problematikájába emelkedő elbeszélő irodalmat (Satyre sehen dich an) és amelyik a morálisan lezüllött színházat (Schaubühne als antimoralische Anstalt) tárgyalja.

- Goetz, Bruno.** Deutsche Dichtung. Ursprung und Sendung. Luzern: Vita Nova Verl. 1935. 59 p. **87441**
A krízis-gondolat jelentkezése a német költészetben. A németiség tradíciója és megújulása e tradícióból.
- Lalou, René.** Défense de l'homme. (Intelligence et sensualité) [192?] 5. Ed. Paris: Kra 1926. 251 p. **59588**
A humánium gondolatának válsága a francia irodalomban. A formák felbomlása, a pszichologizmus és lírizmus, mint krízis-tünet.
- Lewisohn, Ludwig.** Expression in America. London: Butterworth [1931.] XXXII, 924 p. **79754**
A krízis jelenségei az amerikai irodalomban, főként a regényben. Új szellemiség, formák és élettörésvérek. (p. 233—)
- Ortega y Gasset, José.** Gedanken über den Roman. (Ideas sobre la novela). **65250**
= Die Aufgabe unserer Zeit. Übers. v. H. Weyl. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. (193?) 177—232 p. Dosztojevszkij és Proust után a regényt, mint műformát kiélték. A modern ízlés új követelményei.
- Wolters, Friedrich.** Stefan George und die Blätter für die Kunst. Deutsche Geistesgeschichte seit 1890. Berlin: Bondi 1930. 589 p. 5 t. **71423**
Alapvető szellemtörténeti mű, amely Nietzsche utáni időtől kezdve nyomán követi a válság-gondolat fejlődését 1930-ig. Állandóan tekintettel van a szellemi, társadalmi, művészi krízisre és s. George éthoszát vallja a német szellem megújítójának.
- Benjamin, Walter.** Krisis des Romans. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. VII. 1930. p. 562—566. A polgárság regény-műfajának letörése.
- Carswell, Donald and Catherine.** The crisis in criticism. **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CXIII. 1933. p. 107—
- Az irodalmi és művészeti kritika ellaposodása és válsága.
- Dülberg, Franz.** Inflation des Geistes? **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 57. 1930. p. 35—59. A szellemiség válsága az irodalom és művészi területen.
- Forst de Battaglia, Otto.** Die Tragödie des Schrifttums der Deutschen. **1743**
= Das neue Reich. Jg. XIII. 1931. p. 631—633 & 653—655. Az erkölcsi és ízlésbeli lazaság jelentkezése az irodalomban és a közönség igényében.
- Franzen, Erich.** Die Krise des individualistischen Romans in Frankreich. **4455**
= Die neue Rundschau. Jg. XLVII. 1936. p. 199—208. Céline, Malraux, Jouhandeau regényeinek ismertetése és bírálata.
- Mauriac, François.** Die Krise des Romans. **4455**
= Die neue Rundschau. Jg. XL. 1929. p. 641—662. A régi regény célja: szórakozás. Az új regény feladata: a mélyebb emberismeret.
- Petiot, H.** The problems of french post-war literature. **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CX. 1931. p. 359—372. Jelentősebb francia regényírók (Arland, Gide, Proust Romains stb.) spirituális áttörése és a szellemi válság.
- Przywara, Erich.** Antlitz der Zeit. **4644**
= Stimmen der Zeit. Bd. 115. 1928. 44—52 p. A válság jelentkezése a német lírai költészetben.
- Trilling, Lionel.** Is literature possible? **1258**
= The nation. Vol. CXXXI. 1930. p. 405—406. Az európai és amerikai regényírás krízise.
- Werner, Bruno E.** Schicksalsstunde des deutschen Schrifttums. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 58. 1931. p. 12—18. Az egyéni érvényesülés érdeke és a szellemiség harca a német irodalomban és tudományban.

Színház. — Theater.

- Valér Erik.** A korszerű színpad. Bp.: Kosmos 1936. 158 p. **86506**
A színpadi technika története. A mai színjátszás forradalmi újításai. A technika túlsúlya. A jövő színpada.
- Harsányi Grete.** A színház válsága. **4964**
= Magyar Kultúra XIX. évf. 1932. p. 103—106. A mai színház válsága a generációk harcának részjelensége.

Film.

- Harms, Rudolf.** Kulturbedeutungen und Kulturverfahren des Films. Karlsruhe: Braun 1927. 70 p. **65440**
Filmszociológia. Párhuzam a tömegízlés és a film között. A gazdasági és társadalmi szempont. A film és a mai ember.
- Schopen, Edmund.** Das Kulturproblem des Films. München: 1929. **P 792.91**
A film kultúrproblematikája. Technika vagy művészet? A film szociológiája. (Alapvető tanulmány.)

Képzőművészetek. — Die bildende Künste.

- Kreis, Wilhelm.** Die Baukunst vor den Kriege und heute. Lpzg: Hübsch 1927. XVII, 67 p. (Neue Werkkunst.) **100878**
A kultúra, civilizáció és művészet összefüggése. A háború előtti és utáni építészet.
- Pogány Moric.** Dreams of an architect. Pref. by Max Reinhardt. Leipsie: Huebsch 1926. 11 p. 39 t. **100708**
Az új stílus jelentkezése az építőművészetben.
- Rosenberg, Alfred.** Revolution in der bildenden Kunst. München: Eber Verl. 1934. **P 701**
A képzőművészet krízise. A görög és germán gondolat küzdelme. A jövő stílusa.

Zene. — Musik.

- Benz, Richard.** Vom Erden-Schicksal ewiger Musik. Jena: Diederichs 1936. 163 p. **87989**
A német zene metafizikai szellemének története és jelenkori válsága.
- Molnár Antal.** A ma zenéje. Bp.: Somló 1937. (Népszerű zenefüzetek, 7.) **R 78»193»**
A zenében jelentkező krízist a gazdaság és a józan mérték válságára vezeti vissza.
- Wolff [Erich]—[Carl] P e t e r s e n.** Das Schicksal der Musik von der Antike zur Gegenwart. Berlin: Hirt 1923. 261 p. **81961**
Az »Anarchie« c. fejezet a modern zene kríziséről szól (p. 191—261). A Beethoven utáni zene minden szellemet feloldott és pusztán a zenei eszközök lehetőségében merül ki.
- Calvocoressi, M. D.** Music and revolution. **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CXV. 1934. p. 691—
A modern zene, mint a forrongó társadalom és válságba jutott ember kifejezése.
- Schaezler, Karl.** Mechanisierung — auch der Musik? **4702**
= Hochland. Jahrg. XXVII. 1930. p. 76—81.
A gépiesség megsemmisíti a teremtő aktust.
- Schmid, Willi.** Neue Musik. **4644**
= Stimmen der Zeit. Bd. 118. 1930. 89—96. p.
A mai zene az eszközök raffinált túltengése.
- Stuckenschmidt, H. H.** Musik und Publikum. **2562**
= Europäische Revue. Jg. V. 1929. p. 186—197.
A polgári világszemlélet ellen való forradalom jelentkezése a modern zenében.

Sport. — Sport.

- Meisl, Willy.** Der Sport am Scheidewege. Vorw. v. Egan Erwin Kisch. Heidelberg: Iris Verl. 1928. 162 p. 2 t. **66312**
Több alapvető tanulmány arról a témáról, hogy az általános kultúráváltozás miképen jelentkezik a sportban. (Különösen: Bert Brecht: Die Krise des Sportes.)
- Perlaky Lajos.** Korunk sportörülete. (A sport-kultúra veszélyei.) Bp.: Pallas 1929. 49 p. **68500**
A sporterkölcs eldurvítja a közmorált.

VII.

Politikai válság. — Die politische Krise.

- Benes, Edvard.** Gedanke und Tat. Aus den Schriften und Reden v. E. Benes. Prag: Orbis Verl. 1937. **88332**
Bd. 1. Die Politik als Wissenschaft und Kunst-201. p.
Jelentékeny tanulmányok és cikkek Európa háború alatti és utáni politikai válságáról. Legfontosabb szempontok: a szláv kérdés, a háború szociológiája, a humanitás gondolatának letörése, demokrácia válsága, a nemzetiségi kérdés, a szocializmus.
- Coudenhove-Kalergi, Richard N.** Praktischer Idealismus. Adel—Technik—Pazifismus. Wien: Paneuropa Verl. 1925. 191 p. **64277**
Politikai és erkölcsrajzok a világháború utáni Európából. A technika apológiája. A háború után tartó gazdasági és diplomáciai háború. Az európai béke lehetőségei.

- Keith, Arthur.** The place of prejudice in modern civilisation. (Prejudice and politics.) London: Williams & Nagate 1931. 54 p. **77653**
Politikai illúziók, előítéletek és tévedések szerepe a modern államiságban.
- Nacos, Lcas.** La crise sociale et politique de l'Europe. Paris: Riviere 1926. XI, 80 p. **58548**
A nyugtalan Európa politikai és társadalmi rajza. Két világ küzd: az erőszak és a józanság. Az előbbi a nacionalizmus képviseli, az utóbbit egy nemzetek fölött levő népek szövetsége.
- Rössle, Wilhelm.** Heroische Politik. Jena: Diederichs 1934. 133 p. **83361**
Az individualizmus liberális apolitikus magatartás a mai időben letűnik és a kollektívizmus heroikus magatartása kerül felül.
- Varga [Imre] E[mmerly].** The great crisis and its political consequences. Economics and politics 1928—1934. London: Modern books limited 1934. 177 p. **85026**
A gazdasági-politikai válság (1928—34.) kiindulópontja az üzleti életben. A nagy válság leírása (1929—33). A mezőgazdasági válság és a gyarmatok. A gazdaság befolyása a politikára. Szocializmus és fasizmus. Külpolitikai kérdések.
- Bardoux, Jaques.** La crise politique des sociétés modernes. **2993**
= L'esprit international. T.VII.1933. p. 556—571. A politikai demokrácia, mint történeti tényező. Intézmények válsága. A francia államrendszer megújítása.
- Decker, Georg.** Zur Kritik der politischen Krisen. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. VI. 1929. p. 1—13. A párt-rendszer, a választási módszer és egyéb állam-strukturális válságok bírálata.
- Diesel, Eugen.** Gibt es eine Weltkrise? **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 62. 1935. p. 210—215. A válság valóságának kérdése. A problémák felvetésének fontossága.
- Glaubitz, N. von.** Wie lange noch? **1743**
= Das neue Reich. Jg. XI. 1928. p. 523—524. A parlamentarizmus válságával kapcsolatban politikai és gazdasági kérdések elemzése.
- Muth, Karl.** Res publica 1926. Gedanken zur politischen Krise der Gegenwart. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXIV. 1926. p. 1—14. A politikai helyzetből kiindulva: »vagy egészen új idő következik, vagy a pusztulás.«
- Rohan, Karl Anton.** Bericht zur Lage. **2562**
= Europäische Revue. Jg. IX. 1933. p. 595—602. A közeli háború veszedelme és a kiegyensúlyozatlan államérok.

Európa. — Europa.

- Coudenhove-Kalergi, R[ichard] N[ikolaus].** Europa ohne Elend. Ausgewählte Reden. Paris: Paneuropa Verl. 1936. 91 p. **87737**
Tanulmányok Európa gazdaságáról, nagyvárosainak szelleméről, az európai kultúrelvekről és Ausztria küldetéséről. Megoldása: a krízist csak a Paneurópa-unió oldja meg.
- Coudenhove-Kalergi, R. N.** Kampf um Paneuropa. Bd 1—3. Wien: Paneuropa Verl. 1925. **68473**
Politikai, gazdasági, szociálpszichológiai és jogi tanulmányok gyűjteménye a népek között levő válságos konfliktusok kiküszöbölendő: Paneurópa megalkotására.
- Diesel, Eugen.** Ringen um Europa. Lpzg: Bibliogr. Inst. 1935. 91 p. **86028**
Igen jelentős mű, amely az európai szellem és politika egyenlegét készíti el. Különösen fontos az: »Európa irányító nélkül« és a »Primitivizálódás« fejezete.
- Hutchinsen, Paul.** The united states of Europe. Chicago: Willett, Clark 1929. 225 p. **72407**
A Briand-féle terv alapján az Európai Egyesült Államok keletkezésének feltételeit vizsgálja: gazdaságilag, politikailag, szociálisan és jogilag. A megoldandó kérdés: a mai válság.
- Jouvenel, Bertrand de.** Vers les États-Unis d'Europe. Paris: Libr. Valois 1930. 205 p. **75311**
Tanulmányok a Népszövetség törekvéseiről, amelyek a politikai válságot az Egyesült Államokkal akarják megoldani. (Lefegyverzés, a nacionalizmus bírálata és Briand-féle terv.)
- Kjellén, Rudolf.** Die Grossmächte und die Weltkrise. Lpzg: Teubner 1921. IV, 249 p. **50422**
Európa politikájának kritikája, a világháború és következményei.
- Lukács, Géza.** Gedanken zur friedlichen Verständigung in Europa (Revision, Gleichgewicht, Friede.) Saarbrücken: Saarbrücker Verl. [193?] 127 p. 1 t. **83495**
A politikai válság a békeszerzések, a kisebbségi kérdés, a háborús adósságok oldaláról.
- Mendelssohn-Bartholdy.** The european situation. New-Haven: Yale univ. 1927. VIII, 115 p. **63954**
A politika felforgatta Európa természetes földrajzát. A fajok kérdése és megoldhatatlanságuk. Az európai államszövetség lehetősége.

- Sering, Max.** Die Weltkrise und die Neuordnung Europas. Tribute, Abrüstung, Donauraum. Anhang: Die Höhe der deutschen Leistungen. Berlin: Heymann 1932. VIII, 68 p. **79430**
A hatalom és gazdagság elosztása a háború után: ebből új gazdasági expanziós törekvések indultak ki. A konjunkturák a huszas években. A fellendülés és visszahatás. A nyersanyag válsága. A közép-európai helyzet. A gazdasági válság megoldása politikai megújódás nélkül elképzelhetetlen.
- Slocombe, George.** Crisis in Europe. London: Salwyn & Blamt 1934. 239 p. **84736**
A békeszerződések bukása. Az új nacionalizmusok felvirágzása. A háború el nem intézett kérdései. Európa jövője: diktaturák vagy új demokrácia.
- Srbik, Heinrich von.** Mitteleuropa. Das Problem und die Versuche seiner Lösung in der deutschen Geschichte. Weimar 1937. **P 9.405 »18: 13«**
A világháború által politikai egységgé kovácsolt Középeurópa a háború után széthullási válsággal küzd.
- Blondel, Georges.** Les inquietudes de l'Europe centrale. **4460**
= La réforme sociale. T. 54. 1934. p. 137—147. A nemzeti önrendelkezés elvének felforgató hatása Középeurópában.
- Diesel, Eugen.** Europa ohne Kompass. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 61. 1934. p. 177—182. A letűnő politikai szellem és a jövő kor kulturális válságképe.
- Diesel, Eugen.** Gedanken über Europas Zukunft. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 61. 1934. p. 1—5. Az európai politikában levő válság nem egyéb, mint egy magasabb rend szellemének küzdelme a megvalósulásért.
- Diesel, Eugen.** Das Seil über Europas Abgrund. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 61. 1934. p. 8—15. A nemzetek fölötti egység megteremtőjének lehetősége.
- Rohan, Karl Anton.** Europäische Revolution. **2562**
= Europäische Revue. Jg. IX. 1933. p. 513—527. A nemzeti forradalmak lefolyása az európai államokban. Az ember gondolatának forradalma. A népek és az uralmi formák forradalma.
- Schäffer, Paul.** Weltfriede und Weltrevolution. **2562**
= Europäische Revue. Jg. IV. 1928. p. 107—115. Az európai egyensúly politikai megbomlása és a forradalmiság győzelme.
- Steed, Wickham H.** The future in Europe. **2010**
= International affairs. Vol. XII. 1933. p. 744—762. Európa válaszüton: vagy a nemzetek hatalmi politikája, vagy a demokratizálódás és civilizáció fele.
- Villard, Oswald G.** Europe's darkest hour. **1258**
= The nation. Vol. CXXXII. 1931. p. 549—551. Vázlatos útikép Európa államairól.

Népek egymásközi viszonya. — Das Verhältnis der Völker zueinander.

- Benes, Eduard.** Gedanke und Tat. Aus den Schriften und Reden v. E. Benes. Prag: Orbis Verl. 1937. **88332**
Bd. 3. Zusammenatbeit der Nationen. 204 p. Alapvető tanulmányok a modern embertípusról, a kisebbségi kérdésről, a népek együttműködéséről, a demokráciáról.
- Chaire, Somerset de.** The impending storm. London: Constable 1930. 137 p. 3 t. **72512**
A politikai feszültségek új világháborút készítenek elő. A hatalmi viszonyokat mérlegeli és azt kombinálja, milyen népek fognak az új háborúban szembeállani.
- Chaudan, K. S.** Les conflits européens. Leur origine, leur développement, leur solution. Paris: Ed. Bossnet 1937. 292 p. **89906**
A harmincas évek közepén fennálló európai politikai helyzetre vonatkozóan alapvető. Az európai népek és államok egymásközi viszonyait kimerítően tárgyalja. Alapgondolata: a demokrata és a fasisztikus államkoncepciók összeütközése.
- Diesel, Eugen.** Vom Verhängnis der Völker. Das Gegenteil einer Utopie. Stuttgart: Catta 1934. XV, 269 p. **83860**
- A népek az inségben elérték a határig, de nincs menekülési lehetőség: át kell törni a magasabb fele. »Minden pszichológiai és praktikus viszony teljesen megsemmisült.« A szabad látás lehetetlen. A technika céltalansága. A politika eredménytelensége. Az eltolódások már nem fokozhatók, de még távolról sem fejeződtek be. A határállapot elérése azonban a katharsis kezdete.
- Privat, Edmond.** Le choc des patriotismus. Les sentiments collectifs et la morale entre nations. Paris: Alcam 1931. 179 p. **77733**
A válság politikai szenvedélyeinek pontos rajza. A nacionalizmusok hiúságáról, de szükségéről és igazságáról. Az államférfi modern típusáról. A humanizmus letöréséről. Az állam és egyház problematikájáról. A kollektivizmusról. Széles távlatú könyv.
- Scherer, B.** Die Vorbedingungen des internationalen Friedens. Zürich: Amalthea Verl. 1931. 164 p. 6 t. **76248**
A nemzetközi politikai válságot a nacionalizmus jogi rendezésével óhajtja megoldani.

- Waldecker, Ludwig.** Die Stellung der menschlichen Gesellschaft zum Volkerubund. Versuch einer Darst. d. Kampfes um die Weltorganisation. Berlin: Heyman 1931. XII, 374 p. **77581**
A népszövetségi gondolat története, nemzetközi jogi szempontból való körvonalazása, eszméje és szükségessége. A különböző államok és társadalmi rétegek viszonya a népszövetséghez. A nemzetköziség szociológiája.
- Woolf, Leonard.** Imperialism and civilisation. New-York: Harcourt, Brace & comp. 1928. 182 p. **66446**
A XIX. század előtti civilizációs válságok ismertetése. A modern válság értelme. A Nemzetek Szövetsége, mint kísérlet arra, hogy a széthúzó imperialista civilizációkat összefogja és megmentse.
- Ajtay József.** Középeurópa válsága. **1258**
= Korunk Szava. II. évf. 1932. 15—16. sz. p. 5—6.
Európa nyugtalanságának oka Középeurópa politikai, gazdasági és szociális rendezetlensége.
- Davis, Malcolm W.** L'Europe à la recherche de son equilibre. **2993**
= L'esprit international. Vol. X. 1936. p. 330—337.
Küzdelem az európai politikai egyensúlyért.
- Diesel, Eugen.** Wie können sich die Völker verständigen? **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 62. 1935. p. 113—117.
Új stílus politikusra van szükség, aki a népek megértését meg tudja valósítani.
- D'Ormesson, Wladimir.** Le malaise européen. **2993**
= L'esprit international. Vol. X. 1936. p. 464—475.
Európai politikai bizonytalanság, fegyverkezés, nemzeti szocializmus veszedelme. A politikai erőmegoszlás aránytalansága.
- Jászi, Oscar.** War germs in the Danube basin: I. The crisis in the succession states. **1258**
= The nation. Vol. CXXXIX. 1934. p. 556—558.
A középeurópai háborús feszültség oka a megoldhatatlan nemzetiségi kérdés.
- Mowat, R. B.** Is this a moral world? **4942**
= The Hibbert Journal Vol. XXXV. p. 20—25.
A modern kultúrvilág levegője »háború által telített atmoszféra.«
- Newman, Major. E. W. Polson.** Central Europe and the crisis. **4443**
— Nineteenth century and after. Vol. CXIX. 1936. p. 563—578.
Középeurópai politikai zavarai. A kisebbségek. A népszövetség működése.
- Riedl, Richard.** Bündnispolitik und europäischer Ausgleich. **2562**
= Europäische Revue. Jg. VII. 1931. p. 250—259.
A politikai válság következtében beálló új hatalmi csoportosulások elemzése.
- Rohan, Karl Anton.** Europäische Vertrauenskrise. **2562**
= Europäische Revue. Jg. VII. 1931. p. 481—488.
A gazdasági és politikai válság főként a német-francia kérdés szempontjából.
- Scelle, Georges.** Essai sur la crise de la Société des Nations et ses remèdes. **2993**
= L'Esprit international. T. VIII. 1934. p. 163—183.
A nemzetek, társadalmak és földrészek összekötésére alakult szövetség küzdelme a széthúzó erőkkel
- Sforza, Carlo.** La crise des nationalismes. **2993**
= L'esprit international. T. VII. 1933. p. 72—75.
A tömegjelszavak és a szociális anarchia Európa politikájának megzavarója.
- Sforza, Carlo.** Ou va l'Europe? **2993**
= L'esprit international. T. VI. 1932. p. 163—177.
A nemzetközi és nacionalista eszmék küzdelme a politikában.
- Somary, Félix.** The american and european economic depressions and political consequences. **2010**
= International affairs. Vol. X. 1931. p. 161—176.
Európa két háború között van s az egyedüli mód, amely a háborút elkerülné, a gazdasági és politikai restauráció.
- Vostakov, P. L'U. R. S. S. en 1931.** **2623**
= Le monde Slave. 1932. márc. p. 415—432.
Oroszország szerepe a keleti válságban.

Az állam válsága. — Die Krise des Staates.

- Benes, Edward.** Gedanke und Tat. Aus den Schriften und Reden v. E. Benes. Prag: Orbis Verl. 1937. **88332**
= Bd. 2. Von Bau und Leben des Staates. 205. p.
A demokratikus állam válságos helyzete: a pártok, tömegek, vezetők, tekintélyproblémái. A demokrácia és a szocializmus krízise.
- Bortolotto, Guido.** Die Krise des Staates. **83853**
= Massen und Führer in der faschistischen Lehre. Übers. v. P. u. A. Mergeler. Hamburg: Hanseat. Verl. 1934. 7—19. p.
A krízis lényegét a tömeg és az élet viszonyának rendezetlenségében látja. Megoldása: a faszizmus.
- Corteano, André.** L'évolution de l'État. Étude des lois psychologiques de la vie sociale et économique. Paris: Payot 1933. 233 p. **82189**
A modern államfogalom elemzése és bírálata. Az államtípusok és jelenkori válságok. A gazdaság és a szociális gondolat szerepe a válságban. Konklúziója: az organizáció egy új formáját kell fölvenni, hogy a zavaron úrrá tudjon lenni.

- Evola, I.** Imperialismo pagano. Il fascismo al pericolo euro-cristiano, seguito da un'appendice polemica sulle relazioni di parte guelfa. Roma: Ed. »Atanor« 1928. VI, 160 p. **85262**
A dolgok rendjének feloszlása, a szám, az arány, az anyag uralma, az engedelmesség elvesztése, nincs lehetőség az elmélyedésre, ilyen körülmények között az állam gondolata is szétesett. A részletmegoldások nem segítenek. Kíméletlen emberek a meglágyult világot ismét meg kell, hogy keményítsék. A teremtő szellem megújulása és a tetterős ember ereje alkotja meg az új kultúrát s ennek jelképét az új pogányság államát.
- Fallin, H. L.** La métropolitique supranationale. Paris: Delpenche: 1927. 36 p. 1 t. **61898**
A politikai gondolkodás válsága, a metapolitikai értelem fejlesztése és a nemzetek fölötti állam megvalósulása.
- Gehlen, Arnold.** Der Staat und die Philosophie. Lpzg: Kleiner 1935. **P 001**
Az állam megújulása a szellemi tudományokból.
- Pannwitz, Rudolf.** Staatslehre. Bd. 1—München-Feldafing: Carl 1926— **62468**
Bd. 1. Lehre von den Mächten. 1926. 215. p. Az embert értékei teszik emberré és válsága az értékek válsága. A jelenben kezd megvalósulni az új érték: az Übermensch. Az állam is ebben az új értékben alakul és tisztán hatalmi állam lesz és leveti a humánus gondoskodást.
- Salter, Arthur.** Referee or superstate? **86216**
= Adams Mary: The modern state. New-York: Century comp. 1933. 297—308. p.
Az egyes államok válsága akkor fog megoldódni, ha az összes államok együtt határoztak afölött, vajjon demokratikus államszövetséget alkotnak, vagy pedig megvetik az államfölötti állam alapját.
- Salter, Arthur.** The riddle of the future. **86116**
= Adams Mary: The modern state. New-York: Century comp. 1933. 308—317. p.
A legközelebbi jövő még az eddiginél is nagyobb bizonytalanság és ingadozás kora lesz.
- Woolf, Leonard.** Gods or bees. **86216**
= Adams Mary: The modern states. New-York: Century comp. 1933. 67—76. p.
A történet az államok számára ma két lehetőséget nyújt: vagy továbbfejleszti a demokráciát és szocializmust, ebben az esetben az ember a méhek színvonalára süllyed; vagy útát enged az ellenkező iránynak és a nagy egyéniségeket juttatja szóhoz.
- Curtius, Friedrich.** Staat und Volk. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXI. 1923. 225—238. p.
Nép és állam nem fedik egymást. Megoldás: a keresztény állam.
- Decker, Georg.** Ausbruch der Staatskrise. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. IX. 1932. p. 1—7.
A német alkotmány válsága.
- Del Vecchio, Giorgio.** Az állam válsága. **2450**
= Társadalomtudomány. 1933. p. 184—201.
Az állam »egy rendszert alkotó jogi szabályoknak közös középpontra való visszavezetése.« A mai állam-válság a jogrendszer megváltozása. A cél: az egyes társadalmi osztályok között levő zavarokat, amelyek a munka területén jelentkeznek, kiküszöbölni.
- De Roussel, William Gueydan.** Demaskierung des Staates. **2562**
= Europäische Revue. Jg. XII. 1936. p. 798—805.
A mai állam »oly tényezők összetétele, amelyek a valóságban már nincsenek meg.« Az egyedüli, ami az állam régi formáját még fenntartja, a kontinuitás.
- Giese, Gerhart.** Weg aus der Staatskrise. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 59. 1932. p. 6—15. 113—121.
Az erőszak és szabadság eszméje Hegel alapján: az új államon szemléelve.
- Hamburger, Ernst.** Dialektik der staatsrechtlichen Entwicklung in der Wirtschaftskrise. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. 1932. p. 19—35.
A gazdasági válság visszahatása az államkormányzatra. A jogi következmények. Az államháztartás biztosítása.
- Klotz, Anton.** Von der Regierungskrise zur Staatskrise? **1743**
= Das neue Reich. Jg. XI. 1928. p. 630—631.
Az osztrák sorozatos kormányválság alkotmány- és államválsággá lett.
- Lanux, Pierre de.** Positive und negative Faktoren überstaatlicher Entwicklung. **2562**
= Europäische Revue. Jg. II. 1926. p. 209—215.
Az állami organizáció válsága.
- Messner, Johannes.** Staatskrise und Katholizismus. **1743**
= Das neue Reich. Jg. XI. 1928. p. 501—503.
A közösség régi alapja felbomlott s ezért az állam is válsággal küzd. A katolicizmus feladata a társadalmat újra összefűzni.
- x x x: Ou va la Roumaine?** **2623**
= Le monde slave. 1931. sept. —
Románia társadalmi, politikai és gazdasági kialakulása a világháború után. Az állandó válsággal küzdő állam.
- Weber, Adolf.** Volkswirtschaft und Politik. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXI. 1923. 561—582 p.
A mai állam saját alapjának megsemmisítésén dolgozik.

Belpolitika. — Innenpolitik.**Németország. — Deutschland.**

Diesel, Eugen. Die deutsche Wandlung. Das Bild eines Volks. Stuttg.: Cotta. 1925. XII, 374 p. **71192**

A németiség történeti szerepe és alkata. A nép sorsának új lehetőségei: a régi államforma megsemmisítése, a küzdelem az új alakulat megvalósítására. (Alapvető mű.)

Pannwitz, Rudolf. Die deutsche Idee Europa. (München-Feldafing: Carl 1931. [6.] 62 p. **78352**

A kereszténység összeomlásával vallásos öserők törtek elő s ezek felbontották a társadalmi,

állami és kulturális rendet. A németiség szelleme lehet csak Európa megmentője.

Spengler, Oswald. Neubau deus deutschen Reichs. München: Beck 1924. 104 p. **55188**

A szuverén államgondolat, amely csak hatalmi szempontokat vesz figyelembe, mentheti meg Németországot a politikai válságtól.

Spengler, Oswald. Politische Schriften. München: Beck 1933. XVI, 338 p. **80076**

Az összegyűjtött tanulmányok mindegyike a politikai válsággal foglalkozik. Különösen jelentős: »A világpolitika új formái« és »A német birodalom újjáépítése.«

Magyarország. — Ungarn.

Szekfü Gyula. Három nemzedék és ami utána következik. Bp.: Egyet. ny. 1934. 508 p. **83506**

A magyar politikai és társadalmi válsággal az ötödik könyv (Trianon óta, p. 379—501) foglalkozik. A megcsönkített ország; a neobarokk társadalom; feszültségek (a föld kérdése, a felekezeti kérdés, zsidóság és kapitalizmus, a nemzedékprobléma, a leszakadt magyarság); magyarabb magyarság felé. Szempontja inkább történeti, mint társadalmi, vagy szellemi. A nacionalista moralizmus álláspontja a politikai dekadenciával szemben.

Weis István. Hová? A magyar jövő útja. Bp.: Athenaeum 1931. 238 p. **77567**

A magyar válsággal foglalkozó művek közül a legszélesebb. Különösen a közélet jelenségeit bírálja s a politikai válságot írja le (»A beteg állam.« »A mindenható állam«). Eles fejezetet szentel a társadalom morális bírálatának. Kiterjed a szellemi életre is és a gazdaság, agrárkérdések is foglalkoztatják.

Weis István. A mai magyar társadalom. Bp.: Magyar Szemle Társaság. 1930. 240 p. **70977**

A magyar társadalom válságának legalaposabb

és legáltalánosabb rajza. Fokozatosan halad végig a tanya, falu, város, nagyváros kérdésein és osztályok szerint vizsgálja az elszegényedést, a szociális formák felbomlását, a műveltség hanyatlását, a morális eldurvulást és közönyt. A gazdasági és szellemi életről szóló fejezetekben sok részletadat. A kritika súlya a közéletre esik.

Németh László. A reform. **X 2199**

= Tanu, 1935. p. 4—55.

Magyarország belpolitikai válsága 1934—35 telén, A háború óta a tespedés kora tart. Ez a reformok ideje lett. Egész Európa egy új életrendet akar teremteni. Reform-indítványok az irodalomban, az iskolában, egyetemen, hadseregben, a gazdaságban (telepítés, földosztás, ipar, kereskedelem). A politikai reform: a diktatúra lehetősége. A magyar kisebbségek.

Weber, Arthur. Das ungarische Kulturproblem. **3473**

= Zeitschrift für Politik. Bd. XVII. 1928. p. 236—

Történeti áttekintés. A jelenkori kollapszus oka: az elszegényedés. A francia és német befolyás küzdelme Magyarországon.

Spanyolország. — Spanien.

Barga, Corpus. Der Sinn der spanischen Revolution. **3473**

= Zeitschrift für Politik. Bd. XXI. 1932. p. 167—179.

A vallási, gazdasági, szociális erők szerepe a spanyol forradalomban.

Mousset, Albert. L'évolution de la crise espagnole. **2993/**

= L'esprit international. 1937. okt. p. 466—485.

A spanyol polgárháború belpolitikai, társadalmi és szellemi előzményei.

Peers, E. Allison. Crisis in Spain. **4449/**

= Nineteenth century and after. Vol. CXVI. 1934. p. 505—514.

A spanyol fasiszta forradalom. A szociális zavarok. Politikai bizonytalanság.

Egyéb államok. — Sonstige Staaten.

- Briese, Yves de la.** Die Krise des französischen Nationalismus. 2562/
= Europäische Revue. Jg. III. 1927. p. 10—19.
A francia katolikus és nemzeti mozgalom és a politikai válság.
- Kennedy, M. D.** The far eastern crisis. 4449/
= The nineteenth century and after. 1937. Sept. p. 317—327.
A japán-kinai viszony politikai szemszögből.
- Stockmann, Alois.** Die Kriseninitiative und ihre Ablehnung durch das Schweizervolk. 4644/
= Stimmen der Zeit. Bd. 129. 1935. 314—320 p.
A svájci államszövetség határozatai a krízis elhárítására.
- Villard, Oswald G.** France against the world. 1258/
= The nation. Vol. CXXXII. 1931. p. 149—151.
A franciaországi állandó fegyverkezés, mint a béke akadály.
- Wyss, Hans A.** Zwischen der Entscheidungen. Zur Lage der Schweiz. 4647/
= Deutsche Rundschau. Jg. 63. 1937. p. 20—25.
A válság lelki lethargiájának hatása Svájc politikai, társadalmi és gazdasági életére.

VIII.

Társadalmi válság. — Die gesellschaftliche Krise.

Általában. — Im allgemeinen.

- Bohn, Frank & Richard T. Ely.** The great change. Work and Wealth in the new age. New York: Nelson and sons 1935. 373 p. 85800
Két részre osztott szemlélődés. Az első rész a »Régi és új« eszméket, rendszereket, organizációt és gazdaságot tárgyalja; a második rész a »Reorganizáció«-val foglalkozik.
- Coudenhove-Kalergi, R. N.** Europa erwacht! Paris: Paneuropa Verl. 1934. 266 p. 1 t. 88171
Európa a XX. században elvesztette világoralmi helyzetét és új módon kell berendezkednie. Gazdasági és kulturális indítványok egy pán-európai unió megalakítására.
- Crivelli, D.** Le fin de la crise. Paris: Bossard 1932. 301 p. 78585
Az ember társadalmi tudatának válsága, amely az anarchiában kulminálódik. A morális megújulás lehetősége.
- Daye, Pierre.** L'Europe en morceaux. Paris: Éd. de la Revue Plans. 1932. 214 p. 79098
A válságban szükségszerű következményét látja annak, hogy Európa társadalmi széthullott. A XX. század azonban az új egységet meg fogja teremteni.
- Douglas, Norman.** How about Europe? Some footnotes on East and West. London: Chatto & Windus 1930 [4], 264 p. 73768
Rajzok, jegyzetek és megfigyelések a válságban levő európai közéletből, forgalmából, emberek jelleméről, szokásáról.
- Dupuis, René & Alexander Marc.** Jeune Europe. Paris: Plon 1933. XXIV, 245 p. 85270
Az európai államok társadalmának konstrukciós változása. Orosz-, Olasz-, Németország. Egy új közösségjellem kialakulása.
- Földi Mihály.** Kiáltás a válságból. Új polgárság, új teokrácia, harc a neobarbarizmus ellen. Bp.: Nyugat 1936. 167 p. 86895
Erkölcsei, szellemi és gazdasági válság. Válság és irodalom. Utazás a válságban. (Újságcikkek és riportok.)
- Frank, Franz.** Vor der grossen Wende. Die Dämonie d. modernen Zivilisation u. ihre Überwindung. Geleitw. v. Joseph Eberle. Innsbruck: Tyrolia Verl. 1933. 231 p. 81354
A modern nyereség-gazdaság hatása a szociális és politikai helyzetre. Az ember személyiségének embertelenné válása és a civilizáció morális lezüllése. A haladástudat és az életstílusok elvadásulása.
- Gründel, E. Günther.** Die Sendung der jungen Generation. Versuch einer umfassenden revolutionären Sinndeutung d. Krise. München: Beck 1932. XIV, 456 p. 78982
A generáció társadalomlélektani koncepciójából indul ki és a mai nemzedék pszichológiai keresztmetszetét adja. A kulturális, politikai magatartása. A generáció küldetése. Az új ember és feladata: parktikus szocializmus és vezérképzés.
- Hartmann, Hans.** Die junge Generation in Europa. Berlin: Der neue Geist Verl. 1930. 112 p. 87223
A német, angol, francia, északi, olasz háború-utáni generáció jellemrajza. Az új nemzedék gondolkodása és magatartása. A válság megoldását ez az új generáció hozza.

Keyserling, Hermann gr. Die neuentstehende Welt. Darmstadt : Reichl 1926. 139 p. **58696**

Európa jelen kulturális és szellemi helyzete Embertípusok, mozgalmak, eszmék és bírálatok. A jövő kérdése. Az igazi haladás.

Mann, Klaus. Heute und Morgen. Hamburg : Enoch 1927. 38 p. **64749**

Az európaihívő húszéves nemzedék önvallomása (lírikus vázlat).

Mannheim, Karl. Mensch und Gesellschaft im Zeitalter des Umbaus. Leiden : Sijthoff 1935. XVIII, 208 p. **89667**

A válságirodalom szociológiai részének alapvető műve. A kiindulópont a mai ember fejlődöttségének diszproporcionalitása, amely az egyik oldalon használja a magasrendű szellemi eszközöket (technika), a másik oldalon, ösztöneiben primitív fokon áll. A társadalmi megoldás vagy liberális demokrácia, amely a tömegesedést fokozza; vagy a diktatórikus kormányzati forma, amely még az előbbinél is veszedelmesebb. E tételt a szerző az elitképződés folyamatán mutatja be. A gondolkozás és cselekvés három fokot ismer: a találat, a feltalálást és a tervezést. Ma a társadalomban a tervezgatókodás és tervcselekvés lépett fel, mint új szociális tény. A teljes átépülés azonban nem szociológiai feladat, mert a társadalom megújulása csak a megújult ember útján lehetséges.

Ortega y Gasset, José. Der Aufstand der Massen. (La rebelión de las masas). Übers. v. H. Weyl. Stuttg. : Deutsche Verl. Anst. [1931.] 209 p. **78915**

A túlnépesedés és ennek következtében a barbárság vertikális betörése a kultúrába. Ez az új barbárság, a tömeg határozza meg a mai értékeket. A felelőtlen és mohó élvezés. Az izlés lealacsonyodása. Az ellenséges magatartás a nemes emberfaj ellen. A közönségesség elégedettsége saját közönségessége fölött. A plebejus, mint szellemiktáló. Az életélvezés típusai: az elégedett fiatalúr. De, amit ma látni, még nem kivezető út ebből a tömeguralomból. Az elit képződésének szükséges. (Alapvető mű.)

Prohászka Ottokár. Kultúra és terror. A társadalmi kérdés. Bp. : Szt. István társ. 1927. VII, 327 p. **64261/11**

= P. O. összegyűjtött munkái. 11. A háború végének krízis-állapota. A szociális kérdés, a megújuló kereszténység, a kultúrprogram, elit és tömeg kérdései.

Schreyvogel, Friedrich. Die Entdeckung Europas. Streiflichter auf die neue Zeit. Lpzg. : Staackmann 1931. 106 p. **76399**

A szocialista nacionalizmus a legértékesebb európai embertípust elnyomta. Ez a világháború után újra előretört és jogaiba lép, először úgy, hogy a régít lerombolja.

Stok, Wilhelm. Geheimnis, Lüge und Missverständnis. Eine beziehungsweise wissenschaftliche Untersuchung. München : Duncker & Humboldt 1929. VII, 90 p. **70123**

A modern szociális élet diszpozíciói és szellemi épületei. (Jelentékeny részlettanulmány.)

Waldkirch, Wilhelm. Weltpresse und Weltkrise. Die Zeitung zwischen Krieg und Frieden. Ludwigshafen a. R. : Waldkirch 1936. 228 p. **87553**

A társadalmi, politikai és morális válság párhuzamban a sajtó krízisével. A publicista aktivitása. Az újság és a korszellem. Az újság és a politikai feszültségek. Politikai pedagógia. Az aktualitás problémája. Sajtó és háború. A sajtó szellemi helyzete.

Aradi Zsolt. Reményvesztett nemzedék? **4694**
= Magyar Kultúra XVIII. évf. 1931. p. 106—114.
A dezillúzió hatása a fiatal generációban.

Brandenstein Béla báró. Társadalmunk válsága és a kibontakozás útja. **4694**
= Magyar Kultúra XVIII. 1931. p. 385—394.
A kapitalista társadalmi rend pusztulása.

Brandenstein Béla báró. Társadalmunk válsága és legyőzésének lelki feltételei. **4694**
= Magyar Kultúra XIX. évf. 1932. p. 49—58.
Az elvilágiasodott társadalom újra a vallásos elmélyülés útjára lép.

Czettler Jenő. Társadalmi reformok és nemzeti aspirációink. **3891**
= Katolikus Szemle 50 évf. 1936. p. 417—424.
A társadalmi reform alapja a gazdasági egyensúly, ezt pedig csak a népek együttműködése biztosítja.

Eberz, Otfried. Aufgang und Niedergang des männlichen Weltalters. **4702**
= Hochland, Jahrg. XXVI. 1929. p. 1—25.
A nemek között levő problémák és a társadalmi válság kapcsolatai.

Flandin, P. E. Weltsorgen der Gegenwart. **2562**
= Europäische Revue. Jg. IX. 1933. p. 588—595.
Az európai helyzet vázolata: békerevizio, a gazdasági mechanizmus zavara, a neoliberalizmus.

Liberalizmus és etatizmus. (A Társadalomtudomány körkérdése.) **2450**
= Társadalomtudomány. 1934. 0. 1—80.
Huszonnyolc hozzászólás a liberalizmus társadalmi és szellemi válságának problémájához.

Kalló Sándor. Társadalompusztító hatások a közvéleményben. **2450**
= Társadalomtudomány. 1936. p. 46—63.
Az orvosi therápiái gondolat alkalmazása a társadalom betegségének jelenségeire.

Krout, Maurice H. Culture and culture change. **3337**
= The American Journal of Sociology. Vol. XXXVIII. 1932. p. 253—263.
Kultúra-lélektani szempontból vizsgálja a modern kor átalakulását.

Laky Dezső. Az értelmiség válságának gazdasági és társadalmi háttere. **2450**
= Társadalomtudomány 1931. p. 29—49.
A szellemi munkapiac diszharmóniája a világháború után. A roham az egyetemek ellen. A felfelé irányuló osztálymozgalom. Megoldás: az intelligencia foglalkoztatása a gazdasági életben.

- Marty, Henry.** Masse ou élite? **4460**
= La réforme sociale. T. 56. 1936. p. 109—130.
A modern politikai rend-elméletek, a tekintély kérdése, a humanizmus eszméje és a szellemi ember problémái a társadalomban.
- Romier, Lucien.** Die Zukunft Europas. **2562**
= Europäische Revue. Jg. I. 1925. p. 210—213.
Európa individuális és szellemi kultúrája Azsai és Amerika tömegkultúrája között egzisztenciájáért küzd.
- Schilder, Paul.** The relation between social and personal disorganisation. **3337**
= The American Journal of Sociology. Vol. XLII. 1936. p. 832—839.
Az egyéni és társadalmi szétesés tünete primitív és urbanus kultúrákban.
- Schiller, F. C. S.** Antmen or supermen? **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CXVII. 1935. p. 89.
A mai ember nincs tisztában a társadalom természetével s ezért vagy hangya-lény, vagy fensőbbrendű ember akar lenni.
- Slight, David.** Disorganisation in the individual and in society. **3337**
= The American Journal of Sociology. Vol. XLII. 1936. p. 840—847.
- Társadalomlélektani vizsgálat. A válságba jutott egyéni sorsok hatása a közösségre.
- Tiefenthaler József.** A mai fiatal nemzedék lelki összetétele. **3891**
= Katholikus Szemle 48. évf. 1934. p. 548—551.
A háború-utáni generáció karakterológiai elemzése.
- Üxküll, J. v.** Die Entplanung der Welt. Magische, mechanische und dämonische Weltanschauung. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 59. 1933. p. 38—43. & 110—115.
A biológus-filozófus szemlélete a modern kor életrendjének felbomlásáról és deszorganizációjáról.
- Volkman, Erich Otto.** Das gesitige Gesicht des deutschen Offizierkorps in der Zeitwende. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 61. 1934. p. 1—7.
A német hadsereg és tisztikar társadalmi szerepe a háború után.
- Weber, Peter.** Des nomadisierte Europa. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 62. 1935. p. 137—142.
A társadalmi viszonyok felbomlása, a család pusztulása, a nevelés és művészet kérdései.

Polgárság. — Das Bürgertum.

- Barthélemy, Joseph.** La crise de la démocratie contemporaine. Paris: Sirey 1931. 225 p. **76795**
A jelenkori társadalmi törekvések elemzése (fascizmus, bolszevizmus stb.). A parlamentáris demokrácia betegségei. A demokrata szellem válsága, az állami és kormányzati tekintély lehanyatlása, a politikai pártrendszer alkonya, a szindikalizmus veszélye. A parlamentáris módszer krízise. A nemzeti szuverenitás gondolata és az államválság.
- Berdyaeu, Nicolas.** The bourgeois mind and other essays. London: Sheey & Ward 1934. 130 p. **84602**
A középosztály és a belőle származó szocialista szellem vallása és társadalmi szemlélete.
- Berl, Emmanuel.** Mort de la morale bourgeoise. Paris: Gallimard 1929. 229 p. **72917**
A polgárság szélsőbaloldali kritikája. A polgár, mint a nagy ember ellenfele. A polgárság filozófiája: a bourgeois spiritualizmus. A polgárság esztétikája. A tudattalan, mint vallás.
- Corey, Lewis.** The crisis of the middle class. New York: Covici. Friede. 1935. 379 p. **86607**
Alapvető mű, amely szellemi és szociológiai elemlyüléssel vizsgálja a XIX. században kialakuló, a francia forradalom eszmevilágától fűtött középosztályt és azt az új feladatot, amely előtt az osztály ma áll. A kapitalizmus alkonyával a kollektív követelménye lépett fel s most a középosztálynak tisztáznia kell helyzetét a munkás és parasztszállal szemben. A különböző megoldások: fascista stb.
- Jellinek, Fritz.** Die Krise des Bürgers. Zürich: Europa-Verl. [1936.] 321 p. **86622**
A polgár alakjának és szellemének történeti és társadalomtudományi megrajzolása, az irodalomban egyedülálló pontossággal. Az okok kifejtése, miért kellett a polgári kultúrának, morálnak és életformának válságba jutnia. Alapvető részek Németország és Középeurópa polgárságának társadalmi, jogi, gazdasági és államrendjéről.
- Kozák, J. B.** The recrudescence of naturalism and the crisis of democracy. **P 1 (082)**
= Zur Philosophie der Gegenwart. Prag: Brentanogellschaft 1934. O. 43—50.
A demokrácia az utópia spirituális víziójából fakadt és a filozófusok alkották. Ez a filozófiai szellem hatja át a politikát.
- Madariaga, Salvador de.** Anarchie oder Hierarchie? Bern: Gotthelf-Verl. [193?] 99 p. **86218**
A liberális demokrácia kritikája, a diktatorikus törekvések és a liberalizmus újjáépítése.
- Percy, Eustace lord.** The catastrophe. **86216**
= Adams, Mary: The modern state. New-York: Century comp. 1933. 114—127 p.
A demokratikus állam ipari és társadalmi rendszere juttatta válságba Európát.
- Walker, Karl.** Das Problem unserer Zeit und seine Meisterung. Lauf b. Nürnberg: Zitzmann Verl. 1931. 226 p. **78394**
Gazdasági, politikai, pénzügyi és szociális áttekintés. Alap gondolata: a válság oka a demokrácia eszméjének kisiklása. A krízis megoldása politikai feladat.

- Webb, Sidney.** Diseases of organized society. **86216**
= Adams, Mary: The modern state. New-York: Century comp. 1933. 165—213 p.
A társadalmi intézmények tökéletlenségei. A demokrácia és a kapitalista rendszer. Szemléltető leírás álláspont nélkül.
- Aster, Ernst von.** Die Krise der bürgerlichen Ideologie. **4455**
= Die neue Rundschau, Jg. XLII. 1931. p. 1—13.
A polgári szellem dekadenciája és a proletarizmus erőszak-politikája.
- Baldazzi, Giovanni.** La rénovation de la démocratie. **2993**
= L'esprit international. Vol. X. 1936. p. 70—82.
A polgárság szellemi, politikai, társadalmi mérlege. A humanum-gondolat kiemelése.
- Barker, Ernest.** Democracy since the war and its prospect for the future. **X 2010**
= International affairs. Vol. XIII. 1934. p. 751—771.
A demos fogalma megváltozott a válság alatt, nem a polgárságot, hanem a népet értik alatta. Példák: Olasz- és Németország.
- Butler, Murray N.** La crise mondiale et les États-Unis. **2993**
= L'esprit international. T. VI. 1932. p. 499—511.
Amerika a világháború utáni demokráciájával hatott mérséklően.
- Ernst, Paul.** Die Psychologie von Bourgeois und Proletarier. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXI. 1924. 225—242 p.
- Ernst, Paul.** Nochmals: Zur Psychologie von Bourgeois und Proletarier. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXII. 1925. 684—690 p.
Mind a két cikk a polgár és proletár elemzése. De a polgárság és proletariátus nem az emberiség, csak ma politikailag aktív rész. Beállításuk materialisztikus. A társadalom spiritualizálása.
- Gress, Rudolf.** Die seelischen Auswirkungen der Arbeitslosigkeit. **1743**
= Das neue Reich. Jg. XIII. 1931. p. 1044—1045.
A munkanélküliség a polgárság ellenségeit neveli és a demokráciát válságba sodorja.
- Heinemann, Fritz.** Graf Keyserling und die Krise des Bürgertums. **4455**
= Die neue Rundschau, Jg. XLII. 1931. p. 643—654.
A polgárság, amely 1789-ben győzött, már 1836-ban válságba jutott. A polgári kultúra válságának szellemi jelensége Keyserling filozófiája is.
- Heelpach, Willy.** Demokratie und Autorität. **4455**
= Die neue Rundschau, Jg. XLI. 1930. p. 577—599.
A tekintély és a többség elveinek küzdelme a társadalmi válságban.
- Ihring, Heinz.** Die Krise der Demokratie. **3473**
= Zeitschrift für Politik, Bd. XXV. 1935. p. 56—69.
A demokrácia válságát az államrendszer és a termelési rendszer közt levő küzdelem idézi elő.
- Mátrai László.** Társadalmi betegségek. A polgárság krízise. **2698**
= Magyar Szemle. XXXI. köt. p. 344—352.
A válság fontosabb műveinek áttekintése alapján a városi élet és a polgár krízisével foglalkozik s részben a magyar viszonyokra alkalmazza.
- Michel, Ernst.** Die Krisis der späten Liberalismus. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXXII. 1935. p. 97—114.
A liberalizmus, mint a társadalom felozslási folyamata.
- Mihelics Vid.** A parlamentarizmus válsága és a demokrácia. **3891**
= Katholikus Szemle 44. évf. 1930. p. 734—747.
A parlamentarizmus nem hozott demokráciát. A népek most a szociális kiegyenlítés nagyobb mértékét akarják.
- Mowat, R. B.** La crise des élites. **2993**
= L'esprit international. T. VIII. 1934. p. 243—251.
A demokrácia dekadenciája következtében a régi élite letűnik és az új még kialakulatlan.
- Muth, Karl.** Die Stunde des Bürgertums. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXVIII. 1930. p. 1—14. p.
A szocializmustól várja az önmagában megbomlott polgárság megújulását.
- Thomas, Ivor.** The collapse of liberalism. **86601**
= Catlin, G. E. G.: New trends in socialism. London: Diebson & Thomson 1935. 1—18 p.
A liberalizmus bukása részint a konzervatívizmus, részint a progresszív irányok előretörése miatt.
- Schmitz, Oscar A. H.** Der Sinn des Bürgertums. **74817/5**
= Der Leuchter Weltanschauung und Lebensgestaltung. Hg. v. Gr. Hermann Keyserling. Bd. 5. Darmstadt: Reichl 1924. 311—320 p.
A feudális arisztokrácia ma irreális, a proletariátus pedig a kaoszba vezet. A kultúra legmagasabb foka: az urbanitás és ez a polgáron nyugszik. A mai válság megoldása a polgár arisztokratizálódása.
- Wolfers, Arnold.** The crisis of the democratic régime in Germany. **X 2010**
= International affairs. Vol. XI. 1932. p. 757—783.
A nemzeti szocializmus és a polgári demokrácia összeütközése Németországban s annak európai kihatásai.
- Zucker, Wolf.** Die englische Krise im Roman. **4455**
= Die neue Rundschau, Jg. XLIII. Bd. 1. 126—132 p.
Priestley, Sackville—West, Powys regényeinek alapján az angol polgári társadalom válsága.

Szociális kérdés. — Die soziale Frage.

- Brauns, H.** Wirtschaftskrisis und Sozialpolitik. M. Gladbach: Volksvereinsverl. 1924. 60 p. **5107**
A válság tüneteiből azt olvassa ki, hogy a krízis fokozódni fog és a társadalom egyre jobban felbomlik.
- Christiansen, Hans.** Der Gleichberichtigungswahn. (Die Tragödie der Gattung.) Wiesbaden: Schankel-Verl. 1930. 271 p. **75388**
A nemek egyenlőségének szélsőséges spiritualista szempontból való szemlélete.
- Fleissig, Andreas.** Paneuropa. Die soziale u. wirtsch. Zukunft Europas. München: Duncker & Humblot 1930. [8], 171 p. **74737**
A társadalmi és szociális téren a tervszerű koncepciók végrehajtását sürgeti. A terv legelsősorban: a nemzetek fölötti európai egyesülés.
- Heller, Hermann.** Sozialismus und Nation. Berlin: Rowohlt 1931. 106 p. **76340**
A szocializmus gondolatának elemzése és bírálata a ma történeti emberének szempontjából. Szocializmus: a nemzetben, államban, politikában, kultúrában stb.
- Massa, E. H.** La décadence socialiste. Paris: Jouve 1926. 289 p. **60973**
Különösen jelentős a mesterséges szociális rendszerekről írt rész Rousseautól az orosz öt éves tervig. A szocialista módszer társadalmi és gazdasági bírálata.
- Messner, Johannes.** Die soziale Frage. Innsbruck: Tyrolia 1938. 720 p. **90060**
Alapvető mű. A kapitalizmus gazdasági, történeti, szociális és világnézeti szempontból: mindenütt, mint történeti, a válságban elbukott társadalomgazdasági szisztémaként felfogva. Különösen jelentős a közönségről, az államról és kultúráról írt fejezet (p. 144—220). A válságra vonatkozólag az alapvető nézetek a második részben (a szocializmusról) bontakoznak ki, ahol az egyén tárgyalásmeneté azon alapszik, hogy ezt a válság folyamán letűnt társadalomgazdasági formának tartja. A harmadik részben a keresztényszocializmust, keresztény államot és kultúrát tárgyalja, mint amely a válságon túlvezet s azt megoldja.
- North, Cecil Claire.** Social problems and social planning. The guidance of social change. New York: Mcgraw-Hill Comp. 1932. X, 409 p. **79609**
A kultúra elértéktelenedése és a társadalmi változás. Az erőszak és nem-erőszak kormányzata. A modern társadalmi helyzet neveléstudománya és vallása. A szociális deficit elmélete. A morális kérdés. A szocializált vallás. A társadalom megújulása. (Részletes, de nem átfogó.)
- Ogborn, William Fielding.** Social change with respect to culture and original nature. New-York: Huebsch 1927. VIII, 365 p. **64620**
- A szociális fejlődés pszichológiai, biológiai és szellemi tényezői. A mai kulturális ernyedség természete szociológiai szempontból. A helytelen berendezkedések.
- Bikkal, Dénes.** A világválságból a gazdasági demokrácia korszaka felé. **3891**
= Katholikus Szemle. 46. évf. 1932. p. 241—269.
A gazdasági válság következménye: a munkanélküliség oka. A válság a háborúban és a szociális helyzetben. Az etikai alap hiánya.
- Delcourt-Haillot.** L'invasion de la profession. **4460**
= La réforme sociale. T. 54. 1934. p. 73—75.
Hivatás-válság és szociális hatása Franciaországban.
- De Man, Hendrik.** Die Repetitivarbeit als Kulturproblem. **2562**
= Europäische Revue. Jg. III. 1927. p. 88—97.
A kulturásüllyedés problémája és a szociális munka értelme.
- Eckart, Hans von.** Masse und Kultur. **2562**
= Europäische Revue. Jg. IV. 1928. p. 190—196.
A tömeg kulturális igényeinek megnövekedése, mint válságjelenség.
- Halaics, Ágoston.** A mezőgazdasági válság szociális kihatásai. **2872**
= Mezőgazdasági Közlöny. 1932. p. 214—226.
Világviszonylatban vizsgálja az áresések és a bérredukciók között levő összefüggést.
- Hasse, Else.** Von der Massenseele. **4702**
= Hochland. Jahrg. XVII. 1919. 49—62 p.
A demokrácia szelleme nemcsak tömeguralmat, hanem testvériséget is jelent akkor, ha szellemi irányt vesz.
- Kirchheimer, Otto.** Zur Staatslehre des Sozialismus und Bolschewismus. **3473**
= Zeitschrift für Politik. Bd. XVII. 1928. p. 593—
Az osztályharc alkotmányalásító szerepe.
- Lambert, Henri.** La crise du libéralisme et la probléme social. **3916**
= Journal des économistes. T. XCV. 1930. p. 270—278.
Az angol gazdasági liberalizmus, a modern antidemokrácia és a felelősség kérdése.
- Laskine, Edmond.** La crise socialiste et le »néo-socialiste«. **3672**
= Revue d'économie politique. T. 48. 1934. p. 43—68.
Főként a francia újszocializmus társadalmi és gazdasági elveinek bírálata.
- Money, Leo Chiona.** Renew or die! **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CXX. 1936. p. 668—683.
Az angol erőhanyatlás vizsgálata, különös tekintettel a születések csökkenésére.

Noyelle, Henri. A propos de la crise doctrinale du socialisme. **3672**

= Revue d'économie politique. T. 43. 1929. p. 56—80.
Alapvető tanulmány a marxizmusnak a válságban tanúsított csődjéről.

Ruther, Joseph. Gesellschaft oder Gemeinschaft? **4702**

= Hochland. XX. Jahrg. 1922. 16—30 p.
A szocializmus és kereszténység közös feladata, hogy a mammonista imperializmus által krízisbe sodort közösséget megmentse.

Willbrandt, Robert. Zur Krise des Sozialismus. **4455**

= Die neue Rundschau. Jg. XXXVII. 1926. p. 225—241.
A szocializmus válságát elpolgárosodása idézte elő.

Szociálpolitika. — Sozialpolitik.

Kühne, Hans & Erwin R a w i c z. Die Krisen-fürsorge des Reichs und der Gemeinden. Berlin: Heymann 1931. [8], 135 p. **75116**

Részletes tudósítás a német községi és állami intézkedésekről a krízis ideje alatt. Statisztikai kimutatás a munkanélkülségről (kor, foglalkozás stb. szerint) és a segélyek mértékéről és természetéről.

Pfister, Bernhard. Sozialpolitik als Krisenpolitik. Stuttg.: Kohlhammer 1936. V, 283 p. **88138**

Alapvető mű. Az angol munkanélküliség kimerítő ismertetése és a bérrendszer felvázolása. Az angol árpolitika szervezetének elemzése. Az állami szociálpolitikai organizáció kihatása a nemzetgazdaságra. Az angol krízis-politika: a devalváció, a vámpolitika és az ipar új szervezeti formái. A közmunkák problémája és az állami munkaalkalom megteremtése. Az angol gazdasági fejlődés jellemvonásai és politikai elgondolásai. A tömeg vásárlóereje és a gazdasági struktúra.

Balás Károly. A társadalmi politika új útjai. **3891**

= Katholikus Szemle. 49. évf. 1935. p. 18—26.
A társadalmi válságból kivetető utak bírálata. A szociálpolitika célkitűzései.

Bikkal Dénes. A munkanélküliség ügye. **4694**

= Magyar Kultúra. XVII. évf. 1930. p. 209—218.
Az európai erőeltolódás és a magyar társadalmi rendezetlenség a munka válságának oka.

Blondel, Georges. La crise vue de l'étranger. **4460**

= La réforme sociale. T. 52. 1932. p. 66—85.
Az életstandard lesüllyedése. Áttekintés a válság szociális következményei fölött. A népek összehangoltságának lehetősége.

Brok, Otto. Unemployment relief in Germany. **1258**

= The nation. Vol. CXXXII. 1931. p. 237—239.
A német gazdasági válság és munkanélküliség.

Butler, H. B. The social effects of the economic depression in North America. **X 2028**

= International labour review. Vol. XXV. 1932. p. 301—323.

Az északamerikai munkanélküliség, mezőgazdasági depresszió és racionalizáció, a rendszabályok és hatásuk, a termelés stabilizálása.

Butler, H. B. Unemployment and es remedies in the light of the present depression. **X 2010**

= International affairs. Vol. XI. 1932. p. 203—228.
A munkanélküliség a gazdasági széthangzás ipari manifesztációja. A megoldást egy állam külön nem hajthatja végre, csak internacionális reorganizáció.

Hallgren, Mauritz A. Hard times and hard facts. **1258**

= The nation. Vol. CXXXII. 1931. p. 266—268.
Az amerikai munkanélküliség problémái.

Hallgren, Mauritz A. How many hungry? **1258**

= The nation. Vol. CXXXIV. 1932. p. 159—162.
A válság nyomán támadt éhség és szükség.

Hobson, John A. Unemployment un England. **1258**

= The nation. Vol. CXXX. 1930. p. 96—98.
Ipari válság és munkanélküliség Angliában.

Lindeman, Eduard C. Social workers in the depression. **1258**

= The nation. Vol. CXXXVIII. 1934. p. 274—275.
A szociálpolitikai munkásság helyzete a válság alatt az Egyesült Államokban.

Mendelsohn, Kurt. Die Krise des Arbeitsmarktes. **2600**

= Die Gesellschaft. Jg. VII. 1930. p. 430—439.
A gazdasági élet zavarai és a munkanélküliség a konjunktúra csökkenésének és a racionalizálásnak szempontjai alapján.

Méquet, G. Housing problems and the depression. **X 2028**

= International labour review. Vol. XXVII. 1933. p. 159—183.
A lakásviszonyok és építkezés a válság ideje alatt az európai államokban.

Mikos Ferenc. A tömegigények és a válság. **4694**

= Magyar Kultúra. XXI. évf. 1934. p. 7—11.
A tömeg igényeinek mérséklésével a válságot nem lehet megoldani.

Robbins, A. Hunger — 1931. **1258**

= The nation. Vol. CXXXII. 1931. p. 151—152.
Az amerikai mezőgazdasági területeken a válság következtében beállott nyomor.

Swing, Raymond Gram. Social security in a hurry. 1258

= The nation. Vol. CXXXIX. 1934. p. 318—319.
A társadalmi, politikai és gazdasági biztosság megszűnése.

Thibert, Marguerite. The economic depression and the employment of women. X 2028

= International labour review. Vol. XXVII. 1933. p. 443—470. & 620—630.

A női munkások munkanélkülisége összevetve az általános munkanélküliséggel, európai viszonylatban.

Weddigen, Walter. Sozialpolitik und Weltwirtschaft. 4394

= Weltwirtschaftliches Archiv. Bd. 35. H. 1. 1932. p. 177—202.

Házasság. — Die Ehe.

Kurzweil, Anne Elisabeth. La crise de la famille dans le roman français contemporain. Bp.: Cserépfalvy 1937. P 84—31

A francia irodalomban jelentkező morális és családi válság Rolland, Gide, Proust stb. regényeiben.

Michel, Ernst. Die moderne Ehe in Krisis und Erneuerung. Mainz: Mathias Grünewald Verl. 1937. 151 p. 89127

A nemi viszony eltévelyedése. A nő szabadságmozgalma. A magányos nő problémája. A gazdasági élet befolyása. A nemi közösség értelme. A hűség. A család megújulása a házasságból. (Katolikus álláspont.)

Russel, Bertrand. Marriage and morals. London: Allen & Unwin 1929. 254 p. 73412

A mai házasság-krízis történeti, társadalmi, eugenikai és morális szempontból.

Booth, Meyrick. The problem of the family. 4449

= Nineteenth century and after. Vol. CVII. 1930. p. 257—264.

Az egocentrikus kor után a szociocentrikus következík: ezt a válságot éli át a házasság. Különös szemponttal: a nőkérdésre.

Bremley, Dorothy D. Civilized divorce. 1258

= The nation. Vol. CXXVIII. 1929. p. 608—610.
A házassági törvények és a krízisbe jutott család.

De Ford, Miriam Allen. Why take alimony? 1258

= The nation. Vol. CXXVIII. 1929. p. 503—505.
A házasság válságának gazdasági és morális háttere.

Technika. — Technik.

Chase, Stuart. Moloch Maschine. Die Kultur- und Wirtschaftskrise der Welt. Stuttg.: Dieck & comp. [1930.] 279 p. 75795

A világházkrisis okait a gépcivilizációban látja. A mechanikus világszemlélet szarkasztikus bírálata.

A válság szociálpolitikai problémái nemzeti, állami és nemzetközi szempontból. Termelés és szociálpolitika. Beható és alapos tanulmány.

Wolman, Leo. Unemployment insurance. 1258

= The nation. Vol. CXXXIV. 1932. p. 508—511.
A válság felidézete munkanélküliség. A szociális biztosítás.

Woytinsky, Wladimir. International measures to create employment: a remedy for the depression. 2028

= International labour review. Vol. XXV. 1932. p. 1—22.

A nemzetközi munkaalkalmak teremtésének lehetősége és az általános munkanélküliség.

Hays, Arthur G. Companionate divorce. 1258

= The nation. Vol. CXXVIII. 1929. p. 420—421.
Egy válság-házasság története és pszichológiája.

Holzberg, Julius. Divorce in Russia and America. 1258

= The nation. Vol. CXXVIII. 1929. p. 734—736.
Orosz és amerikai házassági viszonyok szám, tartam, elválás stb. szempontjából.

Gicreus, Michael. Zerrüttung der Ehe. 4644

= Stimmen der Zeit. Bd. 117. 1929. 341—352. p.
A morális érzék meglazulása válságba rántotta a házasság intézményét.

Laros, Matthias. Revolutionierung der Ehe. 4702

= Hochland. Jg. XXVII. 1930. p. 193—207.
A házasság családi jellegének elvevése. (Gazdag irodalom.)

Mead, Margaret. Broken homes. 1258

= The nation. Vol. CXXVIII. 1919. p. 253—255.
A házasság és a család válsága amerikai szempontból.

Noszlopi László. A házasság válsága és a ma ifjúság szexuális forradalma. 3891

= Katholikus Szemle. 49. évf. 1935. p. 445—460.
A nőemancipáció, a laicizmus, a nagyvárosi nervozitás stb. hatása a házasságra.

Wood, Charles N. What is happening to marriage? 1258

= The nation. Vol. CXXVIII. 1929. p. 341—344.
A házasság válsága keresztény értékelésből. A gépkultúra romboló hatása. Az amerikai ember szekszualitása.

Coudenhove-Kalergi, R. N. Revolution durch Technik. Lpzg: Paneuropa Verl. 1932. 101 p. 79797

A technika terjedésétől az emberi társadalomban paradicsomi állapotok megvalósulását várja. Ezt azonban nagy forradalomnak kell kivívnia.

- Dessauer, Friedrich.** Philosophie der Technik. Bonn : Cohen 1933. XI, 180 p. **90044**
A technika metafizikai koncepciója és szerepe a világtörténetben, különösen a modern korban (technika a társadalomban, gazdaságban, tudományban ; technika és vallás).
- Katona Artur és Fekete Oszkár.** Glorrendrevizmus. A világválság vége. Bp. Szerzők 1931. **R 380.351 (∞)**
Glorrendrevizmus az önvédelem ösztönére épített s a technikát felhasználó módszer a válság megoldására.
- Nemcsék József.** Világválság és technokrácia. 1933. **R 380.35**
Amerikai rendszerrel technizált világ tudja csak legyőzni a válságot.
- Pfeiffer, Edmond.** Technokratie. Erlösung durch die Maschine? Stuttg. : Franckh'sche Verl. 1933. [63 p.] **81023**
A válságból az emberiséget az intenzív gépkultúra menti meg. A géptermeles előnye.
- Róbert Antal.** Új világ küszöbén. A technokrácia és magyar vonatkozása. Bp. : Pátria 1934. **R 380.07**
A gazdasági válság megoldását a műszaki kultúra növekedésétől várja.
- Spengler, Oswald.** Gép és ember. [Mensch und Technik.] Egy új életfilozófia gondolatai. Bev. Nagy József. Ford. Mátray Sándor. Bp. : Egyet. ny. 1932. 101 p. **77922**
A nyugati kultúra utolsó fázisa : a gépkultúra. A technika fejlődéstörténete a keleti nagy kultúrákban és az újkori nyugati kultúrában. A feltalálás szenvedélye. A gép azért készült, hogy az embert boldoggá tegye. A *technikai kultúra bukása* : nem krízis, hanem a végső katasztrófa kezdete.
- Resar, Karl.** Technokratie, Weltwirtschaftskrise und ihre endgültige Beseitigung. Wien : Barth 1935. 204 p. **86521**
A termelés története. A mai teljes üzemű technika. A gép szerepe a különböző kultúrterületeken. Technika és gazdaság kapcsolata.

Indusztrializmus. — Industrialismus.

- Gertzen, Theo.** Die Wirkungen der jüngsten Wirtschaftskrise auf die deutsche Verkehrswirtschaft. Münster : Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Verl. 1935. 112 p. **84856**
A krízis jelentkezése a közlekedés terén. A technikai és kereskedelmi megoldási kísérletek. A közlekedési vállalatok intézkedései.
- Russel, Bertrand.** The prospects of industrial civilization. London : Allen & Unwin 1923. 283 p. **54829**
A jelenlegi káosz oka a nemzeti államok hatalmi versengése. Ezt egyedül a nemzetköziség oldja meg, amely az indusztrializmus gazdasági talaján áll. Részletesen vizsgálja az indusztriális közösség nevelését, szellemét, moralitását és szociális jólétét.
- Domarus, Bartha.** Verfall der Hauswirtschaft. **40702**
= Hochland. Jahrg. XXVII. 1929. p. 310—321. Az üzemi gazdálkodás behatolása a háztartásba, a családi szellemet megingása.
- Eschweiler, Karl.** Die Herkunft des industriellen Menschen. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXII. 1925. 378—398 p. Az idealizmus letűnésével a technikus-ökonomiás ember kerül felül.
- Wolman, Leo.** Machinery and unemployment. **1258**
= The nation. Vol. CXXXVI. 1933. p. 202—203. Az iparosodás és munkanélküliség összefüggésének vizsgálata a világviszonylatban.

Morális krízis. — Die moralische Krise.

- De Burgh, W. G.** Traditional morality and modern life. **4942**
= The Hibbert Journal. Vol. XXXII. 1933. p. 357—370.
Az irodalomból és filozófiából vett példák alapján rajzolja meg a válságnemzedék moralitását.
- Edwards, R. A.** »The present moral chaos« — fact or fiction? **4942**
= The Hibbert Journal. Vol. XXXI. 1932. p. 224—230.
Főként a szexuális kérdéssel foglalkozik s szembeállítja a mai szokásokat a kereszténység erkölcsiségével.
- Einaudi, Luigi.** Morale et économique. **3672**
= Revue d'économie politique. T. 50. 1936. p. 289—312.
A gazdasági ember morális értéke és értéktelensége.
- Schröteler, Josef.** »Die Revolution der modernen Jugend.« Ein Beitrag der Sexualpädagogik. **4644**
= Stimmen der Zeit. Bd. 116. 1929. 1—21 p.
»A természettől és tradíciótól adott gátlások felszámolása.«

IX.

Gazdasági válság. — Die wirtschaftliche Krise.

Általában. — Im allgemeinen.

- Adám** László. A válság és a gazdasági kibontakozás útja. Bp.: Magyar Piac 1926. 160 p. **60130**
 Általános áttekintés a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem területén. A végső konklúzió, hogy: a hitel és tőke válsága társadalmi okokba kapcsolódik.
- Bang**, [Paul Franz]. Grundursachen der Wirtschaftsnöte. Langensalza: Beyer 1936. 40 p. **P 380.351**
 A gazdaság három alapelve: a termelés, a forgalom és a fogyasztás. Ma a forgalom van válságban.
- Blumberg**, Edward G. Am Krankenbett der Wirtschaft. Weimar: Lichtenstein 1932. 178 p. **79316**
 A pénz funkciója. Menekülés az aranytól. Áttekintés a jelen gazdasági helyzeten: a gazdasági tér, fizetés, konjunktúra, tőzsde-válság, bankkérdés, bizalom és a háborús adósságok területén. A krízis oka: defláció, a bizalom hanyatlása és funkció-zavar.
- Bossard**, James. Social change and social problems. New-York: Hasper 1934. XIV, 786 p. **84416**
 A szociális élet-tér megváltozott s ezzel járt együtt a gazdasági élet-tér megváltozása is. A válság az elvesztett gazdasági jólét és szociális biztonság eltérése nyomán keletkezett. Az új gazdasági, társadalmi berendezkedés alapja a jövőben: a tervgazdaság lesz.
- Bounatian**, Mentor. Les crises économiques. Essai de morphologie et théorie des crises économiques périodiques. Paris: Marcel Giard 1930. XVIII, 430 p. **75876**
 Részletesen tárgyalja a gazdasági válságok fajait (pénzügyi-, hitel-, kereskedelmi-, vállalkozás-, tőzsde-, ipar-, agrár-kríziseket és az általánosakat). Az okok: technikaiak, organizációbeliek. A gazdasági ciklusok elmélete. A túlkapitalizálódás.
- Erkelenz**, Anton. Der Abbauwahn. Gegen Deflation, gegen Inflation, für Stabilität. Berlin—Tempelhof: Bott 1932. 72 p. **78423**
 A helyes és helytelen ársüllyesztés. A defláció hátrányai. Visszatérés a stabilitásra.
- Fourdrinier**, Roger. La crise économique et les droits du travailleur salarié. Paris: Libra. technique & économique 1935. 135 p. **87330**
 A munka-válság gondolatából levezetett gazdasági válság.
- Harms**, M. Schicksal oder Rechenfehler? Eine kritische Studie über nationalökonomische Grundbegriffe. Lübeck [1933.] **P 380.35 »193«**
 A mai gazdasági rendszer konstrukciós hibája, hogy a pénzösszpontosítás lehetségessé van téve, azonban nincs annyi pénz a forgalomban, amely ezzel az összpontosítással arányban áll.
- Heinrich**, Walter. Grundlagen einer universalischen Krisenlehre. Jena: Fischer 1928. XII, 364 p. (Deutsche Beiträge z. Wirtschafts u. Gesellschaftslehre, 5.) **68034**
 Alapvető krízis gazdaságtelméleti mű. A kríziselméletek története: tiszta krízisek, pénzkrízisek, konjunktúrák stb. A krízis az az abnormis állapot, amely a fejlődés fordulópontján bekövetkezik. A gazdasági válságok lényege. A gazdaság felépítése: változása, új célok feltűnése. A gazdasági egész és rész viszonya kritikus helyzetekben. Az első-krízis. Zavarok az egész és rész összefüggése között. Egy válságháritási politika körvonalai.
- Hermens**, F. A. Der Staat und die Weltwirtschaftskrise. Berlin-Wien: Österr. Wirtschaftsverl. 1936. 310 p. **88607**
 A normális gazdasági depresszió és az államok beavatkozása a mai abnormis válságba. Külön: Németország, Anglia, Amerika. Politika és gazdaság. A krízisen túl.
- Hesse**, Albert. Einführung in das wirtschaftliche und soziale Verständnis der Gegenwart. Betrachtungen z. Weltkrise. Jena: Fischer 1932. 144 p. **78165**
 A társadalmi gazdaság struktúrája és folyamata. A tények köre: a piacok. Az okok köre: az áru, a pénz, a termelés. Az intézkedések köre: a nemzetközi problémák, az állami intézkedések lehetőségei.
- Hirsch**, Julius. Die Wirtschaftskrise. Berlin: Fischer 1931. 81 p. **76249**
 A politika és gazdaság összefüggésláncolatainak elemzése. Zavar a gazdaság célja felől. A célok megjelölése. Az ártechnika elfinomodása. A gazdaságtechnika és az irányítás lehetősége.
- Kirchoff**, Hermann. Weltwirtschaft oder Weltuntergang. Paderborn: Schöningh 1923. **P 380.02**
 Kereskedelem, közlekedés, az állam hanyatlása, forgalom területein a válság jelei.
- Lacombe**, Eduard. La prévision en matière de crises économiques. Paris: Revière 1926. 166 p. **58544**
 A gazdasági ciklusok elmélete. Rövid és hosszú hullámok a változásokban. A krízisekre való történeti visszapillantás. A válság kiszámíthatósága.

Lambert, Jaques. La politique économique de la Société des Nations depuis la crise. Paris : Loviton 1935. 132 p. **86722**

A gazdasági válság ok-komplexusainak vizsgálata : pénz, állami izoláció, a vámkérdés, a stabilitás, az organizáció, termelés, mezőgazdaság. A politikailag zavaros helyzetben a gazdaság mindig válsággal küzd.

Malynski, Emanuel. Le système économique de l'avenir. Paris : Libr. Cervantes 1926. 460 p. **61159**

Az alapvető szembenállás: a szociális atom és a gazdasági család koncepciója. A gazdasági kérdéseket csak egüttesen és politika-főlotti módon lehet megoldani. Az Európai Egyesült Államok képe és megvalósításának nehézségei.

Muhs, Karl. Kartelle und Konjunkturbewegung. Ein Beitr. z. Problematik der Wirtschaftskrise. Jena : Fischer 1933. 132 p. **82545**

A jelen krízis az elmúltaktól abban különbözik, hogy nem a szabad piacforgalom válsága. Éppen ezért nem múlik el önmagától, hanem bele kell avatkozni. Az állami beavatkozás azonban csak akkor lehet sikeres, ha a többi állammal együtt történik. Az intézkedések: 1. a beruházások fokozása, 2. a pénz és tőke felhígítása, 3. a dekapi-talizáció, vagyis a hibásan vezetett vállalatok leírása, 4. a költség és ár aránya.

Orbán Ignác. Geokrácia. Konkrét gazdasági javaslatok. Novisad-Újvidék : Urania ny. 1933. 110 p. (Reggeli Ujság 1932/33-ból.) **83051**

A földre alapított gazdaság elmélete. Szükséges erre az új gazdasági tájékozódás, a munkanélküliség likvidálása, a közüzemek megváltása, a teljes aranyfedezet.

Pohlmann, Arno K. Weltenwende im Wirtschaftsleben. Berlin : Hansen 1931. 97 p. **7814**

Az egységes nemzetgazdaságtan hiánya. Az alapfogalmak tisztázása. A természettudományos gondolkodás érvényesülése a gazdaságban: az új idők gazdasága.

Rohn, Hanns. Das Ende der Krise. Wien : Zoller [1932.] 174 p. **78773**

A gazdasági válságot politikai összefüggésben vizsgálja. Ha a külpolitikai feszültségek ma feloldódnak, a gazdasági élet is normális útra tér vissza.

Schumpeter, Joseph. Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. Eine Untersuchung über Unternehmerrgewinn, Kapital, Kredit, Zins und den Konjunkturzyklus. München : Duncker & Humblot 1935. 369 p. **84741**

A krízis konjunktúráváltozásra redukálható. A reszorciós és likvidációs folyamat. »Az új egyensúly«. Normális depresszió és krízis.

Slavetinsky, Franz M. Ist die Rationalisierung schuld an der Krise? Geleitw. v. Ernst Streeruwitz. Diss. Wien. Weidinger-Wien : Dr. Andreas 1934 [4], 27 p. **84535**

A kompenzáció elmélete. A racionalizálás hatása. A piacexpanszió lehetőségei. Tőkeképződés és investíció. A racioanalizáció, mint válság-ok: a mezőgazdaságban. Technokratikus és társadalmi megoldások.

Somary, Felix. Krisenwende? Berlin 1932. **P 380.351 (43)**

Állami pénz-válságok és okai. Az újjáépítés akadályai: a bizalom, a tőkeszervezés elégtelensége, az államokközötti organumok csödjé. Indítványok: külföldi adósság rendezése, mérlegek helyreállítása.

Somary, Felix. Die Ursachen der Krise. Tübingen : Mohr 1932. VII, 122 p. **79178**

A fedezet és a hitelbank problémáiból indul ki és vázlatát adja a nemzetközi konjunktúra és tőke-forgalomnak. A válság rajza pénzügyi, kereskedelmi és gazdaságpolitikai szempontból.

Steuermann, Carl. Weltkrise-Weltwende. Kurs auf Staatskapitalismus. Berlin : Fischer 1931. 855 p. **77382**

Németország három gazdasági összeomlása a háború óta. A negyedik válság: a világgazdaság fordulata. A válság tüneteinek elemző leírása. Technokrácia, munkanélküliség, a gazdasági kapcsolatok felbomlása. Tervgazdaság és államkapitalizmus, mint megoldási kísérlet.

Virány Egon. A világválság oka szabadulás útja. Bp. : »Patria« 1932. IV, 146 p. **78228**

A materialisztikus pénzgazdaság egyik jelensége: a hitel van a mai válságban letűnőben s ez okozza a válságot. A hitel-pénz megszűnése a gazdaságban új kor indulását jelenti.

Wagemann, Ernst. Zwischenbilanz der Krisenpolitik. Berlin : Heymanns Verl. 1935. 102 p. **84733**

Nemzetközi összehasonlító konjunktúrapolitikai tanulmány, amely a gazdasági krízis leküzdésének lehetőségeit vizsgálja a magán-, állami- és nemzetközi-gazdasági szervek által.

World Economic Survey. Publications of the economic intelligence Service. 1931/32. — Geneva : * League of Nat. 1932. **X 2304**

= Series of League of Nations Publications. II. Economic and financial. 1932. II. A. 18. A stabilitás elvesztésének háttere. A krízis mélypontja 1929. okt.—1931. májusig. A termelés dezorganizációja. Az ár-kérdés. A nemzetközi kereskedelem. Bank-hitelpolitika. A munkanélküliség. (Jelentések és statisztika alapján.)

Zbinden, Hans. Geist und Wirtschaft. Bern : Herbert Lang & Comp. 1935. 151 p. **86254**

A régi és új gazdasági ethika. A gazdasági forduló-pont. A szellem leépítése. A gazdaság megújulása a megújult szellemből. A szociális kérdés. A szociális problémák gyökerei a vallásba nyúlnak.

Zimmermann, Kurt. Das Krisenproblem. Halberstadt : Mayer 1927. 143 p. (Abhandl. u. d. Staatswiss. Seminar d. Univ. Halle.) **63559**

A krízis-elméletek szerepe és jelentősége a nemzetgazdaságban. (Gazdag irodalom.)

- Courtin, René.** Essai sur la thérapeutique de crise. **3672**
= Revue d'économie politique. T. 49. 1935. p. 1256—1309.
A válság okai és keletkezése. Az elhárító intézkedések rendszeresen tárgyalva (termelés szabályozása, ellenőrzés, a pénzakció, a devalváció).
- Egle, Walter.** Saving, investment and crisis. **3709**
= The Journal of political economy. Vol. XLIII. 1935. p. 721—742.
Gazdasági krízis-elmélet körvonalazása, amely a konjunktúrából indul ki s a piac törvényszerűségeként vizsgálja.
- Fehr, Walther.** Die Krise der Krisentheorie. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. IX. 1932. p. 428—440.
A gazdasági konjunktúra-elmélet csődöt mondott a jelen válságban. A gazdasági értékelmélet szükségessége.
- Fellner, Wilhelm.** Der Kriseneffekt bei veringerteter zusätzlicher Kaufkraftschöpfung. = Zeitschr. f. Nationalökonomie. Jg. 1937. p. 91—102
A pénzelméleti egyensúly fenntartásának szempontja, mint kritikus bázis.
- Gignoux, M. C.** Les lois sociales et la crise économique. **4460**
= La réforme sociale. T. 53. 1933. p. 176—186.
A gazdasági mechanizmus hibái működése felbontja a szociális intézményeket. A Népszövetség szerepe az intézmények reorganizálásában.
- Grossmann, Henryk.** Die Wert-Preis-Transformation bei Marx und das Krisenproblem. **X 2159**
= Zeitschrift für Sozialforschung. Jg. 1. 1932. p. 55—84.
A marxizmus elmélete összehasonlításban a mai válsággal.
- Jung, Edgar I.** Die Wirtschaft in der Zeitwende. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 56. 1929. p. 1—13.
A realpolitika és a szellemi államelmélet hatása a gazdaságra: ma a két irány küzd.
- Kisléghi Nagy Dénes.** A gazdasági individualizmus. válsága. **3041**
= Közgazdasági Szemle. LVII. évf. 1933. p. 249—256.
Elméleti vizsgálat a gazdaság területén jelentkező területi szellemről.
- Kries, Wilhelm v.** Zur Pathologie der Wirtschaftskrise. **4647**
= Deutsche Rundschau. Jg. 58. 1931. p. 1—6.
A gazdasági válság történeti és politikai összefüggésben.
- Neubauer Ferenc.** A gazdasági válság kialakulása és fázisai. **3041**
= Közgazdasági Szemle. LVI. évf. 1932. p. 243—252.
A Népszövetség gazdasági jelentéseihez fűzött kiegészítő megjegyzések.
- Schaerler, Karl.** Rationalisierung. **4702**
= Hochland. Jahrg. XXVIII. 1930. p. 535—540.
A gazdasági, szociális és kulturális értékek súlyedése.
- Trendelenburg, Ernst.** Der Kampf gegen die Wirtschaftskrise. **3473**
= Zeitschrift für Politik. Bd. XXV. 1935. p. 297—311.
A gazdasági válság leküzdésére tett intézkedések a különböző államokban.
- Wilbrandt, Robert.** Arbeitslosigkeit und Wirtschaftskrise. **4455**
= Die neue Rundschau. Jg. XLII. 1931. p. 289—300.
A tökeszegénység, racionalizálás és munkanélküliség összefüggése.
- Wolff, Robert.** Réflexions sur les crises. **3672**
= Revue d'économie politique. T. 46. 1932. p. 1288—1320.
A krízis gazdasági oldalának áttekinthető, alapos és világos vázlata.

Világ gazdaság. — Die Weltwirtschaft.

- Agahd, Ernst.** Wir und die Weltwirtschaft. Ursachen und Überwindung d. Wirtschaftsnot. Berlin: Weitsicht Verl. 1931. 357 p. **76984**
A válság okainak szociökonomiai vizsgálata. Világtávlásban nézi a gazdasági erők hullámzását a század elejétől, keresi a tőke szerepét, a kereskedelmi szerződések és a diplomácia hatásait. A protekcionizmus, a nagybank-gazdálkodás bírálata. A szociális felbomlás, nemzeti öncsalás, a talmi-ideálok kérdéseire. Szempontja: a nagybankok leépítése.
- Akerman, Johan.** Ökonomischer Fortschritt und ökonomische Krisen. Wien: Spinger 1932. IV, 138 p. **80919**
Konjunktúra-elméleti kutatás a krízis okairól. A válság elkerülésének tudományos feltételei.
- Allix, Edgar.** Konjunktüren und Krisen. Internationaler Verkehr. Hauptprobleme der Finanzwissenschaft. Ökonomische Theorie des Sozialismus. Von: —, Attilio Cahiat, Edwin Caman etc. Wien: Springer 1928. 375 p. **63255/4**
Gyűjteményes mű alapvető krízis és konjunktúra-tanulmányai (p. 1—48): Lederer E.: A válságok morfológiája Synder C.: A gazdasági ciklusok, Lescure I.: Krízistan. Theoretikus gazdaság-elmélet.
- Angell, Norman.** From chaos to control. London: Allen & Unwin 1933. 214 p. **81691**
A gazdasági válság rajza összevéve szociális, pedagógiai és pszichológiai okokkal. A tervgazdaság előnyei.

Angell, Norman. The unseen anassins. London: Hamilton 1932. 283 p. **78804**

A lefegyverzés és világbéke propagandája érdekében írt kritikus vizsgálat a láthatatlan pusztító erők ellen, amelyek a jelen politikai és gazdasági viszonyokban megnyilatkoznak.

Barral, Jean. L'équation économique ou solution de la crise universelle. Nice [192?]. **P 380.35**

A társadalmi válságot a jogegyenlőség, a gazdaságot a gazdasági egyenlőség oldja meg.

Bikkal Dénes. A világválságból a gazdasági demokrácia korszaka felé. Bp.: Stephaneum ny. 1932. p. 241—269. (A Kath. Szemléből.) **79644**

A gazdasági kérdések visszavezetése szociális problémákra.

Bloch, Viktor. Krise und Einkommen. Wien: Springer 1932. IV, 93 p. **79429**

Mathematikai-gazdasági vizsgálat az árváltozásokról, a piacok tagozódásáról, az eladó és vevő gazdasági szerepéről. A válság és az árpolitika. A krízis által felmerült veszteségek.

Delaisi, Francis. Les deux Europes. Préf. de Dannie Heineman. Paris: Payot 1929. 254 p. **79151**

A két Európa (az ipar és az agrár) válságproblematikája, különös tekintettel az európai autarkiaira és a gyarmatokra.

Eich, Ernst. Die Weltkrise. [193?] 2. erw. Aufl. Luzern: Stocker 1933. VIII, 159 p. **83103**

A szociális, politikai és gazdasági válság tüneteinek leírása. Pontokba foglalt vázlat a krízis leküzdésére. Az áruforgalom szabályozása. A krízis a kultúréletben és az államokban.

Einzig, Paul. The world economic crisis. 1929—1932. London: Macmillan 1932. XI, 178 p. **82185**

Szakszerű és alapos mű. A válság külső körülményeinek leírása. Az üzleti körforgás elmélete. A háborúelőtti árak visszatérése. A túltermelés, a túlkapitalizálás és a túlspekuláció. A fogyasztás csökkenése. Ennek pénzügyi és morális tényezői. A pénzügyi krízis. A szovjet szerepe. A dumpíngek. A kooperáció lehetőségei.

Hansen, Alvin Harvey. Economic stabilization in an unbalanced world. New York: Harcourt, Brace 1932. X, 384 p. **79184**

A válság előzményei (1910—30). Az orosz dumpíng. A munkanélküliség, mint világjelenség, ennek okai. A biztosítás. A népesség stabilizációja és a stabilizált kapitalizmus. A szociális ellenőrzésnek kell felváltani a laissez faire elvét.

Hodson, H. V. Economics of a changing world. London: Faber 1933. 287 p. **82469**

A kapitalisztikus gazdasági rendszer válsága, amelynek alapja politikai és társadalmi. A pénz-

rendszernek kritikája. A jövő gazdasága, amely a társadalmi és politikai tényezők összhangját veszi alapul.

Leibrock, Otto. Weltwirtschaft oder Grossraumwirtschaft? Eine kritische Studie. Lpzg: Dtsche Wissensch. Buchhandl. 1933. 153 p. **81848**

A felbomlott világ gazdaság. Keresztmetszet a mai helyzeten. Amerika prosperitása és Európa szegényesége. A túltermelés és az alulfogyasztás. A new-yorki tőzsdekrach. Az európai mezőgazdaság válsága. Anglia és a szabadkereskedelem. A kollektív gazdasági rendszer. Megoldási kísérletek: a fedezet, a kereskedelem problémái. Az ipari-agrár kiegyenlítés.

Lewinsohn, Richard (Morus). Geschichte der Krise. Lpzg: Tal 1934. 228 p. **84187**

A krízis történetére vonatkozólag alapvető mű. A háború utáni inflációt vázolja s az ezzel együtt járó vállalkozói lázat. A Wall-street összeomlás leírása. Az ezt követő európai bank-válság. Anglia letér az aranylápról. Ennek hatása. A koncernek pusztulása. A Kreuger-eset és magyarázata. A mezőgazdaságban a válság állandósul. Visszatérés a cserekereskedéshez. Autarchikus törekvések. A dollár zuhanása. A krízis eredménye: a szocializmus veresége és az államhatalom megerősödése.

Loewenstein, Jean. Die Weltwirtschaftskrise, ihre Diagnose und Therapie. Der Kapitalismus am Scheidewege. Brünn: Rohrer 1931. 83 p. **77924**

A krízis okai: technikai haladás, racionalizáció, az amerikai tőzsdekrach, pszichológiai tényezők, pánikeladás, kurzuszuhanás, tőkemenekülés. Az egyes momentumok fontossága. A defláció krízise. A kapitalizmus belső ellentmondásai a kapitalisztikus rendszer lehetetlenségét még nem igazolták.

Paish, George. Der Weg zur wirtschaftlichen Gesundung der Welt. Mit e. Vorwort v. Hjalmar Schacht. Berlin: Reimar Hobbing. [1928.] VIII, 115 p. **65698**

Pontos határvonal a régebbi és a jelen krízis között. A mai válság a termelés dezorganizációjának következménye, amelynek első oka a háború, második a háborús adósságok és a jótétel. Alapos vizsgálat, miképpen számolhatók fel a válságok.

Patterson, Ernest Minor. The world's economic dilemma. London: Mc. Graw-Hill comp. 1930. VII, 323 p. **76110**

A föld túlnépesedése következtében a régi gazdasági rendszer válságot él át s az új helyzethez kell alkalmazkodnia.

Renatus, Kuno. Die zwölfte Stunde der Weltwirtschaft. München: Beck 1931. [6], 178 p. **78217**

A válság oka: az eladósodás. A kérdés: vajjon a kapitalizmus önmagát emészti-e? A mai gazdaság visszafelé forgó gép. A krízis megoldása csak az államháztartásokon keresztül képzelhető el.

- Salter, Arthur.** Recovery. The second effort. London : Bell 1932. XVI, 366 p. **78907**
 A háború-utáni évtized gazdasági jelenségei. A depresszió kezdete. Az elhanyagolt kérdések. A krízis. Gazdasági és pénzügyi reformok. Az arany nem tyrannus, hanem alkotmányos uralkodó. Helyes és rossz kölcsönökön múlik a hitelrendszer egészsége. A halott kéz és a háborús adósságok. A kereskedelmi ellenőrzés, a tarifák. A kartellek haszna és kára. A politikai reformok. Szövetségek és fegyverkezés. A biztosság problémája. (Alapvető mű.)
- Schmitt, Alfons.** Die Weltwirtschaftskrise. Berlin : Junker & Dünhaupt 1931. 70 p. (Wirtschaftsprobl. d. Gegenw., 15.) **77527**
 A válság okainak összenöttsége. Az általános túltermelés. Az ugrásszerű racionalizálás. A gyarmatok indusztrializálása. A valóságos okok : a konjunktúra, a strukturális kérdések (mezőgazdasági és ipari túltermelés), az aranyszűke és a hitelinfláció.
- Schröder, Paul.** Die Überwindung der Wirtschaftskrise durch den Plankapitalismus. Jena : Fischer 1932. [6], 180 p. **81308**
 Az ár és bér viszonya (árzuhanás, bérleszállítás). A kölcsönök nem élesztették fel a vállalatokat. A gazdasági értelem követelménye : a terv-piac-gazdálkodás megkezdett útján tovább haladni.
- Société des nations.** Le cours et les phases de la dépression économique mondiale. Genève : Société d. nat. 1931. 375 p. **78097**
 A világedpresszió termelési, kereskedelmi, pénzügyi oldaláról való, hű jelentésekkel és statisztikai adatokkal való szisztematikus leírása.
- Wagel, Srinivas Ram.** World economic depression : remedies. New York : Hill 1931. 152 p. **76819**
 Az egész földre kiterjedő nemzetközi kereskedelem, ipar és termelés vizsgálata. Az eredmények összevetése. A pénz és hitel problémája. A munkanélküliség. (Szempontokban gazdag.)
- Wagemann, Ernst.** Zwischenbilanz der Krisenpolitik. Eine international vergleichende konjunkturpolitische Studie. Berlin : Heyman 1935. VIII, 102 p. **84733**
 A gazdasági aktivizmus és liberalizmus szerepe a krízisben és a tervgazdálkodás kísérlete a válság megoldására. Az adózás és a gazdaság. Államgazdasági és világgazdasági tényezők. Az egyes államok helyzete.
- Wild, Carl Conrad.** Unverbindliche Ratschläge zur Hebung der wirtschaftlichen Depression. St. Gallen 1930. **P 380.35**
 A bizalom hiánya a magán, az üzleti és az államéletben, idézi elő a gazdasági válságot is.
- Woytinsky, Wi[adimir].** Internationale Hebung der Preise als Ausweg aus der Krise. Lpzg : Baske 1931. VII, 163 p. **78226**
 A konjunktúra-szolgálat és eredményei. Az árprobléma. A gazdasági fejlődés hosszú-hullámelmélete. A krízist árpolitikai kérdésnek tartja.
- Bonn, M. I.** La crise économique mondiale. **2993**
 = L'esprit International. T. V. 1931. p. 179—193.
 A gazdasági válság szociális és politikai összefüggésében. Az egyes államok helyzete.
- Domány Gyula.** A világgazdasági válság. **3041**
 = Közgazdasági Szemle. LV.évf. 1931. p. 194—215.
 A munkanélküliség és az általános árnyatlanság összefüggésének kimerítő ismertetése, alapos irodalmi készütséggel.
- Frowein, Abraham.** Die kranke Weltwirtschaft. **2562**
 = Europäische Revue. Jg. VIII. 1931. p. 1—2.
 A háborús adósságok szerepe a gazdasági válságban.
- Hobson, S. A.** The worlds economic crisis. **1258**
 = The nation. Vol. CXXXV. 1932. p. 53—54.
 Tizenkilenc pregnáns pontba összefoglaló válság-ök felsorolás.
- Hurlburt, Walter C.** Prosperity, Depression and the suicide rate. **3337**
 = The American Journal of Sociology. Vol. XXXVII. 1932. p. 714—719.
 A gazdasági élet fluktuációjának áttekintése a század elejétől.
- Michels, Giuseppe de.** A world programme of organic economic reconstruction. **X 2028**
 = International labour review. Vol. XXIV. 1931. p. 495—505.
 Részletes újjáépítési tervzet : a nemzeti össz-működés alapján.
- Payen, E.** Les perturbations mondiales. **3916**
 = Journal des économistes. 95.évf. 1936. p. 129—132.
 A gazdasági szabadságot elvesztett világ zavara.
- Salin, Edgar.** Von den Wandlungen der Weltwirtschaft in der Nachkriegszeit. **4394**
 = Weltwirtschaftliches Archiv. Bd. 35. H. 1. 1932. p. 1—33.
 Jelentékeny tanulmány, amely a kapitalisztikus válság és a világgazdaság szétesésének szempontjai alá foglalva szélesen és mélyen rajzolja meg a gazdasági szellemi és társadalmi felbomlás összefüggését.
- Situation économique mondiale.** Service d'études économiques. Genève : Société des Nations 1933—. **X 2212**
- World economic survey.** Economic intelligence service. Geneva : League of Nations 1931—. **X 2304**
 E két mű szisztematikus tanulmányok, kimutatások, jelentések és statisztikák összefoglalása a világ minden államáról. Árpolitika, termelés, organizáció, adóügy, politika és gazdaság kapcsolata, szociális kérdés.
- Veit, Otto.** Die Weltwirtschaft nach der Katastrophe. **4455**
 = Die neue Rundschau. Jg. XLVII. 1936. p. 179—178.
 A gazdasági válság főként a leértékelés-politika szempontjából.

Európa. — Europa.

Bauer, Bruno. Die Europäische wirtschaftskrise und die Mittel zu ihrer Bekämpfung. Wien: Österr. Ingenieur u. Architekten Verein 1926. 67 p. I t. **59902**

A válság az ipari túlfejlődés eredménye. Az ipari viszonyok reorganizálása, mint a krízis megoldása.

Beese, Franz (Hg.). Krisis der Weltwirtschaft. Übervölkerung Westeuropas. Steuerüberwälzung. München: Duncker & Humblot 1926. 363 p. **3358**

= Schriften d. Vereins f. Sozialpolitik, Bd. 172. Tanulmányok a Szociálpolitikai Egyesület Bécsben (1926) tartott ankétjéről. Különösen jelentős Bernhard Harms: Strukturwandlungen der Weltwirtschaft, amely a krízis okait kutatja, Friedrich Aereboe: Bevölkerungskapazität der Landwirtschaft és Julius Benzel, aki az adóterhek szociálpolitikai hatását mutatja be. Minden tanulmánynak van válsági vonatkozása.

Giraud, René. Économie de l'Europe future. Paris: Valois 1932. 222 p. **79056**

A nacionalizmus és az új emberi szolidaritás gondolatainak összeütközése jelentkezik a gazdaság szellemében is. Az egyes államok állásfoglalása ebben a kontroverziában. A népek szövetsége és a jövő. Franciaország a választóton.

Zeeland, Paul Van. A View of Europe 1932. Baltimore: Hopkins-pr. 1933. XII, 153 p. **83086**

A gazdasági nacionalizmus rendszere (protekciónizmus, tarifák, kontingensek, behozatali rendszabályok). A nemzetközi szervezetek válságba jutottak. A konferenciák sikertelensége. Az alapvető kérdés: politikai vagy gazdasági megoldása.

Jacobi Olivér. Európa racionalizálása. **3041**

= Közgazdasági Szemle 54. évf. 1928. p. 200—224. Európa monopóliuma a gyarmatokon megszűnt. Ezért vált szükségessé a racionalizálásra s ezért jutott bajba a gazdaság.

Riedl, Richard. Die wirtschaftliche Neuorganisierung Europas. **2562**

= Europäische Revue. Jg. VI. 1930. p. 241—260. Európa gazdasági szervezete. Univerzalizmus vagy regionalizmus? Az európai vámegység és gazdasági szövetség.

Romilly, Worms de. Quelques considerations sur la crise mondiale. **3916**

= Journal des économistes. T. C. 1931. p. 296—304. A válság okai: minden államban mások. Az egyes országok intézkedései. Az orosz szovjet szerepe.

Anglia. — England.

Eckert, Christian. Englands Aufstieg und Gefährdung in der Weltwirtschaft. Berlin 1932. **P 325.36(42)**

Angliának, mint vezető világ gazdasági tényezőnek szerepe a válságban.

Siegfried, André. La crise britannique au XXe siècle. Paris: Colin 1931. 215 p. **76105**

Részleteiben és szempontjaiban kimerítő. A múlt század angol gazdasága és a háború. A huszas évek válsága: a kivitel csökkenése, a munkanélküliség. A krízis mélysége. Az angol termelés drágulása. Fedezet, technika, organizáció, a vállalkozó. A világ gazdasági faktorok. Az elöregedett rendszer revíziója.

Arns, Karl. England in Not. **1713**

= Das neue Reich. Jg. XIII. 1931. p. 1037—1038. Az angol világbirodalom politikai és gazdasági válsága.

D'Orleans, Charles. L'Angleterre et la crise. **3916**

= Journal des économistes. T. C. 1931. p. 52—61. Anglia válsága különös tekintettel az ipari termelésre.

Gwynn, Denis. The crisis in the Irish free state. **4449**

= Nineteenth century and after. Vol. CXV. 1934. p. 50—58. Írország politikai és gazdasági válsága.

Németország. — Deutschland.

Dessauer, Friedrich. Im Kampf mit der Wirtschaftskrise. Frankfurt a. M.: Carolus 1932. VIII, 138 p. **78249**

A gazdasági apály elmélete. A gazdasági harc legfontosabb eszközei (hitelhódítás, vásárló-képesség növelése, kamatleszállítás, a mezőgazdasági szektor stb.). A külpolitika kérdései.

Dessauer, Fridr. & Franz C. F e t z e r. Krisenwende? Frankfurt a. M.: Buchverl. Carolus-Dr. 1932. XII, 180 p. **81251**

Megállapításai: nem konjunktúraingadozás, hanem a gazdaságnak politikai oldalról való megzavarása, a krízis oka: e tünet világjelenség és nincs országra korlátozva. Az állam és magángazdaság

hibás vezetése. Ha a gazdasági irányítás nyílt kézbe kerül, a válság megoldódik.

Horneffer, E. Der Sozialismus und der Todeskampf der deutschen Wirtschaft. Lpzg: Voigtländer 1931. 124 p. **76463**

A krízist a rosszul alkalmazott szocializmus eredményének fogja fel.

Lederer, Emil. Wege aus der Krise. Tübingen 1931. **P 380.351(43)**

Normális és abnormális krízis. A jelen válság természetét. A munkanélküliség, a technikai haladás, a hadi adósság, vármok, kartellek, aranytermelés. A kapitalista gazdaság automatizmusának csödjé.

Marcus, Alfred. Die wirtschaftliche Krise des deutschen Juden. Berlin : Stilke 1931. VIII, 184 p. **76598**

Szociológiai vizsgálat. A német zsidóság helyzete az érkereskedelemben, bankvilágban, textil-gazdaságban és mezőgazdasági kereskedelemben. A zsidóság gazdasági fejlődése és szociális helyzetének elemzése.

Németország. Reichszentrale für Heimatsdienst. Die Wirtschaftskrise in Spiegel der Zahlen. Berlin 1930. **Pq 380.351(43)**

Hivatalos statisztikai táblázatok.

Oppenheimer, Franz. Weder so — noch so. Der dritte Weg. Potsdam : Protte 1933. 107 p. **81250**

A válság állami oka : az elnyomás ; a nemzetgazdaságiak : a kötött föld ; gyakorlati gazdaságiak : a földművelés és város elszakadása : világtörténelmi ok : szabadság és szolgátság küzdelme.

Reiners, Ludwig. Die wirkliche Wirtschaft. München : Beck 1932. XI, 315 p. **78903**

A születéscsökkenés, a szövetkezetek, a munkanélküliség kérdései. A pénz stabilitása. A tökeszegénység. A nemzetközi gazdaság. Vámok és nemzetgazdaság. Az 1931. pénzkrisis.

Rittershausen, Heinrich. Das andere System. Ein Wirtschafts- u. Finanzvorschlag in vier

Gesetzenwürfen. Berlin : Stilke 1932. 135 p. **79449**

A mai gazdaságpolitikai rendszertől való eltávolodást ajánlja. A rendezés elvei lennének : a rövidlejáratú hitel szanálása, a birodalom, mint jótálló, a hosszulejratú hitel szanálása, elszámoló és csekkbankok létesítése.

Welter, Erich. Die Ursachen des Kapitalmangels in Deutschland. Tübingen : Mohr 1931. XII, 221 p. **77485**

A tökeképződés forrása, motivuma és formája. A képződés akadályai (adózás, bérkérdés, a takarékoság csökkenése). A tökeszükséglet és a tőke menekülése. Igen részletes és beható.

Arnhold, Carl. Umbruch der Wirtschaft. **2562**

= Europäische Revue. Jg. IX. 1933. p. 580—588. A német politikai és társadalmi forradalom kapcsolata a gazdasággal és a szociális gondlattal.

Grenwood, Pawys. Germany's crisis. **4449**

= Nineteenth century and after. Vol. CX. 1931. p. 442—452. Németország gazdasági politikájának bírálata.

Hilferding, Rudolf. In Krisennot. **2600**

= Die Gesellschaft. Jg. VIII. 1931. p. 1—8. A német gazdasági válság közepében jelentkező politikai irányváltozás és társadalmi jelentősége.

Franciaország. — Frankreich.

Josse, P. La décadence économique et sociale de la France sous la regime radical-socialiste et les progrès de l'étranger. Un bilan tragique. Paris : Fayard 1928. 330 p. **65695**

A szocializmus uralma alatt pusztuló társadalmi, gazdasági, közegészségügyi nivósüllyedés. A mezőgazdaság leromlása (összehasonlításban más államokkal). A szocializmus moralitásának bírálata.

Carsow, Michel. La crise économique en France. **3916**

= Journal des économistes. T. CIII. 1932. p. 392—400. Az arany-probléma, a pénzforgalom, az ár-politika, a tökeképződés vizsgálata a francia válság évében.

Payen, E. Le chaos financier et commercial. **3916**

= Journal des économistes. T. CI. 1932. p. 481—487. Főként a francia kormányzat által hozott válsághatározó intézkedések kritikája.

Dunai államok. — Donauländer.

Ausztria. Wirtschaftskommission. Bericht über die Ursachen der wirtschaftlichen Schwierigkeiten Österreichs. Wien : Staatsdruck 1931. IV, 172 p. **76837**

Kimerítő hivatalos jelentések Ausztria népességéről, termeléséről, áralakulásáról, kiadásairól és pénzügyi irányelveiről. Teljes gazdasági kezesztetszet a válság évéről.

Bousquet, H. G. La restauration monétaire et financière de l'Autriche. Paris : Rivière 1927. 158 p. **60954**

Az osztrák pénz elértéktelenedése, a Népszövetség beavatkozása és a schilling krízise. Ausztria gazdasági helyzete a Dunamedencében.

Chappey, Joseph. La crise de la monnaie et la restauration des pays danubiens. Paris : Giard 1933. 234 p. **80913**

A közép-európai kereskedelmi bankok válsága. A pénz tézaurációja és a hitelinfláció. A háború utáni gazdasági és ipari válság politikai szempontjai. A válság pénzügyi orvoslása.

Dános Árpád. Diagnózis és recept. A bér-gazdasági válság okai és megszüntetésének módjai. Bp. : Benkő 1921. **R 380.8/192**

A magyar gazdasági válság, mint a háború és a forradalmak következménye. Indítványok a krízis kiküszöbölésére.

Dános Árpád. La Hongrie dans la crise mondiale. Bp.: Magyar Közgazdaság 1932. 40 p. **Rq 380.35(439)**

Általános áttekintés Magyarország gazdasági és pénzügyi küzdelmeiről a világháborútól a világválságig.

Dános Árpád. Magyarország 1930. Hol hibázunk el? Mit kell tennünk? Szeged: Városi ny. 1930. 158 p. **84519**

Magyarország pénzügyi és gazdasági válságára vonatkozólag alapvető mű. Részletes kimutatásokban számol be az egyes területek (ipar, kereskedelem, bankok, mezőgazdaság stb.) kríziséről és megjelöli azokat a hibákat, amelyek a világválságot Magyarországon súlyosbították. Minden pontban világtávlatban látja az egyes tüneteket. Több érintkezési pont a szociális és politikai kérdésekkel is.

Gestetner, Leo & Ekkerad Homer. Das Krisenproblem in Österreich. Wien: Gerold 1932. 74 p. **79379**

Kapcsolat a devizagazdálkodás és a mezőgazdaság között. Ausztria külkereskedelmi helyzete. Az osztrák nemzetgazdaság struktúrája.

Hantos Elemér. L'Europe centrale une nouvelle organisation économique. Paris: Alcan 1932. XII, 258 p. **78881**

Középeurópa politikai-gazdasági koncepciójának kifejtése, különös tekintettel az ipari organizációra, mezőgazdasági termelésre és kereskedelemre.

Hantos Elemér. Memorandum on the economic problems of the Danube states. Bp.: Athenaeum 1933. 27 p. **Rq 381(405)**

A Duna-államok válságának megoldása: politikai és gazdasági szövetség és egyesülés, közös telepítés, egységes termelés.

Hirling Dezső. Jobb jövőnk útjai. A válság-megoldás problémája. [1922.] 2. kiad. Bp.: Saját kiad. [193?] 109 p. **83450**

A válságot a túltermelés és bőség idézte elő. E tétel igazolása a mezőgazdaságban és a pénzügyekben. Új gazdasági célok. Általános szemlélet a gazdaság válságos állapota fölött.

Lázár Zoltán. Mentjük meg a magyar gazdasági életet az összeomlástól. [Bp. ny. n. 1932.] 42 p. [Könyomat.] **101771**

Amerika. — Amerika.

Bendix, Ludwig. Amerika in der Weltwirtschaftskrisis. Berlin: Heymann 1932. 60 p. **79199**

Általános helyzetkép a gazdasági válságba jutott Egyesült Államokról (pénz, hitel, külkereskedelem, forgalom, ipar stb.).

Bonn, M. J. »Prosperity«. Wunderglaube und Wirklichkeit im amerikanischen Wirtschaftsleben. Berlin: Fischer 1931. 177 p. **75959**

Az U. S. A. példátlan fellendülése 1924—29) után való visszahatás. A prosperitás vége. A termelés és szükséglet nem fed egymást. A szakadás jelenségei a munkaviszonyokban. A kapitalizmus válsága. Amerika az önállóság és a grammatiaság között.

A magyarországi válságot a világháborútól függetlenül nézi és főképpen társadalmi okokkal magyarázza.

Szigeti Gyula. A gazdasági válság Budapest életében. Bp.: Szfv. háziny. 1935. 167 p. 20 t. **648/76/2**

= Statisztikai Közlemények 76/2.
Statisztikai adatok és táblázatok bevezetéssel.

Balogh, Thomas. Some theoretical aspects of the central european credit and transfer crisis. **X 2010**

= International affairs. Vol. XI. 1932. p. 346—369. Középeurópa nem önálló gazdasági egység s ezért válságának megoldása a világhelyzettől függ.

Gyönel Miklós. A magyar krízis megoldásához. **4694**

= Magyar Kultúra XVIII. évf. 1931. p. 297—301. Konkrét gazdasági indítványok a válság megoldására.

Hantos Elemér. A mezőgazdasági válság közép-európai megoldása. **2872**

= Mezőgazdasági Közöny. 1930. p. 465—478. A békeszerződések szétdarabolásával szemben a tények ismét egybe kell, hogy fűzzék a Duna-völgy államait. Kereskedelmi, tarifális, vám stb. kérdések és megoldások.

Mikos Ferenc. Tervezet a magyar gazdasági válság megszüntetésére. **4694**

= Magyar Kultúra XVIII. évf. 1931. p. 151—163. Nemzeti termelési és értékesítési központ felállításával gondolja áthidalni a válság éveit.

Pécsi Albert. Európa gazdasági válsága és Magyarország jövője. **3922**

= Földrajzi Közlemények 1926. IX—X. A gazdasági válságot a világháború következményének tartja. Elkészíti a gazdasági javak egyenlegét és megjelöli Magyarország jövőjének útját a mezőgazdaság indusztrializálásában.

Schoepfer, Aem. Krisentage in Oesterreich. **1743**

= Das neue Reich. Jg. XIII. 1931. p. 819—820. Gazdasági, társadalmi, politikai, demokratikus válság, amely állami és alkotmányválsággá lett.

Fischer, Irving. Mastering the crisis. Assisted by Herbert W. Fischer. London: Allen & Unwin 1934. 168 p. **83677**

Az amerikai gazdasági élet elvadásása a világháború után. Roosevelt és a new-deal. Az áralkulás a nagy válság óta. Részletes pénzügyi vizsgálódás a stabilizálás lehetőségeiről.

Gumperz, Julian. Die Agrarkrise in den Vereinigten Staaten. Lpzg: Buske 1931. XII, 182 p. **78225**

Bibliographie: p. 173—182. A kapitalizmus mezőgazdasági válsága. Az amerikai agrárszervezetek strukturális változásai. A szociális és politikai viszonyok. A szövetszervezetek és a Federal Farm Board. A vidék elnéptelenedése és ennek oka. Az osztálytagozódás. Az agrárgyárak. A szociális távlat.

- Johann, A. E.** Amerika. Untergang am Überfluss. Berlin : Ullstein 1932. 255 p. **79321**
 Amerika természeti kincsei. Kanada : gabona ; U. S. A. : olaj, gyapot, mezőgazdaság, ipar. A munkanélküliség és a túltermelés. Amerika és a humanizmus. A prosperitás éveit is nagy szegénység. A javak helytelen elosztása. Kapitalizmus és tervgazdaság összeegyeztetése.
- Lewinsohn, Richard (Morus).** Die Welt aus den Fugen. Amerika in der Krise. Dresden : Reissner 1932. 275 p. **79276**
 Az amerikai gazdasági élet ismertetése. A vagyon forrásai és a gazdálkodás. A krízis egyik főoka, hogy a világ túlbecsülte Amerikát. A szociális helyzet változása. A válság egyelőre megoldhatatlan. Kísérletek. A produkció eltörlése. Tőketervgazdálkodás.
- Maurois, André.** Amerika Neubau oder Chaos. Übers. v. Peter Mendelssohn. Paris : Verl. d. europäischen Merkur 1933. 138 p. **82804**
 Zsurnalisztikus feljegyzések U. S. A. városaiból és vidékeiről a krízis ideje alatt.
-
- Egyéb országok. — Sonstige Länder.*
- Lyon, Jacques.** La crise en Russie soviétique. Paris : Alcan 1929. IV, 112 p. **A 47.38/101**
 A válság jelenségeinek leírása : a mezőgazdaságban, az iparban, a társadalomban, mint elítválság és a legfőbb tekintély megingása.
- Musy, I. M.** Die Schweiz in der gegenwärtigen Krise. Olten 1932. **P 380.351(494)**
 A svájci válság története, különös tekintettel a pénzügyi politikára.
- Thomas, Brinley.** Monetary policy and crisis. A study of swedish experience. London : Routledge 1936. XXII, 247 p. **86984**
 Svédország gazdasági és pénzügyi politikája a válság alatt.
- Schaefer, Wilhelm.** Australiens Wirtschaft und Wirtschaftspolitik. Mit einem Abschnitt ü. aktuelle weltwirtsch. Fragen u. ü. Ursachen u. Wirkungen d. Weltkrisis. Hannover : Restaso Verl. 1931. XX, 155 p. **7727**
 Ausztrália szociális és gazdaságtörténete. Mezőgazdaság, ipar és kereskedelem, vám, pénzügy, hitel és bank-kérdés. Az Ausztráliát érintő válság-problémák. (Minden termelési ág statisztikájával.)
-
- Amphouq, Marcel.** Le Maroc et la crise économique. **3672**
 = Revue d'economie politique. T. 47. 1933. p. 110—138.
 A marokkói termények (foszfát) válsága. A mezőgazdaság és a gyarmatok kérdése.
- Balogh, T.** Chaos or recovery? **4449**
 = Nineteenth century and after. Vol. CXIV. 1933. p. 537—
 Az amerikai gazdasági válság megoldó kísérleteinek vizsgálata.
- Fisher, Louis — Henry Haslitt.** Depression and the profit-system. **1258**
 = The nation. Vol. CXXXVI. 1933. p. 575—576.
 Két tanulmány a válság okairól és bonyolultságáról.
- Kalijarvi, Thorsten V.** Der new deal. **2562**
 = Europäische Revue. Jg. XII. 1936. p. 105—113.
 Áttekintés az amerikai gazdasági helyzet fölött és a tervgazdaság gondolatának bevezetése az U. S. A.-ba.
- Levy, Hermann.** Die Wirtschaft der Vereinigten Staaten von Amerika und die Weltwirtschaftskrisis. **4394**
 = Weltwirtschaftliches Archiv. Bd. 35. H. 1. 1932. p. 203—232.
 Az 1929-es amerikai pénzügyi és gazdasági összeomlás előzményei és leírása.
- Belshaw, H.** Crisis and readjustment in New-Zealand. **3709**
 = The Journal of political economy. Vol. XLI. 1933. p. 750—
 Statisztikai jelentések alapján a krízis lezajlása New-Zealand-ben. Kormányintézkedések és a relativ javulás.
- Fisher, Adam, G. B.** Crisis and readjustment in Australia. **3709**
 = The Journal of political economy. Vol. XLII. 1934. p. 753—782.
 Az ausztráliai krízis különös tekintettel a hivatalos elhárító intézkedésekre.
- Grebb, K. G.** Latin America : some social and political problems. **X 2010**
 = International affairs. Vol. XII. 1933. p. 168—186.
 Délamerika gazdasági és szociális helyzete a válság éveit alatt.
- Hallgren, Mauritz A.** The revolutionary crisis in Japan. **1258**
 = The nation. Vol. CXXXV. 1932. p. 448—451.
 A gazdasági válság lefolyása Japánban főként ipari szempontból.
- Hurst, Wiclard.** Holland, Switzerland and Belgium and the english gold-crisis of 1931. **3709**
 = The Journal of political economy. Vol. XL. 1932. p. 638—660.
 Adatokban gazdag összefoglaló jelentés az angol aranyválság hatásáról.

Neame, L. E. The crisis in South Africa. **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CXIII.
1933. p. 155—
Délafrikai válsága az államháztartásban, szociális
és gazdasági szempontból.

Ohlin, Bertil. La politique économique de la
Suède pendant la crise. **3672**
= Revue d'économie politique. T. 50. 1936. p.
312—326.
A svéd konjunktúra lehangyolása és a Kreuger-ügy.

Payen, E. La crise belge. **3916**
= Journal des économistes. T. CIV. 1935. p.
129—140.
A belga pénzügyi és politikai válság.

Pravdin, N. Ou va la régime des Soviets? **2623**

= Le monde Slave. 1932. jan.—febr.
Általános helyzetjelentés a Szovjetköztársaságról,
amely ötéves tervével sem gazdasági, sem tár-
sadműködési válságát nem tudta megoldani.

Thomas, Porakunnel I. India in the world
depression. **3243**
= The economic journal. Vol. XLV. 1935. p.
469—483.
Hogyan bomlott fel India gazdasági és pénzügyi
egyensúlya Az ipar és kereskedelem helyzete.

Walker, E. Ronald. The unemployment prob-
lem in Australia. **3709**
= The Journal of political economy. Vol. XL.
1932. p. 210—226.
Az 1929—31. gazdasági kollapszus hatásának
vizsgálata és az ausztráliai életigények csökkenése.

Kapitalizmus. — Kapitalismus.

Bonn, M. J. Das Schicksal des deutschen
Kapitalismus. [1926]. 3—5. Aufl. Berlin :
Fischer 1936. 133 p. **74377**

A kockázat nélkül való biztosított gazdaság felé
indult a modern ember. Ennek egy formája az
új feudalizmus és ezért likvidálódik a kapi-
talizmus.

Fried, Ferdinand. Das Ende des Kapitalismus.
Jena : Diederichs 1931. 264 p. **77431**

A kapitalizmus válságára vonatkozóan alapvető
mű. Az első részben a kapitalizmus újkori fej-
lődését vizsgálja s kimutatja, hogy e fejlődés ma
véget ért. A pénzgazdálkodás bukása. A szociális
következmények: az új osztálytagozódás. A
gazdaság oligarchiája, a középosztály független-
sége és a szervezett tömeg. Az összeomlás: a
kapitalista embertípus, szellem és gazdasági rend-
szer katasztrófája. Ennek a jelenségnek eredménye
hogy a világgazdaság felbomlik. A jövő a naciona-
lista államok gazdasági autarchiájáé.

Jordan Károly. Kapitalizmus, szocializmus,
kommunizmus és a világválság a tudomány
megvilágításában. 1932. **R 380.35(8)**

A termelési, fogyasztási és a piac krízise. Főok:
a vásárlóképeség csökkenése. Választani kell a
szabad, vagy az állami termelés között.

Károlyi Imre gróf. A kapitalista világrend
válsága. Bp. : Pantheon 1931. 80 p. **77393**

Általános szemle a háború-utáni gazdasági helyzet
fölött. A válságot kizárólag világgazdasági,
termelési okoknak tulajdonítja, amely munkanélkülséget,
ezáltal társadalmi és politikai
zavarokat idéz elő. De így nyilatkozik meg a
gazdasági rendszer alapjainak labilitása is.
»A világválság kulcspontja az, hogy a kapitalista,
az individualista termelési rend a haszon (profit)
előteremtésén, kimunkálásán nyugszik.« Az egyes
államok helyzetének vizsgálata Magyarország
a válságban. A termelési ágak. A fogyasztó-
képeség emelése. A szovjet gazdasági rendjének
bírálat. A válság a kapitalista rendszer eredendő
hiányosságából ered. Indítványok a válság
kiküszöbölésére: háborús tartozások rendezése,
békerevizió egy egészséges európai népszövetség
megszervezése.

Károlyi Imre gróf. Az örvény szélén. Bp. :
Athenaeum 1932. 200 p. **78912**

A válság tünetei és téves válságelméletek. Vázlatos
rajz a pénz, mezőgazdaság, munkanélküliség
jelenségein. Egységes kép: a magánkapitalista
rendszer válsága. A szocializmus lehetőségei.

Oppenheimer, Franz. Das Kapital. Kritik der
politischen Ökonomie. Leiden : Sijthoff
[1937.] XX, 493 p. **90094**

A tőkeelmélet és a kapitalizmus zavarai, fejezetei
között tárgyalja a válságot (p. 407—477), a követ-
kező főszempontokból: a kapitalista lélektana,
a konkurrencia lélektana, a fogyasztás és termelés
zavarai, a forgalom zavara (a fedezet), a gazdasági
válságok (termelési-, hitel-, pénz-válság).

Rittershausen, Heinrich. Arbeitslosigkeit und
Kapitalbildung. Jena : Fischer 1930. XIV,
154 p. **76132**

A tőkeképződés és a munkaalkalom. A munka
szervezésének problémái: az eszközök, előfel-
tétel. A nagybankok és az állami bank köze-
ledése.

Sternberg, Fritz. Der Niedergang des deutschen
Kapitalismus. Berlin : Rowohlt 1932. 400 p.
80706

Alapvető mű. Történeti szempont. A világháború
előtti világkapitalizmus. A korszak vége. Az
imperialisztikus törekvések lehetőségeinek hatása.
A haszon csökkenése. A munkanélküliség. A közép-
réteg helyzete. Polgárság és az agrárválság.
A krízis elterjed a bankvilágra, a pénzre és a
fedezetre. A német kapitalizmus bukása és a
világháború következményei. A munkásosztály
feladatai. Reformizmus és fasizmus. Az egységes
munkásosztály (baloldali szervezeti gondolat).

Strachey, John. Social credit. An economic
analysis. London : Gollancz 1936. **P 380.15**
A kapitalisztikus berendezésű társadalom hitel-
problémája.

Szolnoki István. A kapitalizmus embertípusa
és a jövő. Bp. : Századunk 1933. **R 380.332**
A kapitalista ember szociológiai és pszichológiai
rajza, fejlődéstörténete az újkorban. Gazdag
irodalom.

- Bonn, M. I.** Der Aufstand der Kapitalisten. Zur englischen Krise. **4455**
= Die neue Rundschau Jg. XLII. 1931. p. 577—585.
Az angol államháztartás csődje. A megcsalt tőkés. A bizalmatlan tőke.
- Braunthal, A.** Das Ende des Kapitalismus und die bürgerliche Nationalökonomie. **2600**
= Die Gesellschaft. Lg. VI. 1929. O. 389—407.
Áttekintés a kapitalizmus válságáról írt művek fölött.
- Chase, Stuart.** The age of distribution. **1258**
= The nation. Vol. CXXXIX. 1934. p. 93—95.
A kapitalizmus rendszerének felszámolódása és a szocialisztikus törekvések.
- Lipták László.** Az összeomlási elmélet fejlődése és bírálata. **3041**
= Közgazdasági Szemle LVI. évf. 1932. p. 757—
Társadalom-gazdaságtani vizsgálat a kapitalisztikus rendszer összeomlásáról.
- Merton, Richard.** Brief eines Individualisten zur Krise. **2562**
= Europäische Revue. Jg. VII. 1931. p. 702—709.
A hitel és bizalom kérdése a gazdasági válságban. Az individuálkapitalizmus helyessége.
- Naphtali, Fritz.** Der Ablauf der Krise. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. X. 1933. p. 53—63.
1932 telén a kapitalisztikus államokban 30 millió munkanélküli sorsa. Ezt a válságot csak alapvető strukturális újításokkal lehet megoldani.
- Naphtali, Fritz.** Der organisierte Kapitalismus in der Wirtschaftskrise. **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. VIII. 1931. p. 423—439.
Árpolitikai és konjunktúra vizsgálat a fontosabb államokban. A gazdasági és politikai összefüggések.
- Nell-Brenning, Oswald.** Hoch- oder Über-Kapitalismus? **4644**
= Stimmen der Zeit. Bd. 109. 1925. 410—425 p.
A kapitalizmus, mint világnézet a gazdasági erők új koncentrációs folyamata következtében, önmagát fogja megsemmisíteni.
- Pollock, Friedrich.** Bemerkungen zur Wirtschaftskrise. **X 2159**
= Zeitschrift für Sozialforschung. Jg. 2. 1933. p. 321—353.
Jelentékeny tanulmány, amely keresztmetszetben adja a háború óta az egész világ gazdasági fejlődését és rendszerét. Végeredménye: ami a krízisből nem támad fel többé, nem a kapitalizmus csak annak liberális fázisa.
- Wolff, Julius.** La crise économique mondiale et le système capitaliste. **2993**
= L'esprit international. Vol. VI. 1932. p. 56—74.
A krízis oka a túltermelés, amelyet a kapitalista rendszer táplált. Az ellenőrzésnek életbe kellett lépni.

PéNZ. — Das Geld.

- Cassel, Gustav.** Die Krise im Weltgeldsystem. Berlin: Buchholz & Weisswange 1933. 123 p. **81824**
A gazdasági válság, mint az aranyfedezetek válsága. Változások az aranyfedezet szerepében. A különböző államok berendezkedése és felfogása az aranyról. A jelen válság elemzése. Ellenőrzés és felelősség. A bankok szerepe. Egyéb krízisokok. Az arany-strandard összeomlása. A szükséges visszatérés az arany-alapra.
- Einzig, Paul.** Bankers, statesmen and economists. London: Macmillan 1935. XV, 252 p. **86863**
Egyike a leglényesebb műveknek, amely a pénzügyi-gazdasági válságkérdést a legmélyebben fogja meg. Alapvető módon állítja be Anglia, Amerika és Franciaország pénzügyi szellemét és mutatja ki, hogy ebből miként kellett következnie azoknak a pénzügyi nehézségeknek, amelyek a huszas években támadtak. Az előzmények leírása teszi a könyv nagyobb részét. A nagy depresszió, a defláció és a különböző államokban beállott válság csak következménye az előbbieknak. A szerző pénz-, gazdaság-, politika-, bank- stb. válságokat mindig társadalmilag és lélektanilag is megalapoz.
- Einzig, Paul.** Behind the scenes of international finance. London: Macmillan 1932. XV, 154 p. **78905**
Jelentékeny mű, amely rámutat a francia jóvátételi politika mögött rejlő finánciális felfedezésre, amely képessé tette az arany felhalmozását. Franciaország helyzete a világválságban. A német válság és Középeurópa helyzete. A válság és hatása Angliában. Az arany problémája, mint állandó kérdés. A pénzügyi háború és a jövő távlatai.
- Einzig, Paul.** Das Schicksal des Pfundes. Übers. v. A. Dombrowsky. Stuttg.: Deutsche Verl. Anst. 1932. 142 p. **78722**
Az angol pénz válsága a háborútól, az 1929-es krízisen át az aranyfedezettől való letérésig. A politika szerepe a font történetében.
- Eisler, Robert.** Stable money the remedy for the economic world crisis. A programme of financial reconstruction for the internat. conference 1933. Préf. by Vincent C. Vickers. London: Searach publ. Co. 1932. XXVIII, 313 p. 9 t. **80589**
A krízis oka a gazdasági javak helytelen elosztása: ezért lehetséges túltermelés mellett szegénység. E tünet vizsgálata a pénzpiacon. A Wall-street válsága 1929-ben. A font zuhanása. Az arany kérdése. Gyógyulás csak a stabil pénzből várható. A refláció elmélete. A bankpénz stabilizálása. Az arany és ezüst szerepe a szilárd pénz szempontjából.

- Eyraud, Henri.** Sclérose économique et réforme monétaire. Paris: Sirey 1936. 176 p. **87326**
A gazdasági válság (p. 55—172). Prosperitás és depresszió. A gazdasági válságok elmélete (technológista, antikapitalista, etatista stb. felfogások ismertetése). A pénzválság. Az amerikai japán, orosz kísérletek. A francia helyzet.
- Förster, Walter.** Theorie der Währungsentswertung. Jena: Fischer 1936. X, 123 p. **87699**
Konjunktúra-tanulmány. Alapos okfejtéssel vizsgálja a hitelpolitikát, devizaegyensúlyt, külkereskedelmet.
- Gothein, Georg.** Die klaffende Preisschere als Ursache der Weltwirtschaftskrise. Berlin—Grünwald: Ritschild 1930. IV, 34 p. **75060**
A csökkenő népesség és emelkedő gabonatermelés összehasonlítása a föld fontosabb államaiban. A vizsgálat kiterjed egyéb mezőgazdasági cikkekre és ipari nyersanyagokra is.
- Hansleiter, Leo.** Revolution der Weltwirtschaft. Von d. ersten Dampfmaschine b. z. Golddämmerung. München: Knorr & Hirth 1932. 308 p. 2 t. **78495**
Nagyszabású, de népszerűen írt mű. A krízisek természetéről. A XIX. század primitív krízisei és klasszikus krízisei (1857, 1863—69, 1873). Avilág-háború, mint tömegkrízis-háború. A háborúelőtti gazdasági világ felépítése és kritikája. Európa veszélyes helyzete Amerika és Oroszország között. Gazdaság és politika. Az arany-probléma. A mezőgazdaság. A parasztság alkonya. A forradalmak forradalma. A válaszüton: tőke és tömeg, kultúra és civilizáció. A diktatúrák. A helyzet Németországban.
- Hantos Elemér.** La monnaie, ses systèmes et ses phénomènes en Europe centrale. Paris: Giard 1927. 259 p. (Bibl. internat. d'économie politique.) **60736**
Az infláció Középeurópában és annak következményei a pénzpiacon. Visszatérés az aranyfedezetre. Az új gazdasági és pénzrendszerek kialakulása (államok szerint). Középeurópa pénzügyileg egy körbe tartozik.
- Iván Miklós.** A koronától az aranypengőig. Bp.: [Saját kiad.] 1934. 104 p. **83391**
A magyar pénz története a világháborútól az aranypengőig. A pénzválság és a magánjog összefüggése. Az infláció és defláció válságjoga. Az arany és papírpénz.
- Kehl, Paul.** Verantwortlichkeit des Geldes. Berlin: Heymann 1935. [8], 150 p. **84381**
A pénz, mint az általános bizalom próbaköve. Az általános felelősség kérdése. A radikális rendszerváltozás lehetősége.
- Kempster, I. W.** Banking, credit and the crisis. London: General pr. [1932] XXV, 386 p. **78906**
A világ gazdasági depressziója (p. 119—254) főként politikai és pénzügyi téren szemlélve. Az okok gazdasági és szociális természetűek. A szabad kereskedelem és a kiváltságok küzdelme (Igen sok részletvizsgálat).
- Kleinschmitt, Edmund.** Dollarsturz in Spiel der hohen Politik. Hamburg: Hanseat. Verl. 1933. 55 p. **82183**
Az arany jövője. A dollár leértékelése külpolitikai lépés, amellyel Amerika Anglia világgazdasági helyzetét támadta meg.
- Koepfel, Wilhelm.** Kapitalflucht. Berlin: Christian 1931. 312 p. 3 t. **76657**
A tőkemenekülés fogalma és terjedelme. Különböző megjelenési formái és hatása. Az adó kérdése és a tőkemenekülés. A harc a tőke menekülése ellen. A külföldi adósságok. Investment trust-ök. A gazdasági helyzet és a tőkepiacok 1930-ban.
- Makai Ernő.** Pénz és hitel a világválság tükrében. Bp.: Tébe 1934. 243 p. (Tébe könyvtár, 77.) **83780**
A magyar nyelvű irodalomban a gazdasági válság természetéről egyik legszélesebb és legalaposabb mű. Négy része: a nemzetközi pénzpiac új képe, valutaproblémák, nemzetközi tőkemozgalmak és valutáris kibontakozás. Előnye főként a külföldi szakirodalomban, alapos ismeretében és pontos követésében van.
- Patenôtre, Raymond.** A pénz tragédiája. Ford. Németh Andor. Bp.: Pantheon [1932.] 158 p. **79653**
A pénzválságban a kapitalizmus válsága lappang, amelynek szervezete oly nagyra nőtt, hogy nem tudja önmagát fenntartani.
- Pethick-Lawrence, F. W.** This gold-crisis. London: Gollancz 1931. 244 p. **77799**
A háborús adósságok fizetése lehetővé tette az aranyalaphoz való visszatérést. A krízis ezt a lehetőséget ismét elvette. (Főként angol példán igazolva.)
- Scheffer, E.** Kredit als Weltschicksal. Der Bankenkrise Sinn und Ausgang. Wien: Reinhold 1933. 430 p. **81362**
Hitel és pénz (a hitelfedezet, a jegybank és a gazdaság, a pénz elmélete). Hitel és tőke (a hiteltőke, az üzlet és vállalkozás, a nemzetgazdasági funkció, a bankhitel elmélete). Hitel és válság. A világválság okai a világháborútól kelteztve.
- Terhalle, Fritz.** Deutschlands Finanznot. Das Problem der öffentlichen Lasten. Berlin Junk & Dürnhaupt 1931. [6], 54 p. **77508**
Az adózás és az államháztartás egyensúlyának kérdései, mint a válság okozói.
- Tolnai, Eduard.** Reform der Weltfinanzen. Als Ausweg aus d. Wirtschaftschaos. Wien: Braumüller 1933. 52 p. 1 t. **P 380.353**
Nemzetközi clearing-bank alapelvei, munkarendje, szervezete, koncepciója. Ennek felállítására oldja csak meg a pénz-válságot.
- Wolff, S.** Frankreich und sein Gold. Der Anteil der franz. Finanzmacht an der Weltkrise. Frankfurt a. M.: Sozietäts-Verl. 1933. 249 p. **81364**
A francia frank-politika, mint a pénzválság előidézője. A tőke és aranyhalmozás. A főlöszleg bosszúja. A külföldi deflációk oka. Az arany eloszlásának szükségessége.

Hilferding, Rudolf. Probleme der Kreditkrise. **2600**

= Die Gesellschaft. Jg. VIII. 1931. p. 233—241.
A német hitelválság társadalmi és politikai távlatban.

Lyautey, Pierre. Die Währungs- und Kreditkrise im heutigen Europa. **2562**

= Europäische Revue. Jg. II. 1926. p. 229—236.
Áttekintés az európai államok valutaválsága fölött.

Machlup, Fritz. Die Währungs- und Kreditkrise. **3052**

= Schmollers Jahrbuch. 1933. p. 373—388.
Gazdasági és hitelválság. A tőke menekülése. Devizakontroll. Adós és hitelező államok. Az arany-probléma. A defláció teóriája, mint a krízis magyarázata.

Malynarski, F. La crise de l'étalon de change-or. **3672**

= Revue d'économie politique. T. 46. 1932. p. 264—289.

A háború-utáni hiteltúltengés és az aranyfedezet viszonya. A háború, mint válság-ok.

Rassay Gyula. A bankok szerepe az európai hitelválságban. **3041**

= Közigazgatási Szemle. LVII. évf. 1933. p. 395—422.

Az európai bank-összeomlásokkal kapcsolatos vizsgálat és a hitelszervezet megújításának kiemelése.

Salin, Edgar. Die Entthronung des Goldes. **3052**

= Schmollers Jahrbuch. 1924. p. 95—112.

A szociális-politikai alapok fejtegetései, amelyek az árak stabilitásának előfeltételei.

Studensky, Paul. Public finance in the world crisis. **1258**

= The nation. Vol. CXXXIX. 1934. p. 429—431.
Az állami ellenőrzés megnövekedése a válság következtében.

Westerfield, Ray B. The banking act of 1933. **3709**

= The Journal of political economy. Vol. XLI. 1933. p. 721—749.

Az amerikai bankok kísérlete a pangó gazdasági élet reorganizálására.

Wigglesworth, Alfred. Money and the world chaos. **4449**

= Nineteenth century and after. Vol. CXI. 1932. p. 330—338.

A pénzgazdálkodás válságos helyzete.

Ipar és kereskedelem. — Gewerbe und Handel.

Gennuill, Paul Fleming and associates. Contemporary economic problems. New York: Harper & brothers 1932. XV, 673 p. **80922**

Tanulmányok az iparok konfliktusáról, a gazdasági biztonságról, mezőgazdaságról. Különösen jelentős: a termelés és a gazdasági egyenlőtlenség fejezete.

A mezőgazdaság ipar és kereskedelem egymást morzsolják le a válságban.

Orsusky Gore, W. The sugar crisis. **4449**

= Nineteenth century and after. Vol. CVII. 1930. p. 662—669.

A cukortermelés válsága különös tekintettel az angol gyarmatokra.

Anderson, Paul I. Big business cries for help. **1258**

= The nation. Vol. CXXXVI. 1933. p. 227—228.
Az amerikai nagyvállalatok válsága.

Parodi, H. La crise des chemins de fer et l'organisation des transports. **3672**

= Revue d'économie politique. T. 49. 1935. p. 306—323.

A vasúti szállítás válsága európai viszonylatban.

Daniels, G. W. & I. Jewkes. The crisis in the Lancashire cottonindustrie. **3243**

= The economic journal. Vol. XXXVII. 1937. p. 33—46.

A termelés visszaesése. A kiviteli piacok megszűnése. A termelési költségek. A gyapjú-ipar csődje.

Menken, Jules. Rationalisation and the steel industry. **4449**

= Nineteenth century and after. Vol. CVIII. 1930. p. 188—203.

Az angol nehéz acélipar válsága.

Hirsch, Albert. A cukorválság. **3041**

= Közgazdasági Szemle. LIII. évf. 1929. p. 635.
Statistikai leírás. Európának e kérdésben való passzív álláspontja.

Stocking, George W. Chaos in the oil industry. **1258**

= The nation. Vol. CXXXVI. 1933. p. 632—634.
Jelentés a nagy amerikai és mexikói olajvállalatok válságos helyzetéről.

Lacoin, Maurice. La crise et le développement du marché intérieur. **4460**

= La réforme sociale T. 53. 1933. p. 189—193.

Zelovich László. A szénválság. **3041**

= Közgazdasági Szemle. LIII. évf. 1929. p. 85—100.
A háború előtt csendes szénválság bekövetkezése. Világgazdasági, termelési stb. adatok.

Mezőgazdaság. — Volkswirtschaft.

- Abel, Wilhelm.** Agrarkrisen und Agrarkonjunktur in Mitteleuropa von 13. bis zum 19. Jahrhundert. Berlin : Percy 1935. 173 p. **86380**
Alapvető mezőgazdasági konjunktúratörténet, amely a jelen krízis történelmi oldalról mutatja be.
- Conrad, Eerich.** Die gegenwärtige Verschuldung der deutschen Landwirtschaft und ihre Bekämpfung unter bes. Berücks. d. Provinz Pommern. Greifswald : Bamberg 1927. 103 p. **64756**
A német mezőgazdaság eladósodása a háború előtt. Ennek oka. Küzdelem az adósság ellen. Az adózás kérdése. Az üzemi organizáció átszervezése.
- Dietze, Constantin.** Die gegenwärtige Agrarkrisis. Berlin : Junker u. Dönhaupt 1930. 48 p. **73612**
Történelmi visszatekintés a világháború előtti idők mezőgazdasági helyzetére. Régebbi agrár-váltsók és a mai krízis.
- Enyedi Simon.** La crise agrarie des états exportateurs de produits agricoles du bassin du Danube. 1931. **P 383.3(405)**
Összehasonlító gazdasági tanulmány az egyes magtörmelő országok válságáról.
- Eörsi Béla.** Magyar mezőgazdasági válság. Bp. : 1931. Új Európa Könyvtár. **R 383(439)**
A válság, különös tekintettel a mezőgazdasági államokra. A földreform kérdése. Kísérletek a megoldásra : kapitalista és szocialista irányban.
- Gestetner, Leo & Ekkehard Hauer.** Die Ursachen der österreichischen Agrarkrise und deren Behebung. Wien : Gerold 1931. 102 p. **78389**
A kenyér gazdaságtana (struktúra, piac, áralló, szomszéd államok stb.). A lisztvám. A gabonamopolitium. A gabonapolitika hatása a nemzetgazdaságra.
- Hantos Elemér.** Das mitteleuropäische Agrarproblem und seine Lösung. Berlin : Hirzel 1931. 95 p. **83687**
A középeurópai gazdasági tér elméletéből kiindulva kutatja az agrárválság megoldását és közli a középeurópai agrárértekezlet jegyzőkönyveit és határozatait.
- Horti József.** A mezőgazdasági válság 1920-tól napjainkig. Bp. : Béli 1932. 99 p. **79077**
Az agrár világpiac, különös tekintettel Orosz- és Magyarországra. A válság politikai, gazdasági és technikai okai. Törekvések a válság legyőzésére. A termelés átszervezése. A nemzetközi gazdasági megoldások.
- Kirk, John H.** Agriculture and the trade cycle. Their mutual relations with special reference to the period 1926—1931. London : King 1933. XIV, 272 p. **82850**
A mezőgazdasági áruforgalom elemzése és a mezőgazdaság felelőssége a termelési és forgalmi rendben. Különös tekintettel a termelési rendben beállott huzamos és hirtelen változásokra.
- Korn, Salo.** Die Agrarkrise und der Umstellungszwang für die Landwirtschaft und Industrie Europas. Wien : Perles 1935. 76 p. **P 383.21(84)**
Dánia és Hollandia gazdasági rendszerét veszi példának az európai agráripari kérdések megoldására.
- Lagler, Ernst.** Theorie der Landwirtschaftskrisen. Berlin : Heymann 1935. 190 p. **86614**
Alapvető elméleti mű. Az agrárkrízis-elméletek felsorolása és kritikája. Az általános válság-elméletek. A gazdaság egésze. A mezőgazdasági krízisjelenség a gazdaság visszaképződése. A célok tisztázása. A válság okai és a gazdasági eszközök változása.
- Laur, E.** Die Krise der Weltlandwirtschaft. Wien 1930. **P 380.351**
A pillanatnyi mezőgazdasági válságot védelemmel vagy organizációval kell megoldani. A végleges rend csak a nemzetközi viszonylatok kitisztulásával áll helyre.
- Milhoffer Sándor.** A mezőgazdaság a gazdasági válságban tekintettel a gazdasági viszonyokra. Bp. : Gergely 1936. 259 p. **873333**
Alapvető mű. A világviszonyokkal és az irodalommal tisztában levő szerző könyve. Kimerítően tárgyalja a válság mezőgazdasági vonatkozásait, visszatekintéssel az előbbi korszakok válságaira. A túltermelésből indul ki, sorra vizsgálja a legnagyobb mezőgazdasági államok viszonyait, rátér Európára és foglalkozik a válsághárító intézkedésekkel (egyezmények, konferenciák stb.). Távlatos összefüggéseket nem tár fel, kivéve politikai és némely pénzügyi kapcsolatokra mutat rá.
- Milhoffer Sándor.** A világgazdasági válság mezőgazdasági árpolitikája. Bpest : Gergely 1937. 226 p. **89608**
A válság következtében való valutaleértékelés és a mezőgazdasági árak. A világgereszkedelem zavarai. Az agrártermelés és kereskedelem összefüggése. A népelemezés lesúlyedése. A tervgazdálkodás. Az európai autarkia. Az európai agrár-államok árpolitikája. A mezőgazdasági jövedelmesség hanyatlása.
- Népszövetség.** Agriculture and the international economic crisis. Geneva : League of Nations. 1927. 26 p. **100787**
Statisztika, indexszámok és grafikonok az egyes termelési ágakra vonatkozóan a fontosabb államokban.
- Nötel Rudolf.** Agrárválság és adósvédelem. Elméleti vonatkozások és nemzetközi összehasonlítás. Bp. : Gergely 1937. 272 p. **89010**
A mezőgazdasági adósvédelem. A mezőgazdasági válság Északamerikában. Latinamerikában és Keleten. Az európai mezőgazdaságok helyzete. Az eladósodás és az adósvédelmi politika. A megoldatlan kérdések.

- Timoshenko, Vladimir P.** World agriculture and the depression. Michigan: University 1933. [6] 123 p. **82836**
A mezőgazdaság és külkereskedelem az industrializált államokban 1925—29. Az 1929—30-as kollapszus. A depresszió és elterjedtsége. Az ipar és mezőgazdaság összeütközése. (Bő statisztikai adatok.)
- Bergsträsser, Arnold.** Landwirtschaft und Agrarkrise in Frankreich. **3052**
= Schmollers Jahrbuch. 1928. p. 469—521.
A krízis oka az ipari és mezőgazdasági termelés között levő egyensúly megbomlása.
- Csiszár Béla.** Agrárválság és földreform Spanyolországban. **X 2322**
= Válasz. III. évf. 1936. p. 172—177.
A spanyol diktatórikus kormányzat földosztási törvényének válságos hatása.
- Dampier—Whatham, W. C. D.** Agricultural depression: its causes and effects. **4449**
= Nineteenth century and after. Vol. CIX. 1931. p. 330—342.
Statisztikai áttekintés főként az angol agrárválságra vonatkozóan.
- Hantos Elemér.** Mezőgazdaságunk válsága és annak nemzetközi megoldása. **3041**
= Közgazdasági Szemle LV. évf. 1931. p. 15—37.
A mezőgazdasági krízis mint primer válság-ok Középeurópában.
- Hary, André.** La crise viticole. **4460**
= La réforme sociale. T. 52. 1932. p. 153—159.
A bortermelés válságának agrár és kereskedelmi következményei.
- Juhos Lajos.** A mezőgazdasági válság alapkérdései. **2872**
= Mezőgazdasági Közlöny 1929. 2. sz. p. 4—14.
A magyar mezőgazdasági válság világ-, köz- és egyéni okai.
- Konkoly-Thege Gyula.** Magyarország mezőgazdaságának helyzete és válsága a statisztika tükrében. **2872**
= Mezőgazdasági Közlöny. 1934. p. 113—126.
A gazdasági ágazatok, termények, hozadékok, kivétel és érték összevetése.
- Lederer, Emil.** Ist das deutsche Agrarproblem lösbar? **2600**
= Die Gesellschaft. Jg. VI. 1929. p. 408—421.
A rentabilitás kérdése. A védővámok kétes szerepe. A mezőgazdasági eladósodás. A bér problémája.
- Lestapis, N. de.** La crise agricole en Europe. Les remèdes préconisés dans les différents pays. **4460**
= La réforme social. T. 53. 1933. p. 96—107.
A mezőgazdasági válság leírása. Magán- és intézményes kísérletek a megoldásra.
- Matthaei, L. E.** Some effects of the agricultural depression on agricultural labour. **X 2028**
= International labour review. Vol. XXIII. 1931. p. 453—475.
A mezőgazdasági válság a munkás bére, életstandardja, kisfarmer helyzete szempontjából.
- Monfort, Henri de.** La crise agricole en Pologne. **3916**
= Journal des économistes. T. XCVI. 1930. p. 326—341.
Lengyelország agrárválsága az általános gazdasági helyzetből magyarázva.
- S. B.** La crise agricole et la lutte avec elle. **3916**
= Journal des économistes. T. XCVII. 1930. p. 313—318.
Mezőgazdasági termények árterméseinek áttekintése.
- Siral, Jean.** Les caractères actuels de la crise agricole et en particulier la crise du blé en France. **3672**
= Revue d'économie politique. T. 50. 1036. p. 147—188.
A francia mezőgazdasági válság alapos gyakorlati és gazdaságtelméleti rajza.
- Soltykoff, Alexander.** Die Agrarkrise Russlands. **4702**
= Hochland. Jg. XXVII. 1929. p. 140—157.
Az egyéni kezdemény kiveszése miatt válságba jutott szovjet-termelés.
- Stark János.** A dunai agrárválság és a kibontakozás útja. **1950**
= Korunk szava. VI. évf. 1936. p. 271—272. 290—291.
Történeti áttekintés a dunai gazdasági egység megteremtésére vonatkozó kísérletekre.
- Szabó Miklós.** A mezőgazdasági értékesítő szövetkezetek és a válság. **2872**
= Mezőgazdasági Közlöny. 1936. p. 245—436.
A föld nagyobb államaiban a szövetkezeteknek a krízis alatt való működését vizsgálja.
- Szabó-Jilek Jenő.** A borkrízis és szőlőfogyasztásunk. **2872**
= Mezőgazdasági Közlöny 1931. p. 239—247.
A bor, a szőlő egyéb gyümölcs termelésével összehasonlítva. Az értékesítés kérdése.
- La vérité sur la crise paysanne.** **4460**
= La réforme sociale T. 53. 1933. p. 90—94.
Különböző személyeknek egy mondatban összefoglalt véleménye a francia agrárválság természetéről és okáról.
- Zelovich László.** A búzaválság. **3041**
= Közgazdasági Szemle. LV. évf. 1931. p. 133—140.
Az amerikai búzatermelés válságának gazdasági jelentősége.

Termelés. — Produktion.

Färber, Heinrich. Das ergokratische Manifest. Wien: Möbius [1930.] [4], 182 p. **74602**

Anarchisztikus leplező tendenciával a pénzgazdálkodást különböző trükkök sikerült alkalmazásának tartja. Ezzel szembeállítja saját ergokratikus gazdasági koncepcióját.

Gefflitter, Paul. Die Front der Arbeit. Das Ende d. Not. Mainz: Matth. Grünewald Verl. [1932.] 246 p. **79618**

A válság oknyomozó vizsgálata: a tőkegazdálkodásban, a pénzügyekben, a termelésben és az államban. A reformok felsorolása és a gazdaság új elvi megalapozása: a munkára.

Internationales Arbeitsamt. Erhebung über die Produktion. Berlin: Selbstverl. 1926. 52 p. **59603**

Válság: a technikai készütségben, a tőkében, a fedezetben, a kiképzésben, a munkaerőben, a lelki és morális krízis stb. A világgazdaság új irányítását követeli.

Lanschot, W. M. Production et commerce. La situation internationale actuelle. Genève: Section d'information 1935. 14 p. **P 380.351(∞) »193«**

A nemzetközi kereskedelem válságos helyzete.

Lescure, Jean. Des crises générales et périodiques de surproduction. Paris: Éd. Domat-Montekrestien 1932. XIV, 604 p. **90437**

Alapvető mű, amely két évszázadra visszamenően a termelés minden ágában leírja a részleges válságok természetét és okát. Ennél az általános

perspektívánál fogva jelentős az, amit a jelen válságról mond s amelyet a részlegessé szemben generalisnak nevez el. Ismerteti a válság keletkezésére vonatkozó elméleteket, kitér a pénzválságra és feltárja társadalmi hátterét is. Alapvető fejezet foglalkozik a válság orvoslásával is. Függelékben: a válság és a munkásosztály.

Birck, L. V. Theories of over-production. **3243**

= The economic journal. Vol. XXXVII. 1937. p. 19—32.

A túltermelés vizsgálata főként amerikai viszonyokból.

Courtin, R. et P. Fromont. Essai sur la crise agricole: production et population. **3672**

= Revue d'économie politique. T. 44. 1930. p. 1084—1128.

A periodikus és a rendkívüli válságok elmélete. Az általános válság. Összefüggése a népesedéssel és a termeléssel. A mai válság tényezői.

Éber Ernő. Iparunk és mezőgazdaságunk helyzete a világválságban. **2872**

= Mezőgazdasági közlöny. 1935. p. 345—358. A termelés és fogyasztás indexeinek összehasonlítása az egyes államokban a válság éveit alatt.

Payen, E. Une crise d'abondance. **3916**

= Journal des économistes. T. XCIV. 1929. p. 386—391.

A mezőgazdasági túltermelésokozta bőség, mint a válság előidézője.

Lezáratott 1938. I. 1. — Abgeschlossen am 1. I. 1938.